

I riktning mot en hållbar välfärd

Agenda 2030-delegationens nulägesbeskrivning och förslag till handlingsplan för genomförandet av Agenda 2030 för hållbar utveckling

Sammanfattning

Delegationens uppdrag

Agenda 2030-delegationen har enligt sina direktiv (dir. 2016:18 och 2017:8) i uppdrag att senast den 31 maj 2017 redovisa en översiktlig helhetsbild av i vilken utsträckning som Sverige uppfyller mål och delmål i Agenda 2030. Av redovisningen ska det framgå vilka områden som behöver stärkas. Delegationen ska också med utgångspunkt i den redovisade helhetsbilden, lämna ett fullständigt förslag till en övergripande handlingsplan för Sveriges genomförande av agendan. I förslaget till handlingsplan ska förslag till ändamålsenliga former för uppföljning lämnas.

I delegationens uppdrag ingår också att stödja och stimulera arbetet med Sveriges genomförande av Agenda 2030. Det innefattar Sveriges agerande både för att genomföra agendan nationellt och för att bidra till det globala genomförandet. Uppdraget ska genomföras i samråd med länsstyrelser och andra myndigheter, företrädare för samverkansorgan, landsting, kommuner, arbetsmarknadens parter, näringsliv, civilsamhället och forskarsamhället.

Delegationen ska vidare förankra Agenda 2030 och utveckla en bred dialog med samhällets aktörer, sprida kunskap och information samt främja informations- och kunskapsutbyte mellan dessa aktörer och med relevanta internationella aktörer.

Delegationen ska senast den 1 mars 2018 lämna kompletterande förslag på åtgärder samt en redovisning av sitt arbete och senast den 11 mars 2019 lämna ytterligare förslag på åtgärder samt förslag på hur det fortsatta arbetet ska bedrivas.

I riktning mot en hållbar välfärd

Delegationen har tagit fram en rapport i två delar bestående av en nulägesbeskrivning (del I) och ett förslag till handlingsplan (del II).

Nulägesbeskrivningen inleds med en översiktlig nulägesanalys av i vilken utsträckning Sverige uppfyller de Globala målen. Analysen visar att Sverige i en internationell jämförelse ligger väl till vad gäller merparten av målen, men att det finns utmaningar som

behöver åtgärdas inom samtliga mål. I nulägesbeskrivningen ingår också en kort beskrivning av hur kommuner, landsting och regioner arbetar med hållbar utveckling i nuläget, med slutsatsen att det finns goda förutsättningar att få till stånd ett nationellt genomslag på lokal och regional nivå. Avslutningsvis finns i nulägesbeskrivningen ett kapitel om styrning och ledning. Delegationen har identifierat styrning och ledning som en av de största utmaningarna för att kunna uppnå agendans integrerade och odelbara mål.

I förslaget till handlingsplan har delegationen, baserat på nulägesbeskrivningen och de dialoger och konsultationer som genomförts, identifierat sex prioriterade områden. Det är områden inom vilka Sveriges utmaningar är som störst men där också möjligheter till lösningar har identifierats:

1. Ett jämlikt och jämställt samhälle
2. Hållbara städer
3. En samhällsnyttig och cirkulär ekonomi
4. Ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller
5. Hållbara och hälsosamma livsmedel
6. Stärkt kunskap och innovation

I handlingsplanen ingår också förslag på ett antal åtgärder som regeringen bör vidta för att stärka och driva på genomförandet av agendan. Arbetet med att genomföra agendan är i ett inledningsskede och åtgärderna fokuserar därför främst på att skapa underlag för ett ramverk för den omställning som krävs för att genomföra Agenda 2030. Målet är att ett genomförande av åtgärderna ska skapa bättre förutsättningar för långsiktiga, integrerade, sammanhållna och samstämmiga insatser inom den offentliga förvaltningen och i samhället i stort.

Delegationen föreslår åtgärder inom följande områden:

1. Parlamentarisk förankring
2. Förstärkning av regeringens genomförandeorganisation
3. Myndigheternas ansvar för genomförandet
4. Ekonomisk styrning för genomförandet
5. Det regionala och lokala genomförandet
6. Kommunikation och folkbildning

Avslutningsvis innehåller handlingsplanen en redogörelse av delegationens fortsatta arbete med att stödja och stimulera arbetet med Sveriges genomförande av Agenda 2030. Delegationen kommer fortsätta att föra dialog och förankra med berörda aktörer för att fördjupa analysen och ta fram ytterligare åtgärdsförslag till mars 2018 och till delegationens slutbetänkande i mars 2019.

Arbetet kommer att ta sin utgångspunkt i de prioriterade områden som delegationen har identifierat och kommer att genomföras i samråd med länsstyrelser och andra myndigheter, företrädare för samverkansorgan, landsting, kommuner, arbetsmarknadens parter, näringsliv, civilsamhället och forskarsamhället.

Eftersom generationsperspektivet är centralt i arbetet för att nå de Globala målen har delegationen ett särskilt fokus på barn- och ungdomsperspektivet.

Stockholm den 31 maj 2017

Parul Sharma (ordförande)

Johan Hassel

Mattias Klum

Ingrid Petersson

Johan Rockström

Johanna Sandahl

Ida Texell

/Agenda 2030-delegationens kansli

Innehåll

Inledning	7
1.1 En hållbar välfärd	7
1.2 Arbete genom dialog och delaktighet.....	8
1.3 Barns och ungas perspektiv	9
1.4 Kommunikation och folkbildning	10
DEL I Nulägesbeskrivning	11
2 Nulägesanalys per mål	12
3 Kommuner, landsting och regioner	73
3.1 Agenda 2030 prioriteras högt.....	73
3.2 Exempel på lokalt och regionalt arbete	75
3.3 Sammanfattande bedömning av nuläget	76
4 Styrning och ledning	77
4.1 Det politiska ledarskapet och ansvarsfördelningen	77
4.2 Sammanhållen styrning och samstämmighet	80
4.3 Tillitsbaserad styrning av offentlig verksamhet	82
4.4 Agenda 2030 i relation till nationell målstyrning.....	83
4.5 Uppföljning och utvärdering	85
DEL II Förslag till handlingsplan	87
5 Prioriterade områden för en hållbar välfärd	88
5.1 Ett jämlikt och jämställt samhälle.....	89
5.2 Hållbara städer	91
5.3 En samhällsnyttig och cirkulär ekonomi.....	93
5.4 Ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller	96
5.5 Hållbar och hälsosam livsmedelskedja	99
5.6 Stärkt kunskap och innovation	100

6	Förslag på åtgärder.....	103
6.1	Parlamentarisk förankring.....	104
6.2	Förstärkning av regeringens genomförandeorganisation... 106	
6.2.1	Vetenskapligt råd för Agenda 2030.....	106
6.2.2	Agenda 2030-sekretariat på Regeringskansliet	107
6.2.3	Statlig förvaltning för hållbar utveckling	108
6.2.4	Utredningars bidrag till hållbar utveckling.....	109
6.2.5	Forskningens bidrag till Agenda 2030	110
6.2.6	Pådrivande inom EU och internationellt.....	111
6.3	Ekonomisk styrning för genomförandet.....	112
6.3.1	Ökad styrning utifrån välfärdsmått.....	112
6.3.2	Hållbara AP-fondsinvesteringar.....	113
6.3.3	Insatser för minskad kapital- och skatteflykt.....	114
6.3.4	Företag och mänskliga rättigheter.....	115
6.4	Myndigheternas ansvar för genomförandet	116
6.4.1	Tydligt ansvar i ordinarie styrdokument	116
6.4.2	Utbildning för hållbar utveckling.....	117
6.4.3	Hållbarhetskriterier vid viss bidragsgivning	118
6.5	Det regionala och lokala genomförandet	119
6.5.1	Agenda 2030 och den regionala tillväxtpolitiken	119
6.5.2	Agenda 2030-perspektiv i översiktsplaneringen..	121
6.6	Kommunikation och folkbildning	122
6.6.1	En kommunikationsplattform.....	122
6.6.2	En folkbildningskampanj.....	123
7	Delegationens fortsatta arbete	124
7.1	Tvärsektoriell samverkan.....	125
7.2	Unga aktörers roll i genomförandet	125
7.3	Civilsamhällets roll i genomförandet.....	127
7.4	Utvecklad dialog med näringslivet.....	128
7.5	Fackliga organisationer.....	128
7.6	Kommuner, landsting och regioner.....	129
7.7	Myndighetssamverkan.....	133
8	Konsekvensanalys	135

Inledning

Genom antagandet av Agenda 2030 har alla världens länder för första gången enats om en global agenda för hållbar utveckling. Målet är att till år 2030 genomföra en samhällsförändring som leder till en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling som skyddar vår planet, utrotar fattigdom och genererar en god välfärd för alla människor. Agendan ska vägleda de beslut som länderna fattar, med hänsyn tagen till den nationella kapaciteten och utvecklingsnivån, och innebära en ambitionshöjning i arbetet med hållbar utveckling i alla länder.

Under de senaste 25 åren har stora framsteg skett globalt. Det är färre människor som lever i extrem fattigdom, barnadödligheten har minskat och livslängden ökat, spridningen av informations- och kommunikationsteknik har möjliggjort nya lösningar och ökad kunskap. Samtidigt finns det stora utmaningar som behöver lösas; ökade klyftor mellan och inom länder, kränkningar av de mänskliga rättigheterna, negativa konsekvenser av klimatförändringar, hot mot ekosystemen samt pågående konflikter och humanitära kriser. Att uppnå de mål som satts i Agenda 2030 kommer därför att kräva stor politisk vilja och långsiktighet samt ett brett engagemang från samhället i stort.

1.1 En hållbar välfärd

I ett internationellt perspektiv ligger Sverige väl till när det gäller välstånd och välbefinnande. En bakomliggande förklaring är den svenska välfärdsmodellen. Den bygger på en i relativt hög grad skattefinansierad välfärd, strävan efter jämställdhet och jämlikhet, arbetslinjen, generellt sett hög utbildningsnivå, i ett globalt perspektiv relativt små skillnader i inkomster och ett starkt socialt skyddsnät. Ytterligare förklaringar är att Sverige har en historik med stora svenska företag som varit hörnstenar i den svenska tillväxten, ett i övrigt rikt, varierat och innovativt näringsliv och ett mellan arbetsmarknadens parter samordnat och arbetsfredsbevarande agerande på arbetsmarknaden. I Sverige bedrivs också avancerad forskning som lett till kommersialisering av produkter och tjänster. Den svenska folkrörelsemodellen med folkligt engagemang och deltagande, utbildning och hög medvetenhet har också bidragit. I ett internationellt perspektiv präglas Sverige av en hög tillit där en förhållandevis hög andel av befolkningen litar på såväl medmänniskor som på samhällets institutioner.

De nationella förutsättningarna att nå de Globala målen är således relativt sett goda. Agenda 2030-delegationen vill dock framhäva vikten av att sätta agendan i den nationella kontexten. Det finns flera komplexa nationella utmaningarna som behöver mötas. Ett antal samhällstrender pekar på att den svenska välfärdsmodellen måste vidareutvecklas. På grund av exempelvis utmaningar till följd av den ökande ojämlikheten, urbaniseringen och den demografiska utvecklingen. Inom vissa grupper råder hög och befast arbetslöshet. Det finns ännu stora glapp till dess att Sverige når de nationella mål som satts upp för klimat och miljö. Det finns även ett behov av att stärka kunskap och kompetens. I en global kontext finns det flera områden inom vilka Sverige inte agerar hållbart och där ett svenskt engagemang och ledarskap kan göra skillnad.

Delegationens utgångspunkt är att vägen för att framgångsrikt hantera dessa utmaningar går genom inkludering och partnerskap.

1.2 Arbete genom dialog och delaktighet

Delegationen har under hösten 2016 och våren 2017 deltagit i ett stort antal möten med olika aktörer, genomfört ett antal länsvisa kommundialoger, deltagit i myndighetsnätverk och träffat länsstyrelser och andra myndigheter, haft dialoger med civila samhället, näringslivets branschorganisationer, enskilda företag samt fackliga företrädare. Ett syfte har varit att sprida kunskap och kännedom om agendan. Det huvudsakliga syftet har dock varit att lyssna in och fånga hur de olika aktörerna arbetar med hållbar utveckling, hur de relaterar arbetet till agendan, vilka områden de anser att det behöver läggas störst fokus på för att nå målen och vilka hinder som finns i dagsläget. Delegationen har under våren 2017 genomfört tvärssektoriella konsultationer till vilka representanter från riksdag, myndigheter, kommuner, regioner, näringsliv, akademi, ungdomsrörelsen, fackliga företrädare och civila samhället har bjudits in för att gemensamt diskutera de Globala målen i en svensk kontext och vilka åtgärder som behöver vidtas.

Sammantaget kan delegationen konstatera att det finns ett stort engagemang och en stark vilja bland de olika aktörerna att bidra till att nå de Globala målen. Flera aktörer har redan kartlagt hur den egna verksamheten förhåller sig till målen och börjat anpassa verksamheten för att bättre styra mot dessa. Många aktörer ställer sig dock frågor som vad målen innebär i en svensk kontext, hur arbetet ska genomföras, vilka prioriteringar som finns och hur arbetet ska kunna följas upp så att det går att mäta hur väl målen nås. Delegationen kan konstatera att det finns en stor efterfrågan på långsiktighet och en tydlig riktning från regeringen samt önskemål om kunskapshöjande insatser.

Möten, dialoger och konsultationer utgör viktiga underlag för delegationens arbete och har bidragit till delegationens nulägesbeskrivning. De har också varit viktiga bidrag till delegationens framtagande av prioriterade områden och de åtgärder som delegationen föreslår. Sammantaget har de bidragit till en ökad förståelse för vad Agenda 2030 innebär i en svensk kontext och utgör en god grund för ett fortsatt arbete.

I enlighet med det arbetssätt enligt vilket agendan har tagits fram och som också lyfts fram i målen anser delegationen att det fortsatta arbetet med dialog och samverkan är en grundpelare för att föra arbetet med Sveriges genomförande av Agenda 2030 framåt. Vikten av att skapa plattformar för möten och samverkan mellan olika aktörer för att hitta gemensamma vägar att nå målen har genomgående förts fram som en förutsättning för ett framgångsrikt genomförande.

1.3 Barns och ungas perspektiv

En av utgångspunkterna för hållbar utveckling är generationsperspektivet som innebär att den utveckling som tillfredsställer dagens behov inte får äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.¹ Hållbar utveckling betyder således långsiktighet och en förståelse för och kunskap om framtida generationers utmaningar och behov; hur ser barns och ungas villkor ut och hur ges de förutsättningar att utvecklas till sin fulla potential.

Delegationen arbetar med att skapa förutsättningar för ungas deltagande och inkludera barns och ungas perspektiv i sitt arbete. Under våren 2017 har delegationen, i samarbete med LSU – Sveriges ungdomsorganisationer, genomfört en workshop med unga ledare om vilket Sverige de vill leva i år 2030. Den bild av Sverige 2030 som växte fram var ett samhälle med demokratiska processer som är tillgängliga, inkluderande och respekterar människors olikheter. Ett samhälle där människor bemöter varandra med öppenhet och respekt och där ekonomiska resurser fördelas rättvist och med respekt för de mänskliga rättigheterna. Produktion och konsumtion sker inom de planetära gränserna och bidrar till social jämlikhet och goda livsvillkor. Sverige är en stark global aktör som har lyhörda partnerskap och goda multilaterala relationer.

Delegationen kommer att fortsätta att inkludera barns och ungas perspektiv och att arbeta tillsammans med barn och unga i genomförandet, vilket beskrivs vidare i kapitel 7.

¹ Brundtlandkommissionens rapport "Vår gemensamma framtid" (1987).

1.4 Kommunikation och folkbildning

Syftet med Agenda 2030 är att åstadkomma en samhällsförändring. Detta förutsätter förändrade förhållningssätt och beteenden, vilket kräver kunskap om och engagemang för hållbar utveckling. Det är även viktigt att skapa förståelse i samhället och en medvetenhet hos individen för de åtgärder som behöver vidtas och de beteendeförändringar som måste ske. För att uppnå detta krävs kommunikation som informerar, engagerar och leder till att såväl organisationer som individer agerar. Det behöver skapas en folkrörelse för Agenda 2030. Detta är ett långsiktigt arbete som, liksom arbetet med agendan i stort, behöver pågå ända fram till 2030.

Delegationen har i den rapport som överlämnades till regeringen i mars 2017 närmare utvecklat sin syn på vilken form av kommunikationsåtgärder som behöver vidtas. De inkluderas även i de åtgärdsförslag som presenteras i handlingsplanen.

DEL I

Nulägesbeskrivning

Delegationens nulägesbeskrivning består av tre delar:

Nulägesanalys per mål (kapitel 2)

Nulägesanalysen per mål ger en översiktlig bild av i vilken utsträckning Sverige uppfyller agendans mål och delmål. Analysen utgår från formella strukturer, policyer och politik på nationell nivå. I en internationell jämförelse ligger Sverige väl till vad gäller merparten av målen, samtidigt finns utmaningar i en nationell kontext. Därför lyfter nulägesanalysen i sammanfattningen områden där det finns bristande måluppfyllelse eller utmaningar.

Kommuner, landsting och regioner (kapitel 3)

Kommuner, landsting och regioner är avgörande för den offentliga delen av det konkreta genomförandet av agendan. I kapitlet redogör delegationen i korthet för hur arbetet med hållbar utveckling i nuläget bedrivs på lokal och regional nivå.

Styrning och ledning (kapitel 4)

Ett framgångsrikt genomförande av Agenda 2030 kräver ett engagerat ledarskap som tar sig an utmaningar gällande långsiktighet och sektorsövergripande problem och som genom samstämmighet och med tillit driver arbetet framåt på alla nivåer. I kapitlet om styrning och ledning utvecklas detta vidare, tillsammans med resonemang om olika former för ändamålsenlig målstyrning och uppföljning.

2 Nulägesanalys per mål

En del av delegationens uppdrag är att presentera en översiktlig bild av i vilken utsträckning Sverige uppfyller agendans mål och delmål, inklusive en redovisning av vilka områden som behöver stärkas. För att göra en fullständig gap-analys krävs en uttalad målbild att mäta mot. Sverige har i dagsläget ingen uttalad nationell strategi för hållbar utveckling och har ännu inte bestämt den nationella ambitionen för Agenda 2030. Nulägesanalysen ger en därför en samlad bild av Sveriges utgångspunkt för genomförandet av Agenda 2030 på nationell nivå men mäter inte hur långt det är kvar till att nå de Globala målen. För att kunna göra det krävs en översättning av agendans delmål till en nationell kontext (se vidare kapitel 4).

I framtagandet av analysen har lagstiftning, policyer, strategier och statliga utredningar, tillsammans med myndigheternas rapporter², underlag från departementen samt statistik utgjort delegationens huvudsakliga underlag. SCB:s analys av hur Sverige i dagsläget lever upp till Agenda 2030, baserat på tillgänglig data och resultat, har också utgjort underlag.³ Detta har även kompletterats med en bred dialog med och inspel från olika samhällsaktörer.

Delegationen har valt att presentera nulägesanalysen per mål med hänsyn tagen till delmålen, men inte med en systematisk redovisning per delmål. I en svensk kontext är målen många gånger mer än summan av delmålen och vissa delmål är mer relevanta än andra. För att kunna göra en nulägesanalys krävs också en viss uttolkning av mål och delmål för att den ska bli relevant. Delegationen har gjort bedömningen att en redogörelse på delmålsnivå inte nödvändigtvis skulle ge en mer rättvisande och relevant bild av hur väl Sverige uppfyller agendans mål. Analysen omfattar både nuläget i Sverige och hur Sverige bidrar till att uppfylla målen globalt, dock med fokus på den nationella kontexten.

Sverige har sedan länge arbetat med riksdagsbundna mål för olika politikområden. Sedan 1999 är Sveriges miljöarbete strukturerat i ett nationellt miljömålssystem. Det finns även övergripande mål inom till exempel förvaltningspolitiken, folkhälsopolitiken, jämställdhetspolitiken och demokratipolitiken samt i olika speciallagstiftningar. Miljömålssystemet är mer heltäckande än övriga målsystem. Detta återspeglas i analysen,

² Under våren 2016 gav regeringen 86 statliga myndigheter i uppdrag att bidra med underlag för Sveriges genomförande av FN:s Agenda 2030 (dnr. Fi2016/01355/SFÖ). Uppdragen redovisades 31 augusti 2016.

³ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

då de mål som har en starkare miljödimension refererar till miljömålssystemet medan de andra målen oftare utgår från lagstiftning, policyer och andra former av underlag.

I en internationell jämförelse faller Sverige väl ut i förhållande till merparten av målen. I nulägesanalysen belyser delegationen därför ett antal utmaningar på nationell nivå som framkommit inom respektive mål. Det krävs dock ett omfattande och engagerat arbete även för att upprätthålla dagens goda resultat, styrkor och svenska mervärden. Historien pekar tyvärr på att årtionden av positiv utveckling snabbt kan raseras till följd av t.ex. snabba omvärldsförändringar eller ändrade politiska prioriteringar eller oroligheter.

Mål 1 Avskaffa fattigdom i alla dess former överallt

Sammanfattning

Sverige har ett väl utbyggt välfärdssystem och en hög levnadsstandard. Inkomstskillnaderna är globalt sett små, men har ökat stadigt sedan 1990-talet. Fattigdomsbekämpning är ett övergripande mål för utvecklingspolitiken och Sverige är en stark biståndsnation.

Några identifierade utmaningar:

- Ökande inkomstskillnader och högre andel som lever i relativ fattigdom.
- Det saknas en officiell nationell definition av fattigdom, vilket bland annat innebär svårigheter att veta hur fattigdom ska mätas (SCB).⁴
- Vissa grupper (utrikes födda, personer med lägre utbildningsnivå, barn till ensamstående, personer med funktionsnedsättning, ensamstående kvinnor med barn samt kvinnliga pensionärer) löper större risk för ekonomisk utsatthet.
- Inkomstskillnader mellan kvinnor och män.
- Avräkningar från det internationella biståndet innebär att en del av biståndsmedlen stannar inom Sveriges gränser och därmed inte går till fattigdomsbekämpning i partnerländer.
- Miljö- och klimataspekterna behöver vidareutvecklas inom biståndet.

Fattigdomsbekämpning är ett övergripande mål för Agenda 2030 och har därför tydliga kopplingar till samtliga globala mål. I diskussionen om fattigdom används ofta begreppen absolut och relativ fattigdom. Absolut fattigdom innebär inkomster eller tillgångar under en definierad nivå medan relativ fattigdom innebär inkomster eller tillgångar i relation till det övriga samhället. För att illustrera fattigdomens komplexitet används även begreppet mångdimensionell fattigdom, som utöver ekonomiska resurser också inkluderar brist på makt och inflytande över den egna situationen, valmöjligheter och mänsklig säkerhet.⁵

Sverige har ingen officiell nationell definition av fattigdom. Ett Eurostat-mått som ofta används för att mäta relativ fattigdom i Sverige är andelen av befolkningen som har disponibla inkomster som är lägre än 60 procent av den nationella medianinkomsten. I Sverige lever 14 procent av befolkningen under den gränsen, vilket kan jämföras med 24 procent i EU i stort.⁶ De disponibla inkomsterna ökar inom alla samhällsgrupper i Sverige,

⁴ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

⁵ Detta är Sveriges egen definition av mångdimensionell fattigdom som används inom biståndet/global utveckling.

⁶ Räknas även personer som bor i hushåll med låg arbetsintensitet och/eller allvarlig materiell brist in ligger siffran på 16 procent. Källa: Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

men eftersom ökningen varit mindre bland de med lägre inkomst har andelen som hamnat under 60-procentsgränsen och därmed lever i relativ fattigdom ökat. Den inkomstrelaterade ojämlikheten har ökat mer i Sverige än i något annat OECD-land sedan år 1990 och ligger på den högsta nivån i Norden. OECD har påtalat att de ökande inkomstskillnaderna är ett problem som Sverige behöver åtgärda.⁷ I budgetpropositionen för 2017 framgår att regeringen ämnar ta fram en handlingsplan med syfte att före 2030 successivt uppnå och upprätthålla en inkomstillväxt högre än det nationella genomsnittet för de 40 procent av befolkningen som har lägst inkomst.⁸

Inkomstskillnaderna präglas av tydliga könsskillnader. Inte minst på arbetsmarknaden är detta tydligt. Kvinnor har genomgående lägre lön än män och därmed även lägre pension och andra sociala förmåner som är baserade på inkomstnivå (se mål 5 och mål 8).⁹ Utrikes födda, personer med lägre utbildningsnivå, barn till ensamstående, personer med funktionsnedsättning liksom ensamstående kvinnor med barn och kvinnliga pensionärer löper större risk för ekonomisk utsatthet.¹⁰ Det finns också grupper som lever i Sverige under perioder och som lever i stor fattigdom, till exempel EU-migranter och papperslösa. Att vissa grupper löper större risk för ekonomisk utsatthet och att det ofta är nära knutet till flera andra aspekter såsom utbildning, hälsa, jämställdhet och ursprung understryker vikten av att jämlikhet och respekten för mänskliga rättigheter tas med genomgående i arbetet för att avskaffa fattigdom, oavsett om det är i en internationell eller nationell kontext. Civilsamhället har vid flera tillfällen fört fram att det finns grupper som lever i allvarlig fattigdom, och att det ofta är civilsamhällets organisationer som får träda in när det offentliga inte räcker till.¹¹ Försäkringskassan har konstaterat att det krävs ett fortsatt arbete för att säkerställa att alla som har rätt till ersättning via socialförsäkringen, särskilt fattiga och utsatta, känner till sina rättigheter och kan ta del av de sociala trygghetssystemen.¹²

Sveriges politik för global utveckling (PGU) innebär att det inom alla politikområden finns ett ansvar för att politiken ska präglas av de fattigas perspektiv på utveckling och ett rättighetsperspektiv. Det innebär att utgångspunkten för Sveriges politik ska vara de konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige anslutit sig till samt att fattiga människors behov, intressen och förutsättningar alltid ska vara i fokus. Regeringens skrivelser till riksdagen om PGU visar på att dessa perspektiv ännu inte fullt ut efterlevs i praktiken.¹³ Inom utvecklingssamarbetet ligger Sverige långt fram i tillämpningen av ett mångdimensionellt perspektiv på fattigdom och en modell för mångdimensionell fattigdomsanalys har tagits fram.

⁷ OECD Economic Surveys - Sweden (OECD 2017).

⁸ Budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/2017:1).

⁹ Det handlar om jämlik hälsa. Delbetänkande av kommissionen för jämlik hälsa (SOU 2016:55).

¹⁰ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017) samt Sämre ekonomi för personer med funktionsnedsättning (SCB 2016) webbtex 2016-11-29.

¹¹ Allt fler svenskar lever i absolut fattigdom (Stadsmissionen) webbtex 2016-10-17.

¹² Försäkringskassans underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 (Försäkringskassan 2016).

¹³ Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling (prop. 2002/03:122, bet. 2003/04:UU3, rskr. 2003/04:122).

Inom arbetet med PGU har regeringen bland annat identifierat att frågor inom socialpolitikens område är under utveckling och att Sverige ska bidra till och verka för uppbyggandet och stärkandet av sociala trygghetssystem i utvecklingsländer.¹⁴ Klimat och miljö pekas ut som ett särskilt område under mål 1 i agendan och är också en tematisk inriktning i Sveriges utvecklingsarbete. Sida bedömer att arbetet med att lyfta fram miljö- och klimataspekter stärktes under 2016 men att det fortfarande behöver vidareutvecklas och att det inte har kommit lika långt som till exempel arbetet med att integrera jämställdhetsaspekter.¹⁵

Sverige är en stark biståndsnation med målet att 1 procent av bruttonationalinkomsten (BNI) ska gå till bistånd, vilket överträffar givaråtagandet i Addis Abeba Action Agenda om att avsätta minst 0,7 procent av BNI. Sveriges biståndsbudget för 2015 uppgick till 0,96 procent¹⁶ av BNI, av vilka 22 procent stannade inom Sveriges gränser för att bekosta främst flyktingmottagandet, så kallade avräkningar.¹⁷ Avräkningar för inhemskt flyktingmottagande är tillåtet enligt OECD:s riktlinjer, men Sverige har fått kritik från bland annat OECD-DAC:s tidigare ordförande för att göra högst avräkningar av alla givarländer. Avräkningarna har också fått kritik av civilsamhället för att de inte lever upp till de av riksdagen antagna målen för biståndet.¹⁸

EU har gjort ett gemensamt åtagande om att ge minst 0,15 procent av BNI till de minst utvecklade länderna¹⁹ år 2020 och 0,20 procent år 2025.²⁰ Sverige har inget explicit kvantitativt mål kopplat till detta åtagande, men regeringen har uttryckt att det ska sättas ett särskilt fokus på de minst utvecklade länderna samt länder drabbade av konflikt och katastrofer.²¹

¹⁴ Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/16:182).

¹⁵ Sidas årsredovisning 2016 (Sida 2017).

¹⁶ Rapporteringen till OECD-DAC (1,4 procent av BNI) inkluderar även alla kostnader för mottagande av asylsökande från utvecklingsländer. Källa: Sverige bland världens största biståndsgivare som andel av BNI, webtext www.regeringen.se 2016-04-13.

¹⁷ Sedan detta skrevs har OECD:s biståndsstatistik för 2016 presenterats. Där anges att Sveriges inrapporterade bistånd till OECD för 2016 uppgick till 0,94 av BNI, av vilka 16,9 procent stannade inom Sveriges gränser.

¹⁸ Sveriges genomförande av Agenda 2030 (Sida 2016).

¹⁹ Här avses de minst utvecklade länderna (MUL) enligt den term som används av FN för att benämna länder med en låg social och ekonomisk utveckling.

²⁰ Addis Abeba Action Agenda (FN 2015).

²¹ Policyramverket för svenskt utvecklingsamarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60).

Mål 2 Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning och förbättrad nutrition samt främja ett hållbart jordbruk

Sammanfattning

För Sveriges del utgör inte hunger och undernäring de största utmaningarna, utan snarare en hållbar produktion och konsumtion av livsmedel. Det finns tydliga kopplingar mellan matvanor, hälsa och miljö.

Några identifierade utmaningar:

- Låg självförsörjningsgrad av livsmedel.
- Livsmedelskonsumtionen har negativ miljö- och klimatpåverkan (exempelvis hög köttkonsumtion och stort matsvinn).
- Ohälsosamma matvanor i kombination med bristande fysisk aktivitet leder till ökad övervikt, fetma och ohälsa, vilket även har socioekonomiska kopplingar.
- Svenskt jordbruk är verksamt på en konkurrensutsatt marknad och inom vissa produktionsgrenar är lönsamheten låg.
- Den svenska rådigheten inom jordbrukspolitiken är begränsad till och beroende av att kunna påverka EU:s gemensamma politik och internationella handelsöverenskommelser.

Den svenska livsmedelskonsumtionen är både hälso- och miljömässigt ohållbar. Ohälsosamma matvanor utgör tillsammans med otillräcklig fysisk aktivitet två av de största riskfaktorerna för ohälsa och för tidig död i Sverige. Det finns även en koppling mellan ohälsa och lägre utbildningsnivå och inkomst. Ohälsan orsakar kostnader både för samhället och för individen, och enbart fetma uppskattas kosta samhället ca 70 miljarder kronor per år.²² Livsmedel står för en stor del av de konsumtionsbaserade utsläppen, särskilt den ökande köttkonsumtionen, och en stor mängd mat kastas även bort (se mål 3 och 12).

I maj 2017 presenterade Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket ett antal förslag för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet. De föreslog bland annat införande av målstyrning för att minska ohälsa och skillnader i hälsa mellan olika grupper,

²² Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet (Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket 2017).

en nationell struktur för samordning av frågor kopplade till matvanor och fysisk aktivitet, ökad kunskap och kompetens samt utredning av användandet av offentliga styrmedel.²³

I januari 2017 presenterade regeringen en livsmedelsstrategi med sikte på år 2030.²⁴ Det övergripande målet för strategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Strategin fokuserar på tre områden: regler och villkor, konsument och marknad samt kunskap och innovation. Sverige har den lägsta självförsörjningsgraden av livsmedel inom EU, vilket strategin också uppmärksammar. Strategin har fått kritik för att sakna klara besked om hur matproduktionen och konsumtionen ska bli mer miljömässigt hållbar.²⁵ Den förhåller sig även i begränsad utsträckning till Agenda 2030.

Den svenska livsmedelsproduktionen har en hög standard inom djurskydd och djurhälsa, samt Europas lägsta antibiotikaanvändning.²⁶ Samtidigt finns det ett flertal utmaningar. Utsläpp av koldioxid från arbetsmaskiner och tillverkning av handelsgödsel samt utsläpp av lustgas och metan från markanvändning och boskap innebär en negativ klimatpåverkan. Jordbruket orsakar övergödning genom växtnäringsläckage samt påverkar den biologiska mångfalden negativt genom användning av kemiska bekämpningsmedel och undanträngning av ekosystem och arter. Samtidigt bidrar jordbruket med att upprätthålla den biologiska mångfalden och kulturmiljövärden knutna till det traditionella odlingslandskapet och skapar flera ekosystemtjänster. Intensifiering av jordbruk i slättbygd och nedläggning av jordbruk i skogs- och mellanbygd hotar emellertid dessa värden.

Den svenska jordbruksmarkens produktionsförmåga bedöms idag vara god. Tillståndet för odlingslandskapets ekosystemtjänster bedöms fortsatt som tillfredställande men inte långsiktigt säkrat.²⁷ Produktiviteten inom svenska jordbruket har ökat under tidsperioden 2007-2015.²⁸ En utmaning för uppföljning av åtagandet om hållbar jordbruksareal är att det saknas en överenskommen definition. Som alternativt mått har SCB föreslagit andelen ekologiskt odlad areal, vilken har ökat kontinuerligt sedan 2005.²⁹ En ytterligare utmaning är att genomföra de åtgärder inom jordbruket som identifierats i åtgärdsprogrammen för vattenförvaltning, för att förbättra hav och sjöars ekologiska balans och konsekvenserna för näringsbelastningen på havet.

²³ Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet (Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket 2017).

²⁴ En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet (prop. 2016/17:104).

²⁵ Hållbarheten ekar tomt i livsmedelsstrategin (WWF 2017) webbtex t 2017-01-31.

²⁶ En livsmedelsstrategi för Sverige – fler i jobb och hållbar tillväxt i hela landet (prop. 2016/17:104).

²⁷ Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål (Naturvårdsverket 2017).

²⁸ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017). Mått som produktionsvärdet per jordbruksarbetare.

²⁹ Ibid.

Det svenska arbetet för att upprätthålla mångfalden av fröer, odlade växter, produktionsdjur och tamdjur samt deras besläktade vilda arter bedrivs främst inom ramen för miljömålet *Ett rikt odlingslandskap*. Målet innebär bland annat att husdjurens lantraser och de odlade växternas genetiska resurser ska vara hållbart bevarade. I Jordbruksverkets uppföljning av detta mål 2017 bedöms tillståndet och utvecklingen för växt- och husdjursgenetiska resurser i dagsläget som positivt, även om det långsiktiga tillståndet är svårbedömt, speciellt för de husdjursgenetiska resurserna.³⁰

Svenskt jordbruk är verksamt på en konkurrensutsatt världsmarknad och inom vissa produktionsgrenar är lönsamheten låg. I vissa fall finns det begränsad tillgång till konkurrenskraftiga växtsorter för det svenska klimatet. Svenskt jordbruk omfattas av EU:s gemensamma jordbruks- och landsbygdspolitik. Den svenska rådgivningen är därmed i praktiken begränsad och beroende av möjligheterna att påverka EU:s gemensamma politik och internationella handelsöverenskommelser. Några svenska regelverk, som exempelvis för djur-, hälso- och miljöskydd ställer dock högre krav än inom EU generellt.³¹

Ungefär 70 procent av all mat som konsumeras globalt kommer från småskaligt jordbruk. Målet att utrota hungern och skapa en rättvis marknad för jordbruksprodukter är centrala åtaganden som ligger inom ramen för svensk utrikes- och handelspolitik samt i utvecklingsarbetet. Sverige har bidragit till ett antal viktiga policyer inom FN till stöd för småjordbrukares rätt till sin mark och för ökad matsäkerhet, till exempel FAO:s frivilliga riktlinjer för ansvarsfull förvaltning av mark, fiske och skog.³²

Sverige stöttar även den Gröna revolutionen i Afrika (AGRA), som syftar till att investeringarna i jordbrukssektorn och att öka produktionen i det afrikanska jordbruket. Som en uppföljning till detta lanserades år 2012 New Alliance for Food Security and Nutrition in Africa, som innebar att ramavtal slöts mellan ett antal länder i Afrika, enskilda G8-länder, EU och ett antal afrikanska företag och multinationella frö- och kemikalieföretag. Syftet med avtalet beskrivs som att hjälpa afrikanska länder att stärka sin jordbruksproduktivitet genom och bli attraktivt för privata investeringar. Avtalen har kritiserats av både FN:s före detta speciella rapportör för rätten till mat och av civilsamhällesorganisationer för sitt fokus på investerarens tillgång till marknaden framför småskaliga jordbrukares rättigheter och tillgång till mark och utsäde.³³

³⁰ Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2017 (Naturvårdsverket).

³¹ Styr med sikte på miljömålen – Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av miljömålen 2015 (Naturvårdsverket, 2015).

³² Voluntary Guidelines on Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests in the context of national food security (FAO 2012).

³³ The New Alliance for Food Security and Nutrition in Africa (de Schutter 2015).

Inom svenskt utvecklingssamarbete finns en målsättning om att Sverige ska verka för hållbar förvaltning av landbaserade ekosystem och mer produktiva och hållbara jordbrukssystem. Genom exempelvis bidrag till det växtgenetiska fördraget stöttar Sverige projekt för att bevara den odlade mångfalden i utvecklingsländer. Arbetet inom FAO:s kommission för genetiska resurser bidrar med teknisk hjälp och kapacitetsbyggnad och övervakning av tillståndet för den domesticerade mångfalden på det globala området. Även kvinnors rätt till mark och nyttjande av naturresurser anges som prioriteringar.³⁴

³⁴ Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60).

Mål 3 Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar

Sammanfattning

Befolkningen i Sverige har en hög medellivslängd, god självskattad hälsa och god tillgång till hälso- och sjukvård. Hälsan är dock ojämlikt fördelad mellan olika grupper i samhället. Det finns även flera globala hälsoutmaningar där svenskt engagemang och agerande behövs.

Några identifierade utmaningar:

- Ökande psykisk ohälsa i alla åldrar.
- Livsstilsbetingade riskfaktorer för icke-smittsamma sjukdomar, såsom ohälsosamma matvanor, stillasittande, rökning och alkohol.
- Hälsoproblem kopplade till buller, luftföroreningar och kemikalier.
- Ökad antibiotikaresistens är en global utmaning.
- Bristande tillgång till och politiskt motstånd mot sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter är en global utmaning.

Ur ett globalt perspektiv är hälsan i Sverige generellt sett god. Medellivslängden är hög och de flesta människor skattar sin hälsa som god. Det finns dock betydande skillnader i hälsa, exempelvis mellan personer som har hög respektive låg utbildningsnivå, mellan kvinnor och män, inrikes och utrikes födda och mellan geografiska områden. Särskilt tydliga hälsoskillnader finns för personer med funktionsnedsättning, hbtq-personer, vissa nationella minoriteter och det samiska folket.³⁵

Sverige har en av riksdagen beslutad nationell folkhälsopolitik med ett mål och elva målområden. Det övergripande målet är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen.³⁶ Regeringen har som övergripande mål att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation och har tillsatt en kommission för jämlik hälsa med uppdrag att lämna förslag som kan bidra till att hälsoklyftorna minskar.³⁷ Inom det globala utvecklingssamarbetet är jämlik hälsa ett av de prioriterade områdena och Sverige är aktivt när det gäller arbetet inom WHO:s europeiska policyramverk Hälsa 2020 som har jämlik hälsa som ett grundläggande mål.³⁸

I en jämförelse mellan 15 jämförbara länder gällande kvalitet och effektivitet ligger Sverige i topp vad gäller medicinska resultat. Enligt samma jämförelse finns det dock utmaningar

³⁵ Det handlar om jämlik hälsa. Delbetänkande av kommissionen för jämlik hälsa (SOU 2016:55).

³⁶ Mål för folkhälsan (prop. 2002/03:35, bet. 2002/2003:SoU7, rskr. 2002/03:45).

³⁷ En kommission för jämlik hälsa (dir. 2015:60).

³⁸ Health 2020 – The European policy framework for health and wellbeing (WHO 2012).

när det gäller service, delaktighet och bemötande.³⁹ Enligt Socialstyrelsen är en majoritet av befolkningen nöjd med tillgången till hälso- och sjukvård och anser att de får sitt behov av sjukvård tillgodosett, men att tillgängligheten till vård för gruppen asylsökande och nyanlända behöver utvecklas och förbättras.⁴⁰

En stor hälsoutmaning i Sverige är den psykiska ohälsan som har ökat i alla åldersgrupper, i synnerhet bland unga och kvinnor, under de senaste tjugo åren. Psykisk ohälsa utgör den största enskilda orsaken till sjukskrivningar. WHO räknar med att psykisk ohälsa kommer att stå för den största sjukdomsöranden i världen år 2030. Regeringen har tagit fram en strategi för psykisk hälsa år 2016–2020 och sedan flera år tillbaka har regeringen slutit särskilda överenskommelser om psykisk hälsa med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).⁴¹ Inom ramen för den nationella strategin har regeringen gett Folkhälsomyndigheten flera uppdrag, varav ett har fokus på att ta fram en kunskaps-sammanställning över bestämningsfaktorer för en mer jämlik psykisk hälsa.⁴²

Ohälsosamma matvanor, låg fysisk aktivitet samt tobak- och alkoholkonsumtion utgör de största riskfaktorerna för icke-smittsamma sjukdomar såsom hjärt- och kärlsjukdomar och cancer. En positiv trend är att tobaksbruket och andelen riskkonsumenter av alkohol i befolkningen har minskat, liksom den alkoholrelaterade dödligheten. Samtidigt ökar andelen personer med övervikt och fetma till följd av stillasittande och ohälsosamma matvanor.⁴³ Som konstaterades under mål 2 har Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket nyligen presenterat förslag på åtgärder för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet.⁴⁴ De icke-smittsamma sjukdomarna utgör även en allt större hälsoutmaning globalt och Sverige verkar inom ramen för det globala utvecklings-samarbetet för att icke-smittsamma sjukdomar i högre utsträckning ska uppmärksammas på den internationella agendan och i nationella hälsoprogram.⁴⁵

Kopplingar mellan hälsa och miljö uppmärksammas allt mer.⁴⁶ Barn är särskilt känsliga för exponering för kemikalier eftersom deras kroppar utvecklas. Det gäller till exempel för kemiska ämnen som kan påverka hormonsystemet negativt och leda till allvarliga effekter för fortplantningen, nervsystemet och hjärnans utveckling samt allergier. Utmaningar är bland annat farliga ämnen som sprids via varor genom den globala handeln och via mat, buller samt luft- och vattenföroreningar. Sedan 2011 har regeringen satsat på att genomföra en handlingsplan för en giftfri vardag, som en del i arbetet att uppnå miljö kvalitets-

³⁹ Svensk sjukvård i internationell jämförelse 2015 (Sveriges Kommuner och Landsting 2015).

⁴⁰ Tillstånd och utveckling av hälso- och sjukvård 2017 (Socialstyrelsen 2017).

⁴¹ Fem fokusområden fem år framåt. Regeringens strategi inom psykisk hälsa 2016 – 2020 (Regeringskansliet 2016) och Stöd till riktade insatser inom området psykisk hälsa 2017 Överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting (Regeringskansliet och Sveriges Kommuner och Landsting 2016).

⁴² Uppdrag att ta fram en kunskaps-sammanställning över bestämningsfaktorer för en jämlik psykisk hälsa (Regeringsbeslut 2016-09-08)

⁴³ Folkhälsans utveckling. Årsrapport 2017 (Folkhälsomyndigheten 2017).

⁴⁴ Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet (Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket 2017).

⁴⁵ Policyramverk för svenskt utvecklings-samarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60).

⁴⁶ Miljöhälsorapport 2017 (Folkhälsomyndigheten och Karolinska institutet 2017).

målet *Giftfri miljö*, med det övergripande syftet att särskilt skydda barn bättre.⁴⁷ Sverige är även pådrivande inom EU för reglering av särskilt farliga ämnen.

Globalt finns en bristande tillgång till och ett politiskt motstånd mot sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). Sverige driver därför SRHR som en stark prioritering i internationella förhandlingar och inom ramen för utvecklingsarbetet, där även barn- och mödravård särskilt lyfts som prioriteringar.⁴⁸ Det saknas en nationell strategi för SRHR-arbete i Sverige, men mycket av arbetet sker inom ramen för hälso- och sjukvårdens ordinarie arbete. I skolan bedrivs också ett systematiskt arbete som ska nå alla unga vad gäller normer, rättigheter och relationer. Det finns även ungdomsmottagningar som arbetar specifikt med såväl psykisk som sexuell och reproduktiv hälsa. Ungdomsmottagningarna når inte ut på lika villkor till unga i befolkningen och unga män skulle behöva nås i större uträkning.⁴⁹

Personskador och olyckor utgör ett fortsatt samhällsproblem. Kopplingen mellan riskutsatthet och hälsa och livsstilfaktorer spelar en betydande roll inom flera olyckstyper.⁵⁰ I Sverige är antalet döda i trafiken jämförelsevis lågt, men globalt sett är trafikolyckor en stor utmaning. Regeringen har gjort en nystart i arbetet med att nå den så kallade Nollvisionen, vars mål är att ingen ska omkomma eller skadas allvarligt i trafiken.⁵¹ Sverige bidrar även internationellt med kunskaper.

Ett antal hälsoutmaningar i Sverige är nära kopplade till konsekvenser av globalisering såsom migration och resande, exempelvis förekomsten av hiv och aids, antibiotikaresistenta bakterier, tuberkulos och hepatit B. Det totala antalet fall av hiv som rapporteras i Sverige har legat på någorlunda konstant nivå de senaste tio åren samtidigt som antalet nyinfekterade fall har minskat globalt. Sverige stöder det globala arbetet mot hiv och aids bland annat genom stöd till FN:s samlade program mot hiv/aids (UNAIDS) och stöd till civilsamhällsorganisationer.

Sverige arbetar även globalt för att få till stånd en ansvarsfull antibiotikaanvändning, exempelvis genom den globala handlingsplanen för arbetet att motverka antimikrobiell resistens (AMR), som antagits av WHO.⁵² Sverige har ett jämförelsevis gott resistensläge, men det riskerar att påverkas negativt av utvecklingen globalt. Antalet anmälda fall av olika slags resistenta bakterier ökar bland både kvinnor och män. Folkhälsomyndigheten och Jordbruksverket har fått i uppdrag att gemensamt ansvara för en nationell samverkansfunktion för att främja ett samordnat tvärsektorielt arbete mot antibiotikaresistens.

⁴⁷ Handlingsplan för en giftfri vardag 2015–2020 (Kemikalieinspektionen 2014).

⁴⁸ Policyramverk för svenskt utvecklingsarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60).

⁴⁹ Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige (Folkhälsomyndigheten 2017) och Underlag till nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten 2014).

⁵⁰ Personssäkerhet – teori och praktik (MSB 2015).

⁵¹ Nystart för Nollvisionen - Ett intensifierat arbete för trafiksäkerheten i Sverige (Regeringskansliet 2016).

⁵² Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/2016:182).

Mål 4 Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla

Sammanfattning

Sverige har ett väl utbyggt utbildningssystem med avgiftsfri utbildning, en hög utbildningsnivå och en stark tradition av folkbildning. Den svenska skolan lider dock av bristande likvärdighet mellan skolor, lärarbrist och skillnader i resultat mellan pojkar och flickor.

Några identifierade utmaningar:

- Bristande likvärdighet mellan skolor.
- Kunskapsskillnader mellan flickor och pojkar.
- Unga som varken arbetar eller studerar.
- Lärarbrist och ett behov av att stärka lärarens profession och kompetens.
- Behov av att stärka utbildning för hållbar utveckling.
- Behov av validering av kompetenser erhållna genom icke-formellt lärande.
- Minskat svenskt bistånd till utbildning samtidigt som ett finansieringsgap för utbildning råder globalt.

Sverige har ett väl utbyggt utbildningssystem för barn, ungdomar och vuxna och utbildningsnivån är generellt hög. Sverige är ledande bland EU-länderna när det gäller andelen av befolkningen i åldern 25-64 år som deltar i formell eller icke-formell utbildning (72 procent).⁵³ Efter flera års sjunkande resultat pekar nu såväl PISA- som TIMMS-undersökningen samt öppna jämförelser mot en något positiv utveckling av resultaten i skolan. Sverige ligger på en medelnivå bland OECD-länder i PISA-undersökningen. Flickors kunskapsnivå är generellt högre än pojkars.

Enligt skollagen (2010:800) ska utbildningen vara likvärdig för alla elever. Det finns dock tydliga resultatkillnader mellan olika grundskolor, vilket bland annat beror på en ökad uppdelning av elever mellan olika skolor som kan kopplas till en ökad bostadssegregation (se mål 10 och 11). Den ökande skelsegregationen kan också till viss del förklaras av det fria skolvalet. Betydelsen av vilken skola en elev går i har blivit större sedan slutet av 1990-talet. Elever med mer gynnsam socioekonomisk bakgrund väljer oftare en annan skola än den närmaste och går i högre grad i en fristående skola. I skolor med en större andel elever med gynnsam socioekonomisk bakgrund tenderar resultaten att vara högre, även

⁵³ Utbildningsstatistik årsbok 2015 (SCB 2015).

för elever med mindre gynnsamma förutsättningar.⁵⁴ Sverige har även vid flera tillfällen mottagit synpunkter och rekommendationer från Europarådet om behovet av att stärka utbildningen i och på nationella minoritetsspråk.

Det genomförs inga regelbundna undersökningar avseende lärandemiljön för elever med funktionsnedsättningar, men det har konstaterats att det finns stora skillnader mellan olika skolor och olika huvudmän när det gäller arbetet att utveckla lärmiljöernas pedagogiska, sociala och fysiska tillgänglighet.⁵⁵ Regeringen har uppdragit åt Myndigheten för tillgängliga medier att i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten göra en översyn av tillgången till läromedel som är anpassade för personer med funktionsnedsättning från förskola till högskola.⁵⁶

Nästan 20 procent av eleverna i årskurs 9 saknade år 2016 behörighet att söka något av gymnasieskolans nationella program. Av dessa är elever med utländsk bakgrund, pojkar samt elever med föräldrar med låg utbildningsbakgrund överrepresenterade. 6,5 procent av alla unga i åldern 15-24 år varken arbetar eller studerar. Denna heterogena grupp består bland annat av nyanlända, utrikes födda, unga med funktionsnedsättning, unga med aktivitetsersättning och unga som är i samhällets vård.⁵⁷

Behovet av att stärka och jämna ut förutsättningarna i hela skolsystemet understryks även i Skolkommisionens slutbetänkande som presenterades i april 2017. Slutbetänkandet lyfter behoven av att stärka läraren i sitt uppdrag. Skolan står inför ett kompetensförsörjningsproblem med ett ökat antal elever samtidigt som många lärare går i pension under de kommande åren.⁵⁸ En utbyggnad av förskolelärar- och lärarutbildningarna har påbörjats i syfte att möta denna utmaning.

Skolverket har fått i uppdrag att genomföra nationella skolutvecklingsprogram.⁵⁹ Ett särskilt kunskapslyft pågår också som handlar om att bygga ut yrkesutbildningen för vuxna och en rätt till behörighetsgivande utbildning inom Komvux.⁶⁰ I vårpropositionen för 2017 har regeringen avsatt en särskild jämlikhetspeng som ska fördelas till grundskolor med lägst andel behöriga elever till ett nationellt program i gymnasieskolan.⁶¹

Sverige har en lång tradition av folkbildning och ett väl utbyggt system för vuxenutbildning. Icke-formellt lärande sker genom bland annat föreningslivet och arbetsplatsen

⁵⁴ Likvärdig utbildning i grundskolan (Statens skolverk 2017) Webbtext 2017-03-10.

⁵⁵ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

⁵⁶ Uppdrag till Myndigheten för tillgängliga medier att göra en översyn av tillgången till tillgängliga läromedel från förskola till högskola (Ku2017/00506/MF).

⁵⁷ Det handlar om oss – unga som varken arbetar eller studerar (SOU 2017:9).

⁵⁸ Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet (SOU 2017:35) och Promemoria Lärarlönelyftet (U2016/00605/DL).

⁵⁹ Uppdrag till Statens skolverk om nationella skolutvecklingsprogram (U2015/03844/S).

⁶⁰ Budgetpropositionen 2016 (prop. 2015/16:1).

⁶¹ Den ekonomiska vårpropositionen 2017 (prop. 2016/2017:100).

och engagerar såväl barn och unga som en majoritet av Sveriges vuxna.⁶² Även bibliotek, muséer och arkiv fungerar som lärandemiljöer och mötesplatser för skolan och allmänheten. Många erbjuder i dag programverksamhet riktad till skolan och många institutioner deltar i eller driver olika typer av samarbeten med skolväsendet eller organisationer inom skolans område. Validering av det icke-formella och informella lärandet lyfts av EU och OECD som ett viktigt verktyg för det livslånga lärandet och syftar till att synliggöra och erkänna kompetens, oavsett hur individen har förvärvat den.⁶³

Sju av tio ungdomar tycker att det är viktigt med hållbar utveckling, men anser att de behöver mer kunskap för att kunna göra hållbara val.⁶⁴ Skolverket konstaterar att det saknas en samlad bild av hur utbildning för hållbar utveckling ser ut i svenska skolor. De bedömer att befintliga styrdokument utgör ett starkt stöd för lärande för hållbar utveckling, men anger att vid en revidering av styrdokumentet kan det vara aktuellt att tydliggöra sambandet mellan de olika dimensionerna av hållbar utveckling.⁶⁵ Utöver den formella utbildningen sker även kunskapshöjande insatser om olika aspekter av hållbar utveckling genom icke-formellt och informellt lärande.

Sveriges universitet och högskolor har, enligt högskolelagen, ett uppdrag att arbeta med hållbar utveckling och Sverige har åtagit sig att vara en drivande kraft för utbildning för hållbar utveckling globalt.⁶⁶ FN har beslutat om ett globalt handlingsprogram för utbildning för hållbar utveckling (GAP). Programmet har som syfte att driva och konkretisera arbetet med utbildning för hållbar utveckling i de länder som deltar i programmet. Regeringen har utsett Uppsala universitet till nationell samordnare för GAP.⁶⁷ Behovet av mer utbildning för och kunskap om hållbar utveckling har konsekvent lyfts fram av olika aktörer i dialoger och konsultationer.⁶⁸

Utbildning är en uttalad prioritering för det internationella utvecklingsarbetet. Sidans bedömning är att svenskt stöd inom utbildning ger långsiktiga resultat i form av stabilare institutioner samt stärkt kvalitet i utbildningen i flera samarbetsländer. Vidare är Sveriges tydliga betoning på jämställdhet inom utbildningsområdet fortsatt betydelsefull.⁶⁹ Sverige har dock liksom många andra länder minskat sitt utbildningsbistånd under en längre tid samtidigt som det råder ett stort finansieringsgap för utbildning globalt. Sverige är mycket aktiv i Unesco, som är utsedd att leda och samordna arbetet med mål 4.

⁶² Education at a glance (OECD 2016).

⁶³ En nationell strategi för validering (SOU 2017:18).

⁶⁴ Undersökning från Webbplatsen Ungdomar.se

⁶⁵ Redovisning av uppdrag till statliga myndigheter att bidra med underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 (Skolverket 2016).

⁶⁶ Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/2016:182).

⁶⁷ Bridging the GAP - Resultat från nationell workshop om lärande och utbildning för hållbar utveckling (SWEDESU Uppsala universitet 2016).

⁶⁸ Delegationens dialoger och konsultationer med olika aktörer, hösten 2016-våren 2017.

⁶⁹ Sidans årsredovisning 2016 (Sida 2017).

Mål 5 Uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt

Sammanfattning

Sverige ligger i framkant i arbetet med jämställdhet och placerar sig, tillsammans med övriga nordiska länder, konsekvent högt i internationella jämförelser. Trots det kvarstår ett flertal utmaningar innan jämställdhet uppnåtts i Sverige samt stora utmaningar globalt för att säkerställa flickors och kvinnors rättigheter.

Några identifierade utmaningar:

- Mäns våld mot kvinnor.
- Lägre löner och pensioner för kvinnor än män.
- Hälsoskillnader mellan kvinnor och män.
- Ojämn fördelning av tid spenderad på obetalt hem- och omsorgsarbete.
- Kunskapsskillnader mellan flickor och pojkar.
- Färre kvinnor än män i chefspositioner och i börsnoterade bolagsstyrelser.
- Den åtstramade anhöriginvandringen slår hårt mot kvinnor och flickor.

Sverige ligger i framkant i arbetet med jämställdhet och placerar sig konsekvent högt i internationella mätningar. I Global Gender Gap Report 2016 kom Sverige på fjärde plats, efter Island, Finland och Norge.⁷⁰ OECD har konstaterat att Sverige har en bra utgångsposition men att ett antal förbättringar inom jämställdhetsområdet skulle bidra positivt till Sveriges ekonomiska utveckling.⁷¹

Det övergripande målet för svensk jämställdhetspolitik är att män och kvinnor ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Sex delmål har identifierats för det nationella arbetet: en jämn fördelning av makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet, jämställd utbildning, jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet, jämställd hälsa samt att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Målen är riksdagsbundna. Sverige har världens första uttalat feministiska regering, vilket innebär att regeringen åtagit sig att jämställdhet ska spela en avgörande roll för regeringens prioriteringar såväl nationellt som internationellt. Regeringen arbetar bland annat med jämställdhetsbudgetering och jämställdhetsintegrering som verktyg för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Jämställdhetsbudgetering innebär att jämställdhetsaspekter redovisas och integreras i budgetarbetet och jämställdhetsintegrering att jämställdhet integreras i ordinarie verksamhet.

⁷⁰ The Global Gender Gap Report 2016 (World Economic Forum 2016).

⁷¹ OECD Economic Surveys Sweden (OECD 2017).

Sverige har EU:s högsta sysselsättningsgrad för kvinnor. Kvinnor har dock fortfarande lägre sysselsättningsgrad än män och utrikes födda kvinnor har påtagligt lägre sysselsättningsgrad än inrikes födda. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män har minskat något de senaste tio åren men kvarstår fortfarande och det finns tydliga löneskillnader mellan kvinno- och mansdominerade yrken. Kvinnor har också lägre lön för lika arbete. Kvinnor arbetar i större utsträckning deltid än män, vilket påverkar både den aktuella ekonomin och framtida pension. Skillnaderna i pension mellan kvinnor och män är stora, större än löneskillnaderna mellan könen. Kvinnor tar även fortfarande ut en större andel föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning för vård av barn samt ägnar mer tid åt obetalt arbete i hemmet än män (se även mål 8 och mål 10).⁷² Diskriminering som har samband med kön utgör alltså ett problem, exempelvis utgör anmälningar om missgynnande i samband med graviditet en återkommande typ av anmälning om diskriminering i arbetslivet.

Sedan riksdagsvalet 1994 har könsfördelningen i Sveriges riksdag varit någorlunda jämn, dock med något högre andel män än kvinnor. Detsamma gäller även i kommun- och landstingsstyrelser.⁷³ Representationen av kvinnor har emellertid sjunkit vid de två senaste riksdagsvalen. I statliga bolagsstyrelser är andelen kvinnor numera 48 procent, jämfört med 32 procent i börsnoterade bolag. Bland storbolagen är siffran högre.⁷⁴ Bland chefer är andelen kvinnor 38 procent,⁷⁵ men det finns en påtaglig skillnad mellan statliga och börsnoterade bolagschefer. Förslag om kvotering i bolagsstyrelser har mött motstånd i riksdagen och från näringslivet.

Kvinnor upplever överlag sin hälsa som sämre än vad män gör och det finns många hälso-skillnader kopplade till kön. Män drabbas oftare av arbetsrelaterade olyckor, medan kvinnor oftare drabbas av arbetsrelaterade sjukdomar och sjukskrivs i större utsträckning än män. De psykiatriska diagnoserna är i dag den vanligaste orsaken till sjukskrivning och ökar hos både kvinnor och män, men ökningstakten är större bland kvinnor (se mål 3).⁷⁶ Kvinnor har längre medellivslängd än män.

Enligt en uppskattning från Socialstyrelsen kan närmare 38 000 kvinnor och flickor som nu bor i Sverige ha blivit utsatta för någon form av könsstymning, varav cirka 7 000 är flickor under 18 år. Cirka 19 000 flickor uppskattas vara i riskzonen. Det finns idag inga kända fall av könsstymning som skett i Sverige.⁷⁷

⁷² Makt mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid (skr. 2016/2017:10).

⁷³ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

⁷⁴ Storbolagen nära jämställdhetsmålet (AllBright) webbtex 2017-04-24.

⁷⁵ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

⁷⁶ Makt mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid (skr. 2016/2017:10).

⁷⁷ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

Den vanligaste formen av våld mot kvinnor och flickor utövas i hemmet och inom familjen av en närstående man. Mäns våld mot kvinnor förekommer i alla samhällsklasser, åldrar och grupper.⁷⁸ Kvinnor med funktionsnedsättning befinner sig i en särskilt sårbar situation och utsätts för våld i hemmet i högre utsträckning.⁷⁹ Ungefär en fjärdedel av de som dör till följd av dödligt våld varje år är kvinnor, varav ungefär hälften dödas av en nuvarande eller tidigare partner.⁸⁰ Regeringen presenterade år 2016 en nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Ett antal myndigheter har sedan tidigare särskilda uppdrag kopplade till detta, bland annat hedersrelaterat våld, prostitution och människohandel, våld i nära relationer samt unga och våldsamma män. En särskild jämställdhetsmyndighet ska inrättas och kommer att inleda sin verksamhet 2018.⁸¹

År 2014 lanserade Sverige den nya feministiska utrikespolitiken med tillhörande handlingsplan och blev därmed först i världen med en uttalad feministisk utrikespolitik. Sverige arbetar också sedan länge aktivt med jämställdhetsintegrering inom utvecklings-samarbetet. Den feministiska utrikespolitiken har välkomnats av många samhällsaktörer och uppmärksammats internationellt. Civilsamhället har som respons på den feministiska utrikespolitiken och prioritering av jämställdhet inom Sveriges Politik för Global Utveckling (PGU) lyft ett antal centrala utmaningar och målkonflikter för den feministiska utrikespolitiken. Bland annat har Sveriges krigsmaterielexport särskilt till icke-demokratiska länder kritiserats då många av dessa länder kränker kvinnors- och flickors rättigheter. Kritik har även riktats mot ett bristande jämställdhetsperspektiv i Sveriges exportstrategi, att den tillfälliga asyllagen⁸² som bland annat innebär en åtstramning i anhöriginvandringen slår hårt mot kvinnor och flickor samt att jämställdhetsperspektivet är svagt i klimat- och miljöfrågor i globala sammanhang.⁸³

Många aktörer har påpekat vikten av att ha ett intersektionellt perspektiv i jämställdhetsanalysen, dvs. kunskapen om hur maktordningar som baseras på kategorier som socioekonomisk bakgrund, etnicitet, funktionsförmåga, ålder, sexuell läggning och könsidentitet och könsuttryck påverkar kvinnors och mäns villkor. Organisationer som arbetar för hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter har påtalat vikten av att inte fastna i en binär definition av kön och att även icke-binära personer påverkas av ojämställdheten i samhället.⁸⁴

⁷⁸ Nationell strategi för mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck (SOU 2015:55).

⁷⁹ Nationella folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor (Folkhälsomyndigheten 2015).

⁸⁰ Kriminalstatistik 2016 – Konstaterade fall av dödligt våld (Brottsförebyggande rådet 2017) samt Brott i nära relationer – en nationell kartläggning (Brottsförebyggande rådet 2014).

⁸¹ Prop. 2016/17:1 UO 13.

⁸² Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheter att få uppehållstillstånd i Sverige.

⁸³ Hur feministisk är Sveriges utrikespolitik? (Concord 2016).

⁸⁴ Makt mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid (skr. 2016/2017:10) samt delegationens tvärssektoriella konsultation 29 mars 2017.

Mål 6. Säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla

Sammanfattning

I Sverige är tillgången till vatten och sanitet god och uttaget av vatten i förhållande till tillgängliga resurser är totalt sett lågt. Sveriges största utmaningar bedöms vara att förbättra den bristande vattenstatusen i sjöar och vattendrag, samt att anpassa vattenförsörjningen till periodiskt mycket låga grundvattennivåer i delar av landet.

Några identifierade utmaningar:

- Endast hälften av Sveriges sjöar och vattendrag uppnår kraven för god vattenstatus enligt EU:s vattendirektiv.
- Behov av ökat skydd av ekosystem och vattentäkter.
- Behov av att i våra vattendrag förbättra fria passager och återställa forssträckor.
- Förorening av vatten i form av kemikalier och näringsämnen.
- Hög konsumtion av importerade varor som bidrar till ohållbar vattenanvändning samt användning av farliga kemikalier i andra länder.
- Sjunkande, och periodiskt mycket låga, grundvattennivåer i sydöstra Sverige.

I Sverige är vatten och sanitet i princip tillgängligt för alla även om det förekommer att vattenkvaliteten inte är fullgod, särskilt vad gäller enskilda brunnar. Kommunerna har enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster ansvar att ordna vattenförsörjning och avlopp, dock med specificerade undantag. För det fåtal människor i landet som saknar tillgång till vatten är orsaken snarare ett allvarligt utanförskap än en fråga om infrastrukturell tillgång.

I det svenska miljömålssystemet finns miljökvalitetsmålet *Grundvatten av god kvalitet* som omfattar både tillgång och kvalitet. Vid uppföljningen av målet identifieras utmaningar gällande dricksvattenförsörjningen i sydöstra Sverige med låg grundvattennivå, vilket under sommarhalvåret har skapat svårigheter med vattenförsörjning både för den kommunala vattenförsörjningen på flera orter och enskilda brunnar. Detta kan väntas öka som en följd av klimatförändringar då ökad avdunstning sommartid leder till minskad vattentillgång, främst i sydöstra Sverige.⁸⁵

⁸⁵ Dricksvattenutredningen (SOU 2015:51).

För att ha tillgång till rent vatten måste hela vattnets kretslopp värnas. Flera miljö-kvalitetsmål berörs av detta, främst *Levande sjöar och vattendrag*, *Hav i balans samt Levande kust och skärgård*, *Giffri miljö* och *Myllrande våtmarker*. Målen bedöms inte nås med nuvarande insatser och utvecklingen är negativ. I ett internationellt perspektiv bidrar Sverige till att skydda världens naturliga våtmarker och vattenmiljöer genom medlemskap i Ramsarkonventionen. Medlemsstaterna förbinder sig att verka för markplanering och förvaltning som tar hänsyn till våtmarker och vattenmiljöer, främja forskning och utbildning samt samarbeta med andra länder i frågor som rör konventionen.

Kretsloppen måste skyddas från kemikalier, avloppsvatten och andra substanser som kan läcka in från omgivningen. De strukturella förutsättningarna för att hantera risk för föroreningar är till stor del på plats, genom exempelvis avfallslagstiftning, krav på anslutning till kommunal eller godkänd enskild avloppsrening och miljövillkor för verksamhet med tillstånd enligt miljöbalken (1998:808). Genomförandet av EU:s regelverk för försäljning och användning av kemikalier är i sin linda, men har ökat kunskapen om kemikaliers farliga egenskaper väsentligt. Bristen på information om vilka kemikalier som ingår i främst importerade varor är dock fortsatt stor, och det används fortfarande många särskilt farliga ämnen. Utfasningen går långsamt eftersom varje enskilt ämne måste utvärderas och prövas innan det kan förbjudas. De globala konventioner och överenskommelser som finns avseende kemikalier idag behöver kompletteras för att globala problem orsakade av kemikalier ska kunna åtgärdas.⁸⁶

I nuläget klarar endast hälften av Sveriges sjöar och vattendrag kraven för god vattenstatus enligt EU:s vattendirektiv. Bland de föroreningsrisker som särskilt berör tillgång till dricksvatten av god kvalitet kan nämnas följande:

- Farliga kemiska ämnen i produkter och läkemedel når vattnets kretslopp till följd av samhällets kemikalieanvändning och att reningsverken inte klarar av att rena vattnet från dessa ämnen.
- Direkta utsläpp som leder till förorening av grund- och ytvatten.
- Förorenade områden, exempelvis områden med extremt svårnedbrytbara högfluorerade ämnen (PFAS), har förorenat dricksvattentäkter på flera håll i Sverige.
- Förorenade utsläpp vid bräddning av avlopps- och dagvattensystem samt utsläpp från enskilda mindre avlopp utan rening, trots att de är få till antalet, utgör idag en betydande andel av bidraget till övergödning samt är även en smittorisk.
- Konsekvenser av klimat- och samhällsförändringar kan orsaka framtida försörjningsproblem exempelvis genom översvämningar eller överexploatering.

⁸⁶ Underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 (Kemikalieinspektionen 2016).

Vid den senaste uppföljningen av miljö kvalitetsmålet *Grundvatten av god kvalitet* konstateras att det finns ett behov att öka skyddet av grundvattenresurserna. I nuläget är knappt 70 procent av de allmänna täkterna vattenskyddsområden. Dricksvattenutredningen föreslår att alla allmänna större vattentäkter behöver bli vattenskyddsområden samt att befintliga områden bör uppdateras. Som ett led i att säkra Sveriges grundvatten och uppfylla miljö kvalitetsmålet ska uttag av naturgrus på land minska, detta eftersom naturgrus bygger upp många naturliga grund- och dricksvattenreservoarer.

Globalt är tillgången till rent dricksvatten och god sanitet en stor utmaning. Inom det svenska utvecklingssamarbetet görs särskilda satsningar på att förbättra tillgången till rent dricksvatten och förbättrad sanitet och hygien, särskilt för kvinnor och barn. Sverige stödjer även högnivåinitiativet *Sanitation and Water for all*, ett globalt flerpartspartnerskap med målsättningen att garantera universell tillgång till vatten och sanitet. Inom det svenska biståndet stödjer Sverige även uppbyggnad av förebyggande kemikaliekontroll genom exempelvis utveckling av lagar och institutioner.⁸⁷

⁸⁷ Underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 (Kemikalieinspektionen 2016).

Mål 7 Säkerställa tillgång till ekonomiskt överkomlig, tillförlitlig, hållbar och modern energi för alla

Sammanfattning

I Sverige råder god allmän tillgång till energi och andelen slutlig användning av förnybar energi är relativt hög, men utmaningarna för omställning till en långsiktigt hållbar energiproduktion och energianvändning är omfattande. Sveriges ambition är en fossilfri och förnybar energiförsörjning.

Några identifierade utmaningar:

- Fortsatt omställning av energisektorn till förnybar energi för ett långsiktigt hållbart energisystem.
- Fortsatt arbete med att ställa om till en fossilfri transportsektor och en biobaserad ekonomi.
- Fortsatt energieffektivisering.
- Ställa om till ett robust energisystem med hög leveranssäkerhet och konkurrenskraftiga priser.
- På global nivå domineras energiförsörjningen fortfarande av olja, kol och gas, som tillsammans uppgår till drygt 80 procent.

I Sverige råder god allmän tillgång till moderna energitjänster och relativt hög andel förnybar energi. Fokus för framtiden i Sverige ligger på att säkerställa leveranssäkerhet och ställa om framför allt transportsektorn till förnybar energi. Ökad andel variabla energikällor, såsom till exempel sol- och vindkraft, i produktionssystemet ställer nya krav för att upprätthålla en stabil elförsörjning. Satsningar görs på utveckling av så kallade smarta elnät för att hålla systemet stabilt. Vidareutveckling av den gemensamma elmarknaden i EU bidrar till förbättrad leveranssäkerhet och en effektiv elmarknad.

Energi-, klimat- och miljöpolitiken hänger tätt ihop. Energifrågan hanteras i det svenska miljömålssystemet genom *Generationsmålet* för att bland annat uppnå miljö kvalitetsmålen *Frisk luft*, *Begränsad klimatpåverkan* och *God bebyggd miljö*. Vad gäller lagstiftning är det angivet i miljöbalken (1998:808) att alla verksamhetsutövare ska hushålla med energi och i första hand använda förnybara energikällor. Bestämmelsen är emellertid knappt verksam eftersom domstolar och myndigheter anser det vara ett till intet förpliktigande målstadgande.⁸⁸ Riksdagen har antagit mål om att andelen förnybar energi ska utgöra minst 50 procent av den totala energianvändningen år 2020, att andelen förnybar energi i

⁸⁸ Exempelvis Miljööverdomstolen, dom 2015:27.

transportsektorn ska vara minst 10 procent år 2020 och att energianvändningen ska vara 20 procent effektivare år 2020 jämfört med år 2008.⁸⁹

Målen för den svenska energipolitiken följer eller håller en högre ambition än de mål som beslutats för EU:s klimat- och energipolitik fram till år 2020. I oktober 2014 antogs ett nytt ramverk för EU:s klimat- och energipolitik, med sikte på 2030. Med beslutet följer krav på antagande av nationella vägledande mål för energieffektivisering till år 2030. I juni år 2016 slöts en ramöverenskommelse om energipolitikens långsiktiga inriktning mellan fem av riksdagens partier, den s.k. Energiöverenskommelsen. Energikommissionen överlämnade i januari 2017 sitt betänkande, som baseras på Energiöverenskommelsen, till regeringen med förslag på nya energipolitiska mål.⁹⁰

- Målet år 2040 är 100 procent förnybar elproduktion. Det är ett mål, inte ett stoppdatum som förbjuder kärnkraft och innebär inte heller en stängning av kärnkraft med politiska beslut.
- Sverige ska år 2030 ha 50 procent effektivare energianvändning jämfört med 2005. Målet uttrycks i termer av tillförd energi i relation till BNP.

Partierna bakom Energiöverenskommelsen ställde sig även bakom Miljömålsberedningens förslag om att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp (se mål 13).

Sverige är det land inom EU som har högst andel slutlig förnybar energianvändning. EU-genomsnittet år 2014 var 16 procent, jämfört med 53 procent i Sverige som alltså redan har passerat 2020-målet. Olika sektorer skiljer sig kraftigt åt. För industrisektorn och bostadssektorn ligger andelen förnybart på över 60 procent medan transportsektorn ligger på drygt 20 procent.⁹¹ De huvudsakliga styrmedlen för ökad andel förnybar energi utgörs av systemet för handel med utsläppsrätter, elcertifikatsystemet och energiskatterna. Sveriges energianvändning har i princip varit oförändrad sedan 70-talet samtidigt som befolkningen ökat.⁹² Tillförd energi per BNP har minskat med nästan 10 procent mellan 2008 och 2014⁹³. Energikommissionens förslag till 2030-mål innebär en ambitionshöjning i jämförelse med nuvarande energiintensitetsmål.

Som en del i Energikommissionens förslag om 50 procent effektivare energianvändning har Energimyndigheten fått i uppdrag att tillsammans med olika branscher formulera sektorsstrategier för energieffektivisering.

⁸⁹ Sverige har tolkat EU:s mål som att energiintensiteten i den svenska ekonomin minska med 20 procent till 2020 jämfört med år 2008 istället för att användningen ska vara 20 procent lägre än prognosticerat. STEM: Vägval och utmaningar för energisystemet.

⁹⁰ Kraftsamling för framtidens energi (SOU 2017:2).

⁹¹ Energiindikatorer 2016, gäller år 2014.

⁹² Energianvändning och energitillförsel – Underlag till Energikommissionen (Energimyndigheten 2015).

⁹³ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

Utvecklingen av energieffektiviteten för bostäder och lokaler har varit positiv sett till energianvändning per kvadratmeter.⁹⁴ Ytterligare krafttag behövs för transportsektorn, vilket har lett till att exempelvis Energimyndigheten har fått i uppdrag att ta fram en strategisk plan för omställningen till en fossilfri transportsektor.

På global nivå domineras energiförsörjningen fortfarande av olja, kol och gas, som tillsammans uppgår till drygt 80 procent. Energimyndigheten ansvarar för Sveriges program för internationella klimatinsatser. Målet är att utveckla det internationella klimatsamarbetet och minska de globala utsläppen av växthusgaser. Programmet fokuserar på insatser inom förnybar energi, energieffektivisering och avfallshantering framför allt i låg- och medelinkomstländer.⁹⁵

⁹⁴ Kraftsamling för framtidens energi (SOU 2017:2).

⁹⁵ Energimyndighetens redovisning av uppdrag till statliga myndigheter att bidra med underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 (2016).

Mål 8 Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla

Sammanfattning

Sverige har en god ekonomisk utveckling och minskande arbetslöshet. Det finns dock ojämlikheter på arbetsmarknaden och i arbetslivet. En särskild satsning görs globalt för anständiga arbetsvillkor genom partnerskapet Global Deal.

Några identifierade utmaningar:

- Behov av välfärdsåtgärder som kompletterar BNP.
- Svårigheter för vissa grupper att etablera sig på arbetsmarknaden.
- Otrygga anställningsförhållanden.
- Brist på arbetskraft inom vissa sektorer.
- Löneskillnader mellan kvinnor och män.
- Arbetsmiljörelaterade utmaningar i form av stress och psykisk ohälsa.
- Grov utsatthet i form av tvångsarbete, modernt slaveri, människohandel och barnarbete är en global utmaning.

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige är positiv. Sverige är den sjunde största ekonomin i EU och 2016 ökade BNP med 3,3 procent. OECD bedömer att tillväxten i Sverige kommer att fortsätta att öka under 2017 och 2018.⁹⁶ BNP som mått har kritiserat eftersom det endast mäter alla varor och tjänster som produceras i ett land under en viss tid, men inte visar om produktionen har lett till ökad kvalitet för medborgarna. Det mäter inte heller den miljömässiga kostnaden.⁹⁷ I vårbudgeten för 2017 presenterade regeringen 15 indikatorer för sociala, miljömässiga och ekonomiska aspekter som ska komplettera BNP som mått på välbefinnande.⁹⁸ Hur måtten kommer att styra politiken är ännu inte klart, men de kan komma att spela en roll för att mäta hur hållbar politiken är i ett bredare perspektiv.

Under 2016 var arbetslösheten i genomsnitt 6,9 procent för personer i åldern 15-74 år och den förutspås minska under de närmaste åren.⁹⁹ Samtidigt ökar klyftorna på arbetsmarknaden och risken för långvarig arbetslöshet är stor i vissa grupper. Bland utom-europeiskt födda uppgick arbetslösheten till 15,6 procent år 2016 medan endast 4,8 procent av inrikes födda var arbetslösa. Personer med funktionsnedsättning, nyanlända,

⁹⁶ OECD Economic Surveys – Sweden (OECD 2017).

⁹⁷ Får vi det bättre? Om mått på livskvalitet. Betänkande av Utredningen om mått på livskvalitet (SOU 2015:56).

⁹⁸ Den ekonomiska vårpropositionen 2017 (2016/17:100).

⁹⁹ OECD Economic Surveys - Sweden (OECD 2017).

utomeuropeiskt födda (särskilt kvinnor) samt vissa äldre har särskilda utmaningar att etablera sig på arbetsmarknaden. Bland dem som saknar en fullständig gymnasieutbildning, oavsett ålder och härkomst, är risken för långvarig arbetslöshet särskilt hög.¹⁰⁰ Arbetslösheten bland unga befinner sig på den lägsta nivån på många år och andelen unga som varken arbetar eller studerar har minskat något, men samtidigt finns det fortfarande en betydande grupp unga som är utanför både studier och arbete (se mål 4). Av de nästan 162 000 personer som sökte asyl i Sverige 2015 var majoriteten under 25 år, vilket pekar på vikten av att säkra etableringen för unga nyanlända.

Cirka 350 000 personer är arbetslösa i Sverige samtidigt som det finns 90 000 lediga jobb, vilket tyder på en matchningsproblematik.¹⁰¹ Det finns en utbredd brist på kvalificerad arbetskraft. De pedagogiska yrkena sticker ut, med en allt större brist på utbildade lärare i hela landet. Samtidigt är jobbtillväxten svag inom flera yrken med låga eller inga formella krav på utbildning. Där är det fortsatt stor konkurrens om jobben.¹⁰² Den fortsatta konjunkturuppgången medför att efterfrågan på arbetskraft kommer att vara hög 2017 och 2018.¹⁰³

Knappt en tiondel av alla sysselsatta i Sverige är företagare. Det finns idag ungefär en miljon företag i Sverige varav den stora majoriteten är små och medelstora företag. Tillsammans utgör företagen en central drivkraft för den ekonomiska tillväxten. Drygt 60 procent av företagen finns idag inom tjänstesektorn, 22 procent inom jordbruk, skogsbruk och fiske och 14 procent inom industrin.¹⁰⁴ Turismen är en bransch som har blivit allt viktigare och inneburit ökad export genom utländska besökares konsumtion i Sverige, samt sysselsättning.¹⁰⁵

Löner och anställningsförhållanden regleras huvudsakligen genom kollektivavtal som sluts mellan arbetsmarknadens parter. Den stora majoriteten av alla löntagare omfattas av dessa avtal. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män minskar om än sakta (se mål 5).¹⁰⁶ De tidsbegränsade anställningarna har ökat i Sverige mellan år 1990 och 2016. Tidsbegränsade anställningar är vanligare bland unga, kvinnor och inom arbetaryrken. Sedan 2014 har dock andelen minskat.¹⁰⁷ Inom arbetsmiljöarbetet är de stora utmaningarna framförallt stressrelaterade och sjukskrivningstalen är högre bland kvinnor än bland män (se mål 3).¹⁰⁸

¹⁰⁰ Arbetskraftsundersökningarna AKU (Statistiska Centralbyrån 2016).

¹⁰¹ Arbetskraftsundersökningarna AKU (Statistiska Centralbyrån 2016) samt Konjunkturstatistik över vakanser (KV) Lediga jobb och brist på arbetskraft (Statistiska Centralbyrån 2016).

¹⁰² Var finns jobben? Bedömning för 2017 (Arbetsförmedlingen 2017).

¹⁰³ Konjunkturläget Mars 2017 (Konjunkturinstitutet 2017).

¹⁰⁴ Ekonomifakta (Svenskt Näringsliv 2017).

¹⁰⁵ Fakta om svensk turism 2015 (Tillväxtverket 2015).

¹⁰⁶ Avtalsrörelsen och lönebildningen 2016 (Medlingsinstitutet 2016).

¹⁰⁷ Arbetskraftsundersökningarna AKU (Statistiska Centralbyrån 2016) samt Anställningsformer och arbetstider 2017 (LO 2017).

¹⁰⁸ Arbetsorsakade besvär 2016 (Arbetsmiljöverket 2016).

Grov utsatthet i form av tvångsarbete, modernt slaveri, människohandel och barnarbete är en stor global utmaning. Det saknas nationell statistik, men enligt Global Slavery Index uppskattas omfattningen i Sverige till cirka 1800 personer.¹⁰⁹ Till följd av ökad migration lever allt fler personer utanför ordinarie system och riskerar hamna i situationer där deras rättigheter inte tillgodoses.

I december 2015 överlämnade regeringen en skrivelse om politik för hållbart företagande till riksdagen.¹¹⁰ I juni 2016 publicerades även skriften Hållbara affärer – regeringens politik för hållbart företagande. FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter slår fast att stater har en skyldighet att se till att företag respekterar mänskliga rättigheter, samt att det åligger företagen själva att respektera de mänskliga rättigheterna där de verkar. Sedan 2015 finns en svensk handlingsplan för mänskliga rättigheter och företagande som en ansats att implementera principerna i svensk kontext.¹¹¹

Hållbara investeringar är ett åtagande inom mål 8. Inom ramen för detta finns flera globala initiativ, bland annat Principles for Responsible Investment (PRI), ett frivilligt initiativ som stöds av FN och som har sex principer för ansvarsfulla investeringar. I dagsläget har 74 svenska aktörer, både privata och statligt ägda undertecknat PRI.¹¹² Det pågår sedan ett antal år ett arbete och förhandlingar för nya riktlinjer för de Allmänna Pensionsfonderna (AP-fonderna). Fonderna är ålagda att ta hänsyn till miljö och etik i placeringsverksamheten, utan att göra avkall på det övergripande målet om hög avkastning.¹¹³ Sedan år 2007 samordnar Första, Andra, Tredje och Fjärde AP-fonderna arbetet med miljö och etikfrågor inom det gemensamma Etikrådet.

Sverige lever upp till det mål som EU har satt när det gäller bidrag till internationella handelsbiståndet och den s.k. "Aid for trade-agendan" med 2,77 miljarder kronor år 2015.¹¹⁴ Detta stöd riktas till infrastruktur, stärkandet av produktiv kapacitet och handelsfrämjande. Sverige har i samverkan med ILO och OECD också tagit initiativ till partnerskapet Global Deal vars syfte dels är att skapa en plattform för välfungerande relationer, dels stärka existerande samverkansstrukturer med syfte att bygga en social dialog mellan arbetsmarknadens parter. Målet är att detta ska få positiva effekter i form av bättre arbetsvillkor, ökad jämlikhet samt ökad ekonomisk utveckling. Sverige är också aktivt inom ILO:s Decent Work agenda.¹¹⁵

¹⁰⁹ Global Slavery Index 2016, www.globalslaveryindex.org.

¹¹⁰ Politik för hållbart företagande (skr. 2015/16:69).

¹¹¹ Handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter (Regeringskansliet 2015).

¹¹² Principles for Responsible Investment, (UNPRI).

¹¹³ AP-fonden i det reformerade pensionssystemet (prop. 1999/2000:46).

¹¹⁴ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

¹¹⁵ How do donors support the Decent Work Agenda? A review of five donors (ODI 2017) samt Global deal. Together for decent work and inclusive growth (Global deal 2016).

Mål 9 Bygga motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering samt främja innovation

Sammanfattning

Sverige har en väl utbyggd infrastruktur, har länge verkat för hållbar industri och har ett innovationsfrämjande klimat. Framåt bedöms utmaningarna vara kopplade till omställningsbehovet i Sverige och globalt, resurseffektiv industri, att motverka klimatförändringar och en transportinfrastruktur i linje med ambitionen om en fossilfri transportsektor.

Några identifierade utmaningar:

- Tillvaratagande av digitaliseringens möjligheter förutsätter fortsatt utbyggnad av säkra och tillgängliga nät med hög överföringshastighet och geografisk täckning.
- Omställning till en fossilfri transportsektor innebär nya krav och förutsättningar för att modernisera och utveckla transportinfrastrukturer.
- Stärka svensk konkurrenskraft i övergången mot cirkulär och biobaserad ekonomi.
- Ökad resurseffektivitet och miljöhänsyn i produktionen.

Det övergripande transportpolitiska målet innebär att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Därutöver finns ett funktionsmål (tillgänglighet) och ett hänsynsmål (säkerhet, miljö och hälsa).

I internationella jämförelser framstår Sverige som ett av de främsta länderna vad gäller logistik och handel. Samtidigt fortsätter godstransportsköparens bedömningar av den svenska transportinfrastrukturen i ett internationellt perspektiv att bli allt mindre positiva, vilket tyder på att förstärkningar i infrastrukturen kan vara ett sätt att stärka svensk konkurrenskraft.¹¹⁶ I december 2016 antog riksdagen en infrastrukturproposition för 2018–2029 som bland annat syftar till omställning till ett fossilfritt välfärdsland, ökat bostadsbyggande och förbättrade förutsättningar för näringslivet. Standarden i det befintliga järnvägssystemet ska rustas upp och det ska ske en ökad användning av ny teknik, exempelvis digitalisering och automatisering.¹¹⁷

¹¹⁶ Uppföljning av de transportpolitiska målen 2017 (Trafikanalys 2017:7).

¹¹⁷ Infrastruktur för framtiden – innovativa lösningar för stärkt konkurrenskraft och hållbar utveckling (prop. 2016/17:21).

Tillgängligheten till tåg, buss och flyg har successivt förbättrats i allt fler kommuner. Kvinnor använder kollektivtrafik i större utsträckning än män, medan män dominerar bilanvändningen. Personer med funktionsnedsättning använder kollektivtrafik i lägre utsträckning än befolkningen i stort på grund av bristande tillgänglighet.¹¹⁸

Utsläppen av växthusgaser från inrikestransporter utgör en dryg tredjedel av de samlade växthusgasutsläppen i Sverige. Utsläppen har minskat under flera år, men minskningen är långsam. Den viktigaste förklaringen till den minskning som skett är att nya personbilar blivit energieffektivare och en ökad andel biodrivmedel i vägtrafiken. Under 2015 avstannade utsläppsminskningen men preliminära beräkningar från Trafikanalys visar att utsläppen återigen minskar.¹¹⁹ Utrikesresor med flyg har ökat de senaste decennierna. Idag är klimatpåverkan från svenskarnas flygresande lika stor som påverkan från allt bilresande i Sverige.¹²⁰

Tillgång till bredband har blivit en förutsättning för att kunna ta del av en grundläggande samhällsservice och för att vara delaktig i samhället. Målsättningen är att 95 procent av alla hushåll och företag bör ha tillgång till bredband år 2020 och att hela Sverige ska vara uppkopplat år 2025.¹²¹ I oktober 2016 hade cirka 71 procent av alla hushåll och företag i Sverige tillgång till bredband vilket är en ökning med fem procentenheter från samma tidpunkt året innan.¹²²

I maj 2017 presenterade regeringen en strategi för hur digitaliseringspolitiken ska bidra till konkurrenskraft, full sysselsättning samt ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling.¹²³ För att digitalisera det offentliga Sverige har regeringen tecknat en avsiktsförklaring med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och inrättat ett särskilt digitaliseringsråd för att identifiera och diskutera utmaningar under genomförandet av regeringens satsning på e-förvaltning. Regeringen har också tillsammans med SKL en särskild satsning på e-hälsa som handlar om hur framtidens vård och omsorg som helhet ska fungera och förbättras med hjälp av e-tjänster.

Sverige är ett exportberoende land. Den samlade varu- och tjänsteexporten motsvarar cirka 45 procent av Sveriges BNP.¹²⁴ Regeringen har i samverkan med näringslivet tagit fram en svensk exportstrategi som syftar till att stärka svensk konkurrenskraft, skapa sysselsättning och växande företag i Sverige. Industrins andel av BNP är 16,7 procent.¹²⁵ Grundförutsättningarna för en hållbar industri i Sverige är goda med ett ekosystem som bidrar med värdefulla resurser, ett etablerat arbetstagar skydd och en omfattande miljö-

¹¹⁸ Utvärdering och analys av funktionshinderpolitiken 2011-2016 (Myndigheten för delaktighet 2016).

¹¹⁹ Uppföljning av de transportpolitiska målen 2017 (Trafikanalys 2017:7).

¹²⁰ National Inventory Report Sweden 2017 (Naturvårdsverket 2017).

¹²¹ Sverige helt uppkopplat 2025 – en bredbandsstrategi (Regeringskansliet 2016).

¹²² PTS mobiltäcknings- och bredbandskartläggning 2016 (Post- och Telestyrelsen 2016).

¹²³ För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi (Regeringskansliet 2017).

¹²⁴ Ekonomifakta (Svenskt Näringsliv 2017).

¹²⁵ Sveriges Exportstrategi (Regeringskansliet 2015).

lagstiftning. Den svenska miljö- och klimattekniken ligger i framkant. Utmaningar kvarstår emellertid, inte minst kopplat till utarmning av biologisk mångfald och behov av snabbt minskande utsläpp av växthusgaser. En nyindustrialiseringsstrategi – Smart industri – har tagits fram av regeringen för att stärka företagens omställningsförmåga och konkurrenskraft genom digital utveckling, hållbar produktion, kunskapslyft och forskning. Där anges hållbarhet som en förutsättning för konkurrenskraft. Ökad automatisering och digitalisering anges också som medel för att effektivisera resursutnyttjandet. Med ökad digitalisering kan även energianvändningen minska.¹²⁶

Regeringen har tillsatt ett innovationsråd med uppgift att utveckla Sverige som innovationsnation och stärka Sveriges konkurrenskraft. Ett resultat är de strategiska samverkansprogrammen där offentliga aktörer, näringsliv, universitet, högskolor och institut samverkar för att stärka Sveriges globala innovations- och konkurrenskraft samt bidra till en hållbar utveckling och skapa fler jobb. De fem programmen är: Nästa generations resor och transporter, Smarta städer, Cirkulär och biobaserad ekonomi, Life Science samt Uppkopplad industri och nya material.¹²⁷

Nära kopplat till hållbar industri och företagande är Sveriges roll som forskningsnation. Sveriges utgifter för forskning och utveckling (FoU) uppgick till drygt 3 procent av BNP år 2015.¹²⁸ Den mesta offentligt finansierade forskningen i Sverige utförs vid universitet och högskolor.¹²⁹ I april 2017 antog riksdagen en forskningsproposition med fokus på prioriterade utmaningar som klimat och miljö, hälsa, digitalisering, ett hållbart samhälle och förbättrade kunskapsresultat i det svenska skol- och utbildningssystemet.¹³⁰ Sverige deltar också i forskningsprogram inom EU:s ramprogram för forskning och innovation, Horizon 2020.¹³¹ I det globala utvecklingssamarbetet är utbildning och forskning en prioritet och Sverige ska genom detta bland annat bidra till stärkt forskning av hög kvalitet och relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling.¹³²

¹²⁶ Smart industri – en nyindustrialiseringsstrategi för Sverige (Regeringskansliet 2016).

¹²⁷ Regeringens strategiska samverkansprogram (Regeringskansliet 2016).

¹²⁸ Ökade utgifter för forskning och utveckling. Statistiknyhet från SCB 2016-12-16 (SCB 2016).

¹²⁹ Regeringen satsar 37 miljarder kronor på FoU 2017. Statistiknyhet från SCB 2017-04-06 (SCB 2017).

¹³⁰ Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50).

¹³¹ HORIZON 2020 i sammanfattning (Europeiska kommissionen 2014).

¹³² Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60).

Mål 10 Minska ojämlikheten inom och mellan länder

Sammanfattning

Sverige är ett av de mest jämlika länderna i världen, men är samtidigt det OECD-land där den ekonomiska ojämlikheten ökar allra mest. Det finns även ojämlikheter mellan grupper gällande faktorer såsom hälsa, utbildning och arbete.

Några identifierade utmaningar:

- Ökande inkomstskillnader.
- Bostads- och arbetsmarknadssegregation.
- Ojämlikheter i hälsa samt bristande likvärdighet i utbildning (se mål 3 och mål 4).
- Diskriminering i samhället samt att svenskt diskrimineringsskydd inte omfattar ett generellt diskrimineringsförbud.
- Varierande förutsättningar mellan kommuner vilket medför utmaningar att erbjuda likvärdig offentlig service.
- Lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige anpassar svenska asylregler till EU-rättens miniminivå och har negativa konsekvenser för de mänskliga rättigheterna.

Regeringsformen slår fast att det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska även motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.¹³³

Det kommunala utjämningsystemet syftar till att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar för alla kommuner och landsting i landet att kunna tillhandahålla likvärdig service oberoende av kommuninvånarnas inkomster och andra strukturella förhållanden.¹³⁴ Till följd av den demografiska utvecklingen och den snabba urbaniserings-takten ställs allt fler kommuner i olika delar av Sverige inför en rad utmaningar när det gäller att fullgöra sina välfärdsåtaganden. En utredning har nyligen tillsatts av regeringen för att stärka kommunernas kapacitet.¹³⁵

¹³³ 2 kap. Regeringsformen (2011:109).

¹³⁴ Det kommunala utjämningsystemet – en beskrivning (Statskontoret 2012).

¹³⁵ Stärkt kapacitet i kommunerna för att möta samhällsutvecklingen (dir. 2017:13).

Den inkomstbaserade ojämlikheten i Sverige är fortsatt låg, men har samtidigt ökat mer än i något annat OECD-land sedan 1990 (se mål 1).¹³⁶ Som konstaterats under ett flertal mål finns det även ojämlikhet mellan olika grupper gällande exempelvis hälsa, utbildning och arbete, samt att flera av dessa faktorer samvarierar.

Det finns kvalitativa studier som på olika sätt belyser diskrimineringen i samhället av olika grupper. Folkhälsomyndigheten undersöker löpande andelen som upplever kränkande behandling, men det saknas statistik som visar på omfattningen av diskriminering i samhället. Inte heller den statistik som Diskrimineringsombudsmannen (DO) använder när det gäller anmälningar är tillräcklig eftersom mörkertalet är stort.¹³⁷ Regeringen har beslutat om ett antal strategier som syftar till att motverka diskriminering i samhället exempelvis gällande hbt-personers rättigheter, romsk inkludering samt rasism på nätet. Strategin för funktionshinderpolitik, där förebyggande och bekämpande av diskriminering ingår, gick ut vid årsskiftet och en ny är under beredning.¹³⁸

Sverige får återkommande kritik från internationella organ som granskar Sveriges efterlevnad av konventionsåtaganden om mänskliga rättigheter. Kritiken handlar ofta om diskrimineringsskyddet och olika utsatta gruppers rättigheter. Bland annat har FN:s kommitté för mänskliga rättigheter uppmanat Sverige att utvidga diskrimineringskyddet till ett generellt diskrimineringsförbud som omfattar alla samhällsområden och oavsett diskrimineringsgrund.¹³⁹

Regeringen har presenterat en strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter. I strategin görs bedömningen att en nationell institution för mänskliga rättigheter, enligt de så kallade Parisprinciperna, bör inrättas i Sverige och att riksdagen bör vara huvudman för en sådan institution.¹⁴⁰ I enlighet med internationella rekommendationer ska regeringen vidta åtgärder för att nationell lagstiftning fullt ut ska överensstämma med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).¹⁴¹ En översyn av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk pågår för närvarande i syfte att säkra efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter.¹⁴²

Det samiska folket har en särskild ställning i samhället genom regeringsformen. Internationella organ har under årtionden pekat på brister i hur Sverige respekterar det samiska folkets rättigheter. Senast 2016 mottog Sverige synpunkter och rekommendationer från FN:s kommitté för mänskliga rättigheter och kommittén för

¹³⁶ OECD Economic Surveys - Sweden (OECD 2017).

¹³⁷ Årsredovisning 2016 (Diskrimineringsombudsmannen 2016).

¹³⁸ En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011-2016 (Regeringskansliet 2011), En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck (Regeringskansliet 2016) Nationell plan för att motverka rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott på nätet (Regeringskansliet 2016), En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032 (skr. 2011/12:56).

¹³⁹ Reporting status for Sweden (UN Human Rights Office of the High Commissioner 2016).

¹⁴⁰ Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (skr. 2016/17:29).

¹⁴¹ Barnkonventionen blir svensk lag (SOU 2016:19).

¹⁴² En stärkt minoritetspolitik – översyn av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (dir. 2016:73).

ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter om att stärka Sametinget för att säkra det samiska folkets rättigheter.¹⁴³

I juni 2016 presenterade regeringen ett långsiktigt reformprogram för minskad segregation. Syftet är att lyfta socialt utsatta områden och att bryta segregationsmekanismer strukturellt. En särskild utredare har fått i uppdrag att förbereda och bilda en ny myndighet, Delegationen mot segregation, som ska inleda sin verksamhet i januari 2018.¹⁴⁴ Regeringen gör också ett flertal investeringar bl.a. kopplat till arbete, utbildning, brottsbekämpning och bostäder i syfte att motverka segregation. Socioekonomiska faktorer påverkar också deltagande i kulturverksamhet och regeringen har gjort flera satsningar som syftar till att främja tillgång till kultur och eget skapande. Detta omfattar bl.a. en nationell biblioteksstrategi, en satsning på kultur- och musikskolorna samt satsningen Äga rum (2016-2018) kring konst och kultur i bostadsområden med lågt deltagande eller socioekonomiska utmaningar.¹⁴⁵

Under 2015 sökte 163 000 människor asyl i Sverige och under 2016 var antalet omkring 30 000. I juli 2016 infördes lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige. För att fler asylsökande skulle välja att söka asyl i andra medlemsstater beslutade riksdagen att tillfälligt anpassa den svenska asyllagstiftningen till den miniminivå som gäller enligt EU-rätten och internationella konventioner. Den tillfälliga asyllagstiftningen trädde i kraft i juli 2016 och kommer att gälla i högst tre år. Lagförslaget fick skarp kritik från nästan alla remissinstanser som ifrågasatte huruvida den är förenlig med internationell rätt och EU-rätt och för de negativa konsekvenser den får för människor på flykt, framförallt bland barn och kvinnor.¹⁴⁶ En utredning om regeringens hantering av situationen pekade på att ansvarsfrågorna behöver förtydligas och att med bättre kunskaper hade mottagandet kunnat bli mer rättssäkert. Utredningen visade också att det civila samhället tar ett stort ansvar.¹⁴⁷ Migration och utveckling finns med som ett tematiskt fokusområde i det biståndspolitiska ramverket, vilket innebär att svenskt utvecklingssamarbete ska bidra till att öka migrationens positiva utvecklings effekter och minska de negativa effekterna i ursprungsländerna.¹⁴⁸ Regeringen har även tillsatt en särskild utredare för att analysera förutsättningarna för att skapa lagliga vägar för att söka asyl i EU. Uppdraget ska redovisas senast 31 december 2017.¹⁴⁹

¹⁴³ Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden (UN Human Rights Committee 2016).

¹⁴⁴ Långsiktigt reformprogram för minskad segregation år 2017-2025 (Regeringskansliet 2016).

¹⁴⁵ Förordning (2016:406) om statsbidrag till kulturverksamheter i vissa bostadsområden 2016-2018, Uppdrag att ta fram förslag till en nationell biblioteksstrategi (Regeringskansliet 2015), Budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1).

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Utredningen om migrationsmottagandet 2015 (Ju 2016:15).

¹⁴⁸ Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60).

¹⁴⁹ Lagliga vägar för att söka asyl i EU (dir. 2016:8).

Sverige verkar för att ge en starkare röst för låg- och medelinkomstländerna i internationella ekonomiska och finansiella institutioner. Detta görs bland annat genom att Sverige verkar för att inflytande i dessa institutioner ska förändras och baseras på ländernas förändrade tyngd i världsekonomin, samtidigt som de minst utvecklade ländernas röststyrka och inflytande ska värnas.¹⁵⁰ Sverige och andra europeiska länder har exempelvis minskat sin röststyrka i IMF och Världsbanken i syfte att ge företräde till utvecklingsländer.¹⁵¹

¹⁵⁰ Strategi för Sveriges samarbete med Världsbanksgruppen 2016–2018 (Regeringskansliet 2016).

¹⁵¹ Redovisning av verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanksgruppen samt de regionala utvecklings- och investeringsbankerna 2014 och 2015, (skr.2015/16:145).

Mål 11 Göra städer och bosättningar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara

Sammanfattning

En stor majoritet av Sveriges befolkning bor i och runt städer och tätorter. Samtidigt som urbaniseringen medför sociala och miljömässiga utmaningar utgör stadsutveckling också ett viktigt verktyg i arbetet med hållbar utveckling.

Några identifierade utmaningar:

- Bostadssegregation.
- Bostadsbrist och ökad skuldsättning.
- Risk för kvalitetsbrister i planering och byggande vid en hög byggtakt.
- Städernas klimat- och miljöpåverkan.
- Städernas bristande motståndskraft

Idag bor 85 procent av Sveriges befolkning i tätorter; cirka 60 procent i tätorter med fler än 10 000 invånare. Det är med andra ord i och runt städerna som majoriteten av Sveriges befolkning bor, vilket innebär att hållbar stadsutveckling kommer att utgöra ett viktigt verktyg att uppnå de Globala målen. Urbaniseringen i Sverige sker inte längre huvudsakligen genom inflyttning från land till stad utan förklaras snarare av höga födelsetal och migration.¹⁵² Städer är ofta platser där innovationer sker vilket i sin tur också genererar ekonomisk tillväxt, men kan samtidigt bidra till ökande sociala klyftor och påfrestningar på ekosystem. New Urban Agenda, som antogs i samband med Habitat III-konferensen 2016, utgör ett ramverk för det globala arbetet med hållbar stadsutveckling.

Stadsplanering ligger på lokal nivå och förutsättningarna varierar när det kommer till att möta de möjligheter och utmaningar som hållbar stadsutveckling medför. Processen kräver bred kunskap, involverar många aktörer och påverkas av omfattande lagstiftning och administration. Det finns ett behov av kunskapsutbyte mellan olika aktörer, att processerna förenklas och att lagstiftningen underlättar hållbara lösningar.¹⁵³ För att underlätta samverkan och kunskapspridning har Boverket, Naturvårdsverket, Statens Energimyndighet, Tillväxtverket och Trafikverket fått i uppdrag att gemensamt upprätta och förvalta en plattform för frågor om hållbar stadsutveckling.¹⁵⁴

¹⁵² Dagens urbanisering – inte på landsbygdens bekostnad (Statistiska Centralbyrån) webbtex 2015-06-09.

¹⁵³ Delegationens tvärssektoriella konsultation 22 mars 2017.

¹⁵⁴ Hållbar stad www.hallbarstad.se.

OECD har pekat på bostadsmarknaden i kombination med en ökande skuldsättning som en utmaning för Sverige och rekommenderar bland annat ökat samarbete mellan nationella och lokala myndigheter gällande markplanering, ökade incitament för kommuner att bygga bostäder, förenklade processer samt en översyn av hyresmarknaden för att öka rörligheten och minska segregationen.¹⁵⁵ Den fysiska planeringen regleras i hög grad av plan- och bygglagen (2010:900) där bestämmelser finns om planläggning av mark och vatten och om byggande. Där finns även bestämmelser för hur kulturmiljöfrågor ska hanteras inom kommunerna. Riksantikvarieämbetet arbetar under 2017-2019 för att stärka kulturmiljöarbetet genom att prioritera samverkan och stöd till länsstyrelserna, nationella miljömålsmyndigheter och museer.

Det finns en betydande bostadssegregation i städerna och bostadsbrist i alla delar av landet. Under 2016 byggdes det drygt 60 000 nya bostäder, varav flertalet var hyresrätter. Boverket bedömer att det kommer att byggas ännu fler bostäder under 2017.¹⁵⁶ En allt viktigare fråga har blivit hur miljöpåverkan under själva byggnadsfasen av husen kan minska. Det är även viktigt att det finns tillräckliga resurser för planeringen av nya bostadsmiljöer och att kvaliteten i bostäderna skapar goda livsmiljöer som håller på lång sikt.

Urbaniseringen ställer krav på en utbyggd och miljövänlig kollektivtrafik samt väl fungerande gång- och cykelvägar. Som en del i en satsning på hållbara stadsmiljöer kan kommuner och landsting ansöka om statlig medfinansiering för åtgärder som leder till att en större andel persontransporter i städer sker med kollektiv- eller cykeltrafik, så kallade stadsmiljöavtal. Under 2016 fick 24 kommuner totalt cirka 725 miljoner kronor i stöd. Personer med funktionsnedsättning använder kollektivtrafik i mindre utsträckning än befolkningen i stort på grund av bristande tillgänglighet,¹⁵⁷ vilket pekar på vikten av ett jämlikhetsperspektiv i arbetet med såväl kollektivtrafik som med stadsplanering i stort. Sedan 2015 är bristande tillgänglighet en form av diskriminering enligt diskrimineringslagen. Kvinnor använder kollektivtrafiken i större utsträckning än män.¹⁵⁸

I storstadskommuner med relativt höga lönenivåer ligger klimatutsläppsnivåerna över rikssnittet. Anledningen är en hög konsumtionsnivå av exempelvis mat, resor och kläder. Däremot ligger ofta utsläppen för uppvärmning lägre.¹⁵⁹ Hållbar konsumtion och hållbar stadsutveckling är därmed nära förknippade. Biologisk mångfald och ekosystemtjänster är viktiga aspekter i stadsplaneringen, då de kan bidra till kärnfunktioner såsom livsmedelsförsörjning och tillgång till rent vatten, minska risk för översvämningar, bidra till temperaturregulering och absorbera föroreningar, vilket ger hälsosammare miljöer. Urban

¹⁵⁵ OECD Economic Surveys – Sweden (OECD 2017).

¹⁵⁶ Förväntningar om fortsatt ökat bostadsbyggande. (Boverket 2017) webbtex 2017-05-8.

¹⁵⁷ Utvärdering och analys av funktionshinderpolitiken 2011-2016 (Myndigheten för delaktighet 2016).

¹⁵⁸ Lokal och regional kollektivtrafik 2015 (Trafikanalys 2016).

¹⁵⁹ Klimatavtryck skiljer mellan stad och land (Jordbruksverket 2014) webbtex 2014-11-21.

biologisk mångfald och tillgång till naturområden är också viktigt från ett socialt perspektiv eftersom grönområden bidrar till ett ökat välbefinnande.¹⁶⁰ Generellt sett är tillgången till grönområden i svenska städer god men byggande av nya bostäder riskerar att ta grönområden i anspråk.¹⁶¹

Resiliens, det vill säga städernas förmåga att stå emot, anpassa eller återhämta sig samt fortsätta utvecklas efter såväl miljömässiga som sociala påfrestningar, är en aktuell fråga inom hållbar stadsutveckling. Sendairamverket för katastrofriskreducering kommer, med sitt fokus på resiliens och på åtgärder för att reducera risker, att kunna bli bidragande till uppfyllandet av de Globala målen. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) är nationell kontaktpunkt för Sendairamverket.

Ett av regeringens fem samverkansområden är Smarta städer, där innovationer, digitalisering och miljö- och klimatteknik identifierats som fokus för att möta samhällets utmaningar på ett effektivt och hållbart sätt. Ytterligare ett samverkansprogram är Nästa generations resor och transporter som ska hantera frågor om att Sverige behöver ett mer transporteffektivt samhälle där transporterna sker smartare och med mer resurseffektiva fordon, förnybara bränslen och mindre utsläpp.

¹⁶⁰ Connecting Global Priorities, Biodiversity and Human Health, Summary of the State of Knowledge Review (WHO and CBD 2015).

¹⁶¹ Miljömålen – årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2017 (Naturvårdsverket 2017).

Mål 12 Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster

Sammanfattning

Hållbar konsumtion och produktion har av OECD identifierats som det mål där Sverige har störst utmaningar. Rådande konsumtionsmönster har negativ inverkan på människors hälsa, klimatet och miljön, i såväl Sverige som globalt.

Några identifierade utmaningar:

- En omställning från linjär till cirkulär ekonomi innebär en omfattande och långsiktig samhällsomställning.
- De konsumtionsbaserade utsläppen av växthusgaser är höga, speciellt kopplat till livsmedel, transport och boende.
- En stor andel av de varor och produkter som konsumeras i Sverige produceras i andra länder som har lägre hållbarhetskrav.
- Importerade varor leder till utsläpp av farliga ämnen i Sverige, ämnen som varken är tillåtna i Sverige eller EU.
- Utfasning av farliga kemikalier och minskad kemikalieanvändning.
- Svaga genomlysningsskrav för svenska företag vid internationell verksamhet.

Mål 12 har identifierats av OECD som det globala mål där Sverige ligger sämst till.¹⁶² Den höga svenska konsumtionen har inverkan både nationellt och globalt på grund av den stora andelen importerade varor och produkter som konsumeras i Sverige. I miljömåls-systemet hanteras frågan om konsumtionsmönstren som en del av *Generationsmålet*.

Frågan om cirkulär ekonomi har blivit allt mer aktuell både globalt och nationellt. Cirkulär ekonomi innebär att främja en resurseffektiv användning, återanvändning och återvinning av produkter och material. EU antog en handlingsplan för cirkulär ekonomi år 2016. I utredningen om cirkulär ekonomi som presenterades i mars 2017 konstateras att det saknas en nationell strategi eller handlingsplan, men att det pågår mycket aktivitet inom området.¹⁶³ Det konstateras också att ett skifte från en linjär till en cirkulär ekonomi kan skapa en brygga mellan näringsliv och miljöpolitiken och vara ett viktigt verktyg i arbetet med Agenda 2030, men att en omställning kommer ta lång tid och kräva stora förändringar.¹⁶⁴ Cirkulär och biobaserad ekonomi är ett av regeringens fem samverkansprogram. Även delningsekonomi har nyligen varit föremål för en statlig utredning.¹⁶⁵

¹⁶² Measuring distance to the SDGs targets (OECD 2016).

¹⁶³ Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi (SOU 2017:22).

¹⁶⁴ Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi (SOU 2017:22).

¹⁶⁵ Delningsekonomi - på användarens villkor (SOU 2017:26).

Hushållen står för två tredjedelar av alla konsumtionsrelaterade utsläpp av växthusgaser, och offentlig konsumtion för en tredjedel. Den största andelen av de privata konsumtionsutsläppen härrör från livsmedel (främst kött) samt transporter och boende.¹⁶⁶ Det är svårare att klassificera utsläppen från den offentliga konsumtionen, dock härrör den största delen från utsläpp som sker i andra länder.¹⁶⁷ Det är en stor utmaning att ändra individers konsumtionsmönster. Faktorer som tillsammans kan bidra är förändringar i utbud, prisrelationer på marknaden, skatter, normer, kunskap, attityder och samhällsplanering. Bakom dessa faktorer ligger påverkan från politiken, näringslivet och civilsamhället.¹⁶⁸ Ökad information, nudging,¹⁶⁹ regleringar och ekonomiska styrmedel har lyfts fram som exempel på verktyg för att stödja ett ändrat konsumtionsbeteende. Reklam har också stor påverkan. Konsumentverket har fått i uppdrag av regeringen att inrätta ett forum för miljösmart konsumtion. Uppdraget nämner dock inte socialt hållbar konsumtion.

Användningen av kemikalier som är farliga för hälsan och/eller miljön ökar stadigt inom näringslivet och offentlig förvaltning.¹⁷⁰ Många av de produkter och varor som importeras tillverkas i länder med ingen eller bristfällig kemikaliekontroll, vilket innebär att kemikalier som är förbjudna inom EU kan användas i produktionen. Dessa återfinns i importerade varor i Sverige, till exempel i plastvaror av lägre kvalitet och lågprisel elektronik. Kemikalieinspektionen arbetar inom EU och internationellt för att de farligaste kemikalierna ska förbjudas och för att tillgången till information om vad varor innehåller ska öka.¹⁷¹ En stark förebyggande kemikaliekontroll bidrar till en mer hållbar konsumtion och produktion, och till ökade möjligheter att återvinna material säkert i en cirkulär ekonomi.

Under 2014 uppkom totalt 167 miljoner ton avfall i Sverige. Utvinning av mineral, främst gruvindustrin, stod för 83 procent och övriga branscher och hushållssektorn totalt för resterande 17 procent. Mellan år 2010 och år 2014 ökade den årliga återvinningen av avfall med 23 procent till 19 miljoner ton. Materialåtervinningen har däremot minskat. Den totala mängden avfall fortsätter att öka. Naturvårdsverket arbetar med att ta fram ett nytt program för avfallsförebyggande och en ny avfallsplan. De ska ligga till grund för arbetet med att minimera avfallsmängderna i samhället och minska flödet av farligt avfall. Under 2016 infördes också EU:s avfallshierarki i miljöbalken (1998:808). En särskild mineral-

¹⁶⁶ Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser, www.naturvardsverket.se, 2017-01-16.

¹⁶⁷ Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser, från offentlig konsumtion och investeringar, www.naturvardsverket.se, 2016-12-12.

¹⁶⁸ Omställning till hållbara konsumtionsmönster – syntes inom ramen för fördjupad utvärdering av miljömålen (Naturvårdsverket 2015).

¹⁶⁹ Nudging är verktyg avsedda att påverka rutinbeteenden eller att underlätta för individer att göra val i situationer med komplex information.

¹⁷⁰ Statistisk uppföljning av Agenda 2030 (SCB 2017).

¹⁷¹ Underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 (Kemikalieinspektionen 2016).

strategi finns för att öka konkurrenskraften i svensk gruv- och mineralnäring och att Sveriges mineraltillgångar ska nyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt.¹⁷²

Som konstaterades under mål 9 ligger den svenska miljö- och klimattekniken i framkant. Ökad automatisering och digitalisering anges som medel för att effektivisera resursutnyttjandet. Genom ökad automation och digitalisering skapas förutsättningar för minskad användning av vissa jungfruliga (nyutvunna eller nyproducerade) material eftersom förutsättningarna för att öka återvinningsgraden av uttjänta produkter ökar. Med ökad digitalisering kan även energianvändningen minska. Nyindustrialiseringsstrategin Smart Industri är en del i arbetet (se även mål 9).

Totalt genereras över en miljon ton matavfall Sverige varje år, vilket motsvarar 127 kg per person. I matavfall ingår såväl oundvikligt matavfall (exempelvis äggskal och kaffesump) och onödigt matavfall som kunde ha ätits (så kallat matsvinn). Hushållsledet är den enskilt största källan till matavfall.¹⁷³ Idag finns ett begränsat antal styrmedel för att minska matavfallet, men ett antal insatser görs exempelvis kopplat till EU-kommissionens handlingsplan för cirkulär ekonomi.¹⁷⁴ Naturvårdsverket har föreslagit ett nytt etappmål inom miljömålssystemet för att minska matsvinn som innebär att matavfallet ska minska med cirka en tredjedel och ska gälla hela livsmedelskedjan utom primärproduktionen.¹⁷⁵ Ett antal myndigheter och andra aktörer har också bildat en samverkansgrupp för att förebygga matsvinn.¹⁷⁶

Den offentliga sektorn upphandlar varor för 625 miljarder kronor årligen, varav en majoritet produceras utomlands. I juni 2016 presenterade regeringen en nationell upphandlingsstrategi som bland annat tar upp miljömässig offentlig upphandling och hur offentlig upphandling ska bidra till social hållbarhet.¹⁷⁷ Strategin riktar sig främst till statliga myndigheter men är även vägledande för kommuner och landsting, där majoriteten av den offentliga upphandlingen görs. Den vänder sig även till företrädare för bolag med statligt ägande. Strategin antogs av riksdagen med undantag för förslaget om obligatoriska krav på upphandlande myndigheter att ställa sociala krav i upphandlingar.

I oktober 2016 presenterade regeringen en nationell strategi för hållbar konsumtion med sju fokusområden, bland annat ökad kunskap och fördjupade samarbeten, effektivare resursanvändning och förbättrad information om företags hållbarhetsarbete.¹⁷⁸ I januari 2017 presenterade regeringen även en nationell livsmedelsstrategi, där konsument och marknad var ett område. Där lyftes bl.a. vikten av att konsumenterna kan göra medvetna val

¹⁷² Sveriges mineralstrategi - för ett hållbart nyttjande av Sveriges mineraltillgångar som skapar tillväxt i hela landet (Regeringskansliet).

¹⁷³ Omställning till hållbara konsumtionsmönster – synes inom ramen för fördjupad utvärdering av miljömålen (Naturvårdsverket 2015).

¹⁷⁴ EU:s handlingsplan för en cirkulär ekonomi samt ändringar om flera direktiv om avfall (2015/16:FPM30).

¹⁷⁵ Förslag till etappmål för minskad mängd avfall (Naturvårdsverket 2013).

¹⁷⁶ Följande driver Samverkansgruppen för Minskat Avfall (SaMMA): Livsmedelsverket, Naturvårdsverket och Jordbruksverket.

¹⁷⁷ Nationella upphandlingsstrategin (Regeringskansliet 2016).

¹⁷⁸ Strategi för hållbar konsumtion – utdrag ur budgetpropositionen för 2017 (Regeringskansliet 2016).

oavsett socioekonomisk bakgrund och den offentliga upphandlingens roll. I regeringens efterföljande handlingsplan betonades också att produktionen, konsumtionen och exporten av ekologiska varor måste öka.¹⁷⁹ Ett antal länsstyrelser har tagit fram regionala livsmedelsstrategier.¹⁸⁰

I Rio 2012 enades världens länder om ett globalt 10-årigt ramverk för hållbar konsumtion och produktion (10YFP). Naturvårdsverket är nationell fokalpunkt för genomförandet av ramverket. Sverige har också delat ansvar för ett av ramverkets globala program - om hållbara livsstilar och utbildning.¹⁸¹ Sedan år 2013 stödjer regeringen UNEPs initiativ PAGE (Partnership on Action for a Green Economy). Initiativet syftar till att stödja omställning till grön ekonomi i utvecklingsländer. Inom det svenska biståndet stödjer Sverige andra länders uppbyggnad av förebyggande kemikaliekontroll genom exempelvis utveckling av lagar och institutioner.

Det finns flera initiativ som syftar till ökat ansvar för hållbart företagande på ett globalt plan. Till exempel ingår över 200 svenska företag i FN:s initiativ Global Compact som uppmanar företag att ställa sig bakom tio principer som rör mänskliga rättigheter, arbetsrätt och miljöskydd. Efter en lagändring måste numera alla svenska företag av en viss storlek upprätta en hållbarhetsrapport med upplysningar om miljö, sociala förhållanden, personal, respekt för mänskliga rättigheter och motverkande av korruption.¹⁸² Uppskattningsvis 1600 företag omfattas och ska rapportera första gången under år 2018. Det finns inga krav i svensk lagstiftning för att företags verksamheter ska genomgå extern genomlysning eller extern granskning av redovisning vid internationell verksamhet. Hållbarhetsredovisning görs sedan tidigare av ett flertal privata företag samt av alla statliga företag sedan 2009. I regeringens ägarpolicy för bolag med statligt ägande fastslås att bolag med statligt ägande ska agera föredömligt inom hållbart företagande.¹⁸³

¹⁷⁹ En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela Sverige (prop. 2016/17:104).

¹⁸⁰ Miljömålen – årlig uppföljning av Sveriges nationella mål 2017 (Naturvårdsverket 2017).

¹⁸¹ Internationell satsning på hållbar konsumtion och produktion, 10YFP (Naturvårdsverket 2016) webbtext 2016-05-10.

¹⁸² Företagens rapportering om hållbarhet och mångfaldspolicy (prop. 2015/16:193, bet. 2016/17:CU2, rskr. 2016/17:25).

¹⁸³ Statens ägarpolicy och riktlinjer för bolag med statligt ägande 2017 (Regeringskansliet 2017).

Mål 13 Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser

Sammanfattning

Sverige ligger relativt långt fram i klimatomställning, men Parisavtalet förutsätter snabbare utsläppsminskningar från de industrialiserade länderna. De nationella utsläppen är relativt låga och i den aktuella klimatpropositionen siktar Sverige på noll i nettoutsläpp till år 2045.

Några identifierade utmaningar:

- Utsläpp av växthusgaser i andra länder till följd av svensk konsumtion.
- Utmaningar för ekosystemen till följd av klimatförändringar.
- Fortsatt övergång från det fossilberoende samhället till ett hållbart biobaserat.
- Klimat- och miljöskadliga subventioner inom EU.
- Klimatförändringar utgör en risk för konflikter och storskalig ofrivillig migration på global nivå.

I Parisavtalet fastslogs målet att hålla den globala uppvärmningen långt under två grader, med ambitionen att den ska stanna vid 1,5 grader. Enligt avtalet har industriländerna ett åtagande att gå före i arbetet med att minska utsläppen samt att bidra med finansiering för utsläppsminskningar och klimatanpassning i utvecklingsländer. World Economic Forum bedömer att klimatförändringarna utgör en stor risk för konflikter och storskalig ofrivillig migration, vilket visar på att klimatförändringarna även har en tydlig social såväl som ekonomisk dimension.¹⁸⁴

Utsläppen av växthusgaser i Sverige minskade med 25 procent mellan 1990 och 2015. Framförallt är det en följd av minskade utsläpp från uppvärmning av bostäder och lokaler, industri och avfallsdeponier.¹⁸⁵ Konsumtionsbaserade utsläpp i Sverige är ungefär 11 ton per person varje år och måste minskas radikalt. För att nå klimatmålet måste de sänkas till mellan ett till två ton. Trots att utsläppen av växthusgaser inom Sveriges gränser har minskat har de totala utsläppen från svensk konsumtion inte gjort det. Anledningen är att man i beräkningen inkluderar utsläpp från varor och tjänster som används i Sverige oavsett var produktionen och utsläppen sker.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Global Risks Report 2017 (World Economic Forum 2017).

¹⁸⁵ Nationella utsläpp och upptag av växthusgaser (Naturvårdsverket 2017), webbtex 2017-03-06.

¹⁸⁶ Omställning till hållbara konsumtionsmönster (Naturvårdsverket 2015).

I mars 2017 lade regeringen fram en proposition med förslag till ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige, baserat på den överenskommelse som träffats mellan sju riksdagspartier inom ramen för miljömålsberedningen. I propositionen föreslås att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. Utsläppen från verksamheter inom svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre än utsläppen år 1990. Utsläppsmålet föreslås även utgöra ett nytt etappmål inom ramen för miljömålssystemet. Propositionen ska behandlas i riksdagen i juni 2017.¹⁸⁷

Landsting, regioner och samverkansorgan har fått i uppdrag att ta fram och genomföra regionala handlingsplaner för att integrera och stärka klimat- och miljöperspektiven i det regionala tillväxtarbetet för perioden 2017–2020.¹⁸⁸ Inom Klimatklivet, ett statligt stöd till lokala klimatinvesteringar, har stöd beviljats till 487 åtgärder under 2016 vilka bedöms bidra med cirka en halv miljon ton i minskade utsläpp av växthusgaser per år.¹⁸⁹ Även stadsmiljöavtalen (se mål 11) bidrar till klimatmålet.

För att minska klimatförändringarna behöver även utsläpp av andra växthusgaser än koldioxid minska. Genom Kigalitillägget till Montrealprotokollet har parterna enats om en tidplan för utfasning av HFC¹⁹⁰, vilket är en betydande åtgärd för att begränsa klimatpåverkan. Utsläppen av metan från jordbrukssektorn är ett annat område som kräver ytterligare insatser mot den ökande metanhalten i atmosfären.

Reformering av klimatskadliga subventioner diskuteras idag i flera internationella processer, bland annat inom OECD:s Green Growth Strategy, UNEP:s Green Economy Initiative och G20. Subventioner till fossila bränslen är ofta i fokus, men det finns även subventioner med andra potentiellt miljöskadliga effekter.¹⁹¹

Den så kallade Gröna klimatfonden bidrar till klimatanpassning i utvecklingsländer. Sveriges bidrag, med fyra miljarder kronor under perioden 2015–2018, utgör det mest ambitiösa bidraget per capita av alla givarländer.¹⁹² Sverige deltar i flera initiativ kopplade till Parisavtalet, exempelvis NDC-partnerskapet (Nationally Determined Contributions) som syftar till att stödja utvecklingsländer i arbetet med att genomföra sina nationella klimatplaner. I en jämförande studie av EU-länderna är Sverige det land som placerar sig bäst gällande uppfyllandet av Parisavtalet.¹⁹³

Det offentliga arbetet med klimatanpassning i Sverige leds av SMHI i samarbete med främst Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Sveriges geologiska

¹⁸⁷ Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige (prop. 2016/17:146).

¹⁸⁸ Regeringsbeslut N2016/08077/RTS.

¹⁸⁹ Miljömålen. Årlig uppföljning av Sveriges miljö kvalitetsmål (Naturvårdsverket 2017).

¹⁹⁰ Väte-flor-kol-föreningar används som kylmedel i olika produkter men är även en betydande växthusgas.

¹⁹¹ Potentiellt miljöskadliga subventioner – förstudie från 2005, uppdaterad (Naturvårdsverket 2015, uppdaterad 2011).

¹⁹² Gröna klimatfonden – webbtex t www.regeringen.se 2015-05-12.

¹⁹³ EU Climate Leader Board – Policy briefing (Transport and Environment, Carbon Market Watch 2017).

undersökning (SGU). SMHI leder samarbetet och bistår med underlag för bland annat analyser av risk för grundvattenbrist. SGU kartlägger och inhämtar kunskap om klimatförändringars konsekvenser för mark och grundvatten, till exempel gällande vattenförsörjning, markstabilitet/byggnader, skredriskområden, erosion och föroreningsläckage från jordar. MSB deltar i initiativ kring exempelvis beredskap och riskreducering och för statistik över skadade och döda i samband med stora naturolyckor. Genom samhällsplaneringen spelar även regioner och kommuner en viktig roll i arbetet med klimatanpassning.

Klimatförändringarna väntas leda till att det blir varmare och blötare i Sverige vilket innebär utmaningar för flera ekosystem, exempelvis förändrade trädgränser i fjällmiljön och ytterligare belastning på Östersjön. Längre odlingssäsong och högre avdunstning väntas i vissa delar av landet orsaka ytterligare situationer med vattenbrist, framför allt sommartid. Flera översvämningar innebär risk för föroreningar av dricksvattentäkter.¹⁹⁴ I relation till utvecklingsländer föreligger dock mindre risk för skadade eller döda i samband med naturolyckor.

Bedömningen är att det innevarande etappmålet under miljö kvalitetsmålet *Begränsad klimatpåverkan* som gäller minskade utsläpp av växthusgaser till år 2020 kan nås i tid, dock krävs ytterligare insatser för att nå nettonollutsläpp till 2045.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Sverige inför klimatförändringarna - hot och möjligheter (SOU 2007:60).

¹⁹⁵ Miljömålen – årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2017 (Naturvårdsverket 2017).

Mål 14. Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling

Sammanfattning

Ett långsiktigt bevarande och nyttjande av haven och de marina resurserna är en utmaning för Sverige. De långsiktiga utmaningarna är kopplade dels till havsbottendöd, miljögifter och plaster, dels till exploatering av kustnära vatten, fiske och fiskerimetoder.

Några identifierade utmaningar:

- Det är en långsam process att vända skeendet med havsbottendöd, även om tillförseln av näringsämnen bromsas.
- Klimatförändringar förvärrar många problem i havet då det medför ökad avrinning, havsförsurning och uppvärmningen av haven.
- Stor mängd marint skräp och plaster.
- Exploatering av kustnära grunda vatten.
- Överfiske och destruktiva fiskemetoder.
- Havsfrågans gränsöverskridande natur förutsätter samarbete på global, nationell och lokal nivå.

Bevarandet av de marina resurserna ställer höga krav på internationellt samarbete eftersom både orsaker och effekter av mänskligt agerande är gränsöverskridande. Sverige har därför tillsammans med Fiji tagit initiativ till en global havskonferens som kommer att genomföras i juni 2017. Målet är en mellanstatlig politisk deklaration för att driva på arbetet mot hållbara hav.¹⁹⁶ Sverige har antagit FN:s havsrättskonvention och implementerat EU:s havsmiljödirektiv¹⁹⁷ som utgör några av de viktigaste internationellt överenskomna ramarna för havsförvaltningen.

Generellt gäller att kust- och havsmiljön är negativt påverkad av tillförsel av näringsämnen, fiske, miljögifter, marint skräp samt exploatering av kustnära grunda miljöer. Belastningarna ger negativa konsekvenser för växter, djur och för förutsättningarna för människan att nyttja havsresurserna. Tillståndet för arter och naturtyper är en utmaning. Flera naturtyper på land samt många marina arter och naturtyper har dålig eller otillfredsställande bevarandestatus. Vissa fiskbestånd ökar, medan statusen för andra är kritisk. Främmande arter, som kan vara ett hot mot mångfalden, fortsätter att spridas.

¹⁹⁶ Sverige och Fiji värdar för FN-konferens för att rädda världshaven, webbttext för www.regeringen.se 2016-12-13.

¹⁹⁷ Havsmiljöförordningen (2010:1341) tillsammans med miljöbalken (1998:808).

Det görs ett stort antal insatser för att minska tillförseln av kväve och fosfor till Östersjön. För kväve har Sverige nästan nått målet för utsläppsminskningar medan det för fosfor fortfarande finns ett stort behov av ytterligare åtgärder. Att vända situationen med övergödning i Östersjön är en långsam process eftersom tidigare utsläpp lagrats. Förbättringen av syresituationen tar lång tid. I uppföljningen av miljömålen signaleras behov av andra sätt att minska belastningen än att bara fokusera på utsläppen, såsom exempelvis anläggande av våtmarker.¹⁹⁸

Hållbart nyttjande av hav innebär ett fiske baserat på ett hållbart uttag och hållbara fiskemetoder. Utifrån internationella utvärderingar bedöms situationen för Sverige inte vara akut, även om det finns områden och arter som är hårt belastade. Detta gäller framförallt bestånd som förvaltas internationellt och genom EU t.ex. ål, torsk och lax. Det är också problematiskt att nästan allt svenskt fiske sker med bottentrål. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för det nationella genomförandet av EU:s gemensamma fiskeripolitik¹⁹⁹ och arbetar med att ta fram havsplaner för de svenska havsområdena. Arbetet sker i nära samarbete med Sveriges grannländer. Åtgärdsarbetet enligt åtgärdsprogrammen för både havsmiljödirektivet och vattendirektivet samt EU:s nya gemensamma fiskeripolitik bedöms i den senaste miljömålsuppföljningen vara betydelsefullt för utvecklingen, men otillräckligt för att nå god status runt 2020 och därmed råderäven bristande förutsättningar för hållbart nyttjande.

Den kemiska statusen för svenskt kustvatten är inte bra, till följd av generellt höga halter av kvicksilver i ytvattnet.²⁰⁰ Halterna av perfluorerade ämnen i djurlivet ökar och halterna av kvicksilver och dioxin ligger över EU:s gränsvärden för flera arter. Förekomsten av flera organiska miljögifter, såsom bromerade ämnen och dioxiner, minskar dock i djurlivet. Gifter i vatten och djurliv får negativa konsekvenser även på människors hälsa.

Spridning av marint skräp och mikroplaster är ytterligare en utmaning för haven. Inom detta område pågår kunskapsuppbyggnad genom identifiering av spridningskällor och genom mätning av marint skräp och plastfragment i havet och på stränder. Det finns redan i dagsläget tillräckligt med underlag för att kunna konstatera att det är ett omfattande, och på vissa håll ökande, problem även för svenska kuster.²⁰¹ I maj år 2017 startades ett nordiskt program för att minska de negativa konsekvenserna för miljön från plast inklusive marint skräp. Inom EU pågår ett arbete för att ta fram en plaststrategi.

Utsläppen av växthusgaser påverkar klimatet, värmer och försurar haven, vilket leder till havsnivåhöjning och därmed till ökad sårbarhet för kustnära ekosystem och samhällen. Mål 14 är därför beroende av genomförande av mål 13. Kustnära ekosystem har stor

¹⁹⁸ Miljömålen - Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2017 (Naturvårdsverket 2017).

¹⁹⁹ Europaparlamentets och rådets förordning nr 1380/2013 av den 11 december 2013 om den gemensamma fiskeripolitiken.

²⁰⁰ Miljömålen - Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2017 (Naturvårdsverket 2017).

²⁰¹ Sustainable Development Goals for Sweden: Insights on Setting a National Agenda (SEI 2015).

kapacitet att lagra kol samtidigt som de också kan läcka ut koldioxid om deras ekosystemsfunktioner försämras eller förstörs. Därför är skydd och restaurering av kustnära ekosystem, såsom t.ex. sjögräsängar, av stor vikt för minskad klimatpåverkan.²⁰²

Arealen av marina skyddade områden ökar. En positiv signal gällande havsförvaltningen är att Sverige i och med beslut under 2016 har uppnått etappmålet om skydd av minst tio procent av de marina områdena till 2020. Fortfarande kvarstår dock att nå målets delar om ett ekologisk representativt, sammanhängande och funktionellt nätverk av skyddade områden.²⁰³ Många skyddade områden saknar reellt skydd mot mänskliga aktiviteter som skadar de värden som är avsedda att skyddas.

Exploateringstrycket med fysisk påverkan på grunda kustnära natur- och kulturmiljöer är generellt högt och de negativa effekterna ackumuleras för varje år. Flera kommuner utvecklar kustzonplanering för att bättre kunna hantera anspråken på kustområden, förbättra den kustnära miljön och utveckla maritima näringar. Att begränsa exploatering i grunda kustnära miljöer och återställa dessa där detta är möjligt har stor betydelse för hållbart nyttjande av haven då det påverkar bland annat fiskbeståndens reproduktionsförmåga, koldioxidinlagring och fågelbeståndens återhämtning.²⁰⁴

Det finns åtgärdsprogram inom havsmiljö- och vattenförvaltning med åtgärder som kommuner och myndigheter behöver utföra för en bättre havsmiljö. Åtgärdsprogrammen kommer dock inte nå målet för en god status till 2020. Detta beror bland annat på de långa återhämtningstiderna för havet och på internationell påverkan. Utformningen av havsplaner, EU:s gemensamma fiskeripolitik och landsbygdsprogrammet har betydelse för målet. Den svenska maritima strategin som regeringen lanserade år 2015 innefattar vision, inriktning och uppföljning för att skapa en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling i den marina zonen.²⁰⁵

²⁰² Styr med sikte på miljömålen, Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av miljömålen 2015 (Naturvårdsverket 2015) samt Climate Change 2014: Synthesis Report (Fifth Assessment Report) (IPCC 2014).

²⁰³ Styr med sikte på miljömålen – Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av Sveriges miljömål (Naturvårdsverket 2015) resp. Miljömålen - Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2017 (Naturvårdsverket 2017).

²⁰⁴ Styr med sikte på miljömålen, Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av miljömålen 2015 (Naturvårdsverket 2015).

²⁰⁵ En svensk maritim strategi – för människor, jobb och miljö (Regeringskansliet 2015).

Mål 15 Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald

Sammanfattning

Ett långsiktigt bevarande och nyttjande av ekosystemen med dess biologiska mångfald är en utmaning för Sverige. Skyddade områden med värdefull natur ökar. Utmaningarna framöver inkluderar bland annat ett behov av ökad miljöhänsyn i metoder för nyttjandet samt behov av att utveckla nuvarande områdesskydd.

Några identifierade utmaningar:

- Att samtidigt som bioekonomin stärks, utveckla ett hållbart skogsbruk där miljömålen nås.
- Många arter påverkas negativt och förlusten av biologisk mångfald minskar inte i tillräckligt hög takt, samtidigt som förekomsten av främmande arter fortsätter att öka.
- Vissa naturtyper i odlingslandskapet minskar trots satsningar.
- Behov av återställande av våtmarker.

Sverige har i likhet med andra länder en utmaning när det kommer till samhällets avvägningar mellan att bevara och stärka den biologiska mångfalden, som är nödvändig för de tjänster som ekosystemet förser oss med, och att kunna nyttja naturresurser för en växande bioekonomi och ett fossilfritt samhälle. Det pågår ett löpande arbete med att integrera värdet av biologisk mångfald i nationella och lokala utvecklingsstrategier och planeringsprocesser. Det pågår även arbete för att inkludera värdet i de nationella räkenskaper.²⁰⁶ Etappmålet *Betydelsen av den biologiska mångfalden och värdet av ekosystemtjänster* bedöms kunna uppnås till 2018, även om det kvarstår ett behov av att ytterligare utveckla och tillämpa kunskap och metoder.²⁰⁷

Under etappmålet *Skydd av landområden, sötvattensområden och marina områden* anges att minst 20 procent av Sveriges land- och sötvattensområden senast år 2020 ska bidra till att nå nationella och internationella mål för biologisk mångfald. Målet som är satt till år 2020 har inte nåtts ännu och regeringen bedömer att ytterligare insatser behövs. Den

²⁰⁶ En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (prop. 2013/14:141), Markräkenskaper för biologisk mångfald – en metodstudie (SCB 2015).

²⁰⁷ Miljömålen - Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2017 (Naturvårdsverket 2017).

anslagshöjning för skydd av skog som beslutats förväntas bidra till att öka takten i skyddet av värdefulla skogar.²⁰⁸

Ungefär fem procent av den produktiva skogsmarken har idag ett formellt skydd. Utöver det formella skyddet avsätter skogsbruket frivilligt ytterligare drygt fem procent av den produktiva skogsmarken, därtill lämnas ytterligare sju procent produktiv skogsmark som hänsynsytor. Representativiteten av olika naturtyper i det formella områdesskyddet har en tonvikt på fjällområden. Det finns utmaningar i arbetet med att öka skyddade områden för att underlätta spridning av arter i landskapet. Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens har haft i uppdrag att utvärdera den nationella strategin för formellt skydd av skog från 2005. En reviderad version som ska vägleda arbetet från och med 2017 har beslutats. Strategins huvudsyfte är att bidra till att de resurser som läggs på formellt skydd ger största naturvårdsbiologiska nytta inom ramen för målet *levande skogar*.²⁰⁹

Skogen utgör drygt 68 procent av Sveriges totala landareal, vilket gör att miljö kvalitetsmålet *Levande skogar* får beröringspunkter med de flesta andra miljö kvalitetsmålen. Andelen skog har varit relativt konstant under de senaste 25 åren till följd av en skogspolitik som säkerställer såväl en ändamålsenlig återbeskogning, som skogsskötsel och förnygringsavverkning.²¹⁰ Svårigheterna med att nå de skogsrelaterade miljömålen föranleder emellertid ett behov av att belysa hur hållbart skogsbruket är. En utmaning är att utveckla förvaltningen av skog så att skogens multifunktionella värden kan tillvaratas nu och för kommande generationer, samt att förlusten av biologisk mångfald, naturliga skogsekosystem och värdefulla kulturmiljö värden upphör. I den svenska skogsvårdslagen (1979:429) anges att avkastning och biologisk mångfald är jämställda mål. I lagen anges även att skogen är en förnybar resurs som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som hänsyn ska tas till naturen, kulturmiljön, rennäringen och andra intressen. Utmaningarna att nå miljömålet *Levande skogar* visar emellertid att skogsvårdslagen inte räcker till. En ökad transparens i skogsbruket och samverkan mellan olika aktörer är en fortsatt viktig grund för att förbättra förvaltningen av skogen och för att utveckla geografiska kunskapsunderlag.

Riksdag och regering har tryckt på vikten av att främja ett variationsrikt skogsbruk och att kunskapen om hyggesfria metoder med syfte att främja biologisk mångfald och ekosystemtjänster behöver öka.²¹¹ Som erfaren skogs nation med hög naturvetenskaplig kompetens och lång erfarenhet att aktivt bruka skogen kan Sverige bidra till hållbar utveckling gällande skogars ekosystem och att utbyta erfarenheter med andra länder för att utveckla förvaltningen av skog i en mer hållbar riktning. Regeringen arbetar med att ta fram ett nytt nationellt skogsprogram i vilket även globala aspekter kommer att belysas.

²⁰⁸ Miljö målen - Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2017 (Naturvårdsverket 2017).

²⁰⁹ Värdefulla skogar – redovisning av regeringsuppdrag (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen 2017).

²¹⁰ Riksskogstaxeringen, skogsdata 2016.

²¹¹ Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2016/17:MJU13.

Arbetet beräknas vara färdigt under 2017. Inom EU deltar Sverige aktivt i genomförandet av EU:s skogsstrategi och Sverige är engagerat i FN:s skogsforum där en strategisk plan utarbetas för de skogsrelaterade målen i Agenda 2030.

Den svenska ambitionen för skydd av hotade arter omfattas av det svenska miljö kvalitetsmålet *Ett rikt växt och djurliv*. Situationen skiljer sig markant mellan olika naturtyper och artgrupper, där jordbrukslandskapet och marin miljö präglas av störst andel hotade arter. För målet som helhet är utvecklingen negativ och målet bedöms inte nås med nuvarande åtgärder.²¹²

En levande landsbygd, öppna marker med betande djur, klimatomställningen, utvecklande av biologisk mångfald samt utveckling av ett ekonomiskt hållbart jordbruk har getts en särskild betydelse i förberedelserna för ett nytt landsbygdsprogram som ska gälla från 2021 samt i framtagande av nya förslag för den gemensamma jordbrukspolitikerna.

Sverige bidrar till det globala genomförandet genom att bistå med uppbyggnad av kunskap och institutioner och genom att ge stöd till låg- och medelinkomstländernas anslutning till och genomförande av åtaganden inom ramen för internationella miljö- och klimatkonventioner.²¹³

²¹² Miljömålen – årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2017 (Naturvårdsverket 2017).

²¹³ Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60).

Mål 16 Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer

Sammanfattning

Sverige är ett fredligt land med väl fungerande institutioner, stark tilltro till rättssystemet, låg korruption och hög mellanmänsklig tillit. Sverige har dock en omfattande krigsmaterielexport, vilket bland annat utgör en målkonflikt med den feministiska utrikespolitiken och Politik för Global Utveckling.

Några identifierade utmaningar:

- Kritik från internationella granskningsorgan för mänskliga rättigheter gällande människorättskonventionernas ställning i den nationella rättsordningen.
- Det saknas en nationell strategi för bekämpning av korruption.
- En något ökad upplevd otrygghet.
- Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet.
- Barn som utsätts för misshandel och sexuella övergrepp.
- Den svenska krigsmaterieexporten innebär en målkonflikt.

Demokrati nämns inte uttryckligen under mål 16, men kan anses vara en nyckel till ett fredligt och väl fungerande samhälle. Sverige placerar sig högt i internationella mätningar med väl fungerande institutioner och ett fritt civilsamhälle.²¹⁴

Sverige placerar sig på en fjärde plats i Rule of Law-index 2016, som är ett verktyg för att mäta hur världens länder följer rättsstatens principer i praktiken.²¹⁵ Brottsförebyggande rådets (Brå:s) mätningar visar på en fortsatt stark tilltro till rättssystemet. Under senare tid har rättsäkerheteten ifrågasatts vid några tillfällen, exempelvis av flera remissinstanser i samband med införandet av den tillfälliga flyktinglagen 2016.²¹⁶ Kritiken riktades bland annat mot att framtagandet av den tillfälliga lagen frångick de krav som finns för beredning av lagstiftning och lagstiftning av god kvalitet och att lagen inte levde upp till Sveriges åtaganden inom FN:s allmänna förklaring och konventioner för mänskliga rättigheter.²¹⁷ Regeringen har vidtagit ett antal åtgärder för att ytterligare stärka rättsäkerheten. Ytterligare medel har tillförts till rättsliga biträden för att säkerställa en rättvis process i domstolarna och vid Migrationsverkets prövningar. Regeringen har även

²¹⁴ Which are the world's strongest democracies? (World Economic Forum 2016) webbtex 2017-02-23.

²¹⁵ Rule of Law-Index 2016.

²¹⁶ Lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.

²¹⁷ Sveriges Advokatsamfund, remissvar lagförslag (2016).

lämnat en proposition till riksdagen med förslag till en ny förvaltningslag som syftar till att stärka individers rättsäkerhet och snabba på ärendehantering i kontakt med myndigheter.²¹⁸

Sverige har fått kritik från internationella granskningsorgan för mänskliga rättigheter och har under 2016 bland annat mottagit synpunkter och rekommendationer avseende konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR), konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR) samt konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW). Synpunkterna har gällt behovet av att stärka konventionernas ställning i den nationella rättsordningen och rekommendationer om att inrätta en nationell institution för mänskliga rättigheter (se mål 10).

Sverige är ett av de länder som bedöms ha lägst korruption och hamnar på en fjärde plats i Transparency Internationals korruptionsindex.²¹⁹ Sverige är dock inte befriat från korruption och det saknas idag en nationell strategi för bekämpning av korruption. Regeringen har beslutat om ett antal åtgärder för att stärka Sveriges arbete mot korruption och Statskontoret och Ekonomistyrningsverket har fått uppdrag i arbetet. Inom det internationella utvecklingssamarbetet prioriterar Sverige arbetet mot korruption och byggandet av goda institutioner. Sverige har identifierat ett gott mellanstatligt samarbete inom bland annat OECD och FN samt hållbart företagande som satsningar i arbetet mot korruptionen globalt.²²⁰

I januari 2017 presenterade regeringen en samlad nationell säkerhetsstrategi som väger in många olika aspekter av säkerhet, bland annat militära hot, IT-hot, våldsbejakande extremism, hot mot energiförsörjning, hälsohot och klimatförändringar.²²¹ I strategin klargörs att säkerhetsfrågorna behöver ses ur ett brett perspektiv och att Sverige är mer beroende av omvärlden än någonsin. Säkerhet för människor i Sverige handlar inte enbart om att rusta sig för att möta militära hot och väpnade angrepp, utan även om att säkra skydd mot epidemier och smittsamma sjukdomar samt kamp mot terrorism och organiserad brottslighet. Människors lika värde samt jämlika och jämställda möjligheter till inflytande och aktivt deltagande i samhällslivet ingår som ett nationellt intresse i strategin. Flera av dagens hot och risker kan orsaka kriser eller katastrofer utan att de hotar ett lands suveränitet eller territoriella integritet. Vidare handlar framtidens skydd om att åstadkomma säkra transporter, pålitlig livsmedelsförsörjning, skydd mot avbrott i energileveranser och motarbetande av en förödande klimatförändring. Totalförsvaret är en betydande del inom ramen för den nationella säkerhetsstrategin. Det är den samlade

²¹⁸ En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag (prop. 2016/17:180).

²¹⁹ Transparency International - Corruption Perceptions Index 2016.

²²⁰ Kampen mot korruption en central fråga för regeringen (Regeringen 2016) webbtext 2016-12-12.

²²¹ Nationell säkerhetsstrategi (Statsrådsberedningen 2017).

verksamheten, militärt och civilt försvar, som behövs för att Sverige både ska kunna förbereda sig för och försvara sig mot krig.

Sverige har en relativt låg förekomst av våldsbrott. Brå genomför årligen en nationell trygghetsundersökning som ger en övergripande bild över allmänhetens utsatthet för brott och otrygghet. Resultaten visar att utsattheten för brott mot enskild person låg på ungefär samma nivå år 2015 som år 2005, medan utsattheten för egendomsbrott har minskat. Män blir i högre utsträckning utsatta för misshandel och personrån medan kvinnor oftare blir utsatta för sexualbrott, hot och trakasserier.²²² I ett längre perspektiv visar utvecklingen att det anmälda dödliga våldet minskat sedan 1990-talet och att Sverige ligger i nivå med andra nordiska länder gällande antal offer för dödligt våld.²²³

Otrygghet mäts bland annat genom en fråga om känslan av otrygghet vid utevistelse sena kvällar i det egna bostadsområdet. En klar majoritet av de tillfrågade svarar att de känner sig trygga, men ungefär 19 procent anger en upplevd otrygghet. Det är en ökning med 4 procentenheter sedan år 2015, och 1 procentenhet högre än 2006. Bland personer med funktionsnedsättning anger 29 procent att de avstår från att gå ut på grund av rädsla. Oro för att utsättas för överfall eller misshandel har också ökat mellan 2015 och 2016. Här syns tydliga skillnader mellan kön och ålder, där kvinnor i högre grad oroar sig och upplever otrygghet än män och att andelen otrygga är större bland de yngsta och äldsta kvinnorna.²²⁴ Andelen personer som i stor utsträckning oroar sig för brottsligheten i samhället ökade från 22 till 25 procent mellan år 2015 och 2016, men har minskat totalt sedan år 2006.²²⁵

Sverige var först i världen med att införa ett förbud mot barnaga. Trots detta utsätts tusentals barn för misshandel varje år. Uppskattningsvis har en femtedel av alla barn i Sverige utsatts för sexuella övergrepp. Nästan 40 procent av de som inte identifierar sig som varken flicka eller pojke har utsatts för övergrepp. Mörkertalet är stort då uppskattningsvis endast 10 procent av alla sexuella övergrepp kommer till myndigheternas kännedom.²²⁶ Barn med funktionsnedsättning befinner sig ofta i en särskilt utsatt situation, de löper till exempel större risk att utsättas för kränkningar och trakasserier samt våld och övergrepp än andra barn.²²⁷

Sexualbrottslagstiftningen har förändrats under 2000-talet, bland annat för att förstärka skyddet för barn att utsättas för sexuella kränkningar. År 2016 presenterade 2014 års Sexualbrottskommittés ett delbetänkande om ett stärkt straffrättsligt skydd mot köp av

²²² Nationella trygghetsundersökningen 2016 (Brottsförebyggande rådet 2017).

²²³ Dödligt våld avser fullbordade mord, dråp, barnadråp och misshandel med dödlig utgång (källa: Brå).

²²⁴ Otryggheten har ökat och könsskillnaderna kvarstår (Brå 2017) webbtext 2017-01-10.

²²⁵ Nationella trygghetsundersökningen 2016 (Brottsförebyggande rådet 2017).

²²⁶ Frågor och svar - sexuella övergrepp på barn (Rädda Barnen 2017) webbtext 2015-04-13.

²²⁷ Kunskapsmanställning av forskning om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar (Stiftelsen Allmänna barnhuset 2016).

sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom sexuell handling,²²⁸ och i oktober 2016 presenterades betänkandet *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten*.²²⁹ Sverige ingår i partnerskapet ”*End Violence Against Children: The Partnership*”, som samlar länder och andra aktörer i ett gemensamt åtagande för att eliminera våld mot barn.

Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism presenterade sitt betänkande för regeringen under 2016. Av utredningen framgår att kommunerna bedömer att den högerextremistiska miljön är den vanligast förekommande följt av våldsbejakande islamistisk extremism och våldsbejakande vänsterextremism. Säkerhetspolisen bedömer att den våldsbejakande islamistisk-extremistiska miljön är ett större hot mot Sverige än den högerextrema miljön.²³⁰

Sverige ratificerade FN:s konvention mot rasdiskriminering 1971. I artikel 4 uppmanas stater att förbjuda rasistiska organisationer och kriminalisera deltagande i sådana organisationer. Riksdagen och regeringen har flera gånger bedömt att den svenska lagstiftningen uppfyller konventionsåtagandena. Idag finns lagen om hets mot folkgrupp i Sverige, men inte ett uttryckligt förbud mot rasistiska organisationer i linje med konventionen. Sverige har fått återkommande kritik från FN:s rasdiskrimineringskommitté som övervakar att konventionen följs.²³¹

Den organiserade brottsligheten utgör ett hot mot ett fredligt samhälle och har under de senaste åren blivit mer komplex och gränsöverskridande. Våldet inom kriminella kretsar har ökat. Regeringen presenterade år 2015 en samlad insats för att bekämpa organiserad brottsligheten och år 2016 ändrades det straffrättsliga regelverket i en ansats att motverka organiserad brottslighet mer effektivt.²³²

Det fredsbyggande och konfliktförebyggande arbetet i världen är centralt för svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Sverige verkar för att främja en regelbaserad multilateral världsordning och ett starkt och solidariskt samarbete inom FN och EU, jämställdhet och flickor och kvinnors säkerhet samt bekämpandet av klimatförändringarna. Sverige bidrar till internationella fredsfrämjande och stabiliserande insatser, i första hand genom FN och EU.²³³

²²⁸ Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m. (SOU 2016:42).

²²⁹ Ett starkare skydd för den sexuella integriteten. Betänkande av 2014 års sexualbrottskommitté (SOU 2016:60).

²³⁰ Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – nationell samordning och kommunernas ansvar (SOU 2016:92).

²³¹ Concluding observations on the combined nineteenth to twenty-first periodic reports of Sweden, adopted by the Committee at its eighty-third session (August 2013), CERD/C/SWE/CO/19-21.

²³² Regeringens samlade insats mot organiserad brottslighet (Regeringen 2016) webbtex 2016-12-21.

²³³ Nationell säkerhetsstrategi (Statsrådsberedningen 2017).

Den svenska krigsmaterielexporten är en mål- och intressekonflikt som ofta har lyfts fram i samhällsdebatten. Sverige är den femte största exportören i världen av krigsmateriel till utvecklingsländer.²³⁴ När svensk politik rankas internationellt sticker vapenexporten ut som en fråga som drar ner betyget.²³⁵ I den parlamentariska Krigsmaterialexportöversynskommittén (KEX), föreslås bland annat en skärpning av exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater, på så sätt att en stats demokratiska status ska utgöra ett villkor vid tillståndsprövningen.²³⁶ Regeringen kommer under våren att lämna ett lagförslag för krigsmaterielexport med syfte att bland annat skärpa reglerna för export till icke-demokratier.²³⁷ Många aktörer inom civilsamhället menar att den nya lagstiftningen måste införa ett absolut demokratikriterium som utesluter krigsmaterielexport till diktaturer och icke-demokratier och länder som motverkar strävanden eller respekt för mänskliga rättigheter, jämställdhet, utveckling och fredlig konflikthantering. Inspektionen för strategiska produkter beslutsunderlag rörande krigsmaterielexport har kritiserats för bristande transparens.²³⁸

Ett vitalt kulturliv och värnandet av kulturarvet är en förutsättning för ett inkluderande och demokratiskt samhälle. Regeringen har bland annat gett Konstnärsnämnden i uppdrag att i internationella sammanhang främja kulturens roll för yttrandefrihet och demokratisering och Statens kulturråd har sedan 2011 i uppdrag att verka för fler fristäder för förföljda konstnärer. För att säkerställa allmän tillgång till information om historia och det gemensamma kulturarvet har regeringen i propositionen Kulturarvspolitik lämnat förslag till en ny museilag som ska stadfästa att museer inom det allmänna museiväsendet, där det offentliga är huvudman, själva, utifrån professionella bedömningar, har rätt att styra över verksamhetens innehåll.²³⁹

²³⁴ Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2008-2015 (US Congressional Research Service, 2016).

²³⁵ Bland annat Center for Global Development rankar varje år världens länder i ett Commitment to Development Index, CDI och World Peace Index.

²³⁶ Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/16:182).

²³⁷ Utrikespolitiska deklARATIONEN 2017 och regeringens PGU-skrivelse 2016 (se ovan).

²³⁸ Tvärsektoriella konsultationer 22 mars-29 mars 2017.

²³⁹ Kulturarvspolitik (prop. 2016/17:116).

Mål 17 Stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet

Sammanfattning

Sverige har en stark tradition av samarbete och partnerskap både nationellt och internationellt och har ett starkt och livaktigt civilsamhälle. Sverige är även en stark biståndsnation samt bidrar med andra former av kapacitetsuppbyggnad och resursmobilisering internationellt.

Några identifierade utmaningar:

- Sverige har jämförelsevis höga avgifter på remitteringar.
- Kapital- och skatteflykt är en global utmaning.
- Krympande utrymme för det civilsamhället globalt.
- Handelsavtal som riskerar att särskilt gynna de rikare länderna och att villkor för handel sätts utifrån ett ojämlikt maktförhållande.
- Bristen på tillförlitliga data och statistik försvårar resultatuppföljning i många utvecklingsländer.

Partnerskap

Det finns flera exempel på partnerskap mellan det offentliga och den ideella sektorn. Ett exempel är *Överenskommelsen* inom det sociala området mellan regeringen, de idéburna organisationerna och Sveriges Kommuner och Landsting. Målet är att stärka idéburna organisationers självständighet och att utveckla en större bredd av utförare och leverantörer inom ett antal samhällsområden, såsom hälso- och sjukvård och omsorg, med gemensamma åtaganden som redovisas årligen.²⁴⁰ En liknande överenskommelse har slutits inom utvecklingssamarbetet.²⁴¹

Sverige har ett starkt och livaktigt civilsamhälle som bidrar till social sammanhållning, gemenskap och tillit mellan människor och grupper.²⁴² Civilsamhällets organisationer inkluderar en mångfald av aktörer och stora delar av det svenska civilsamhället har förankring och relationer till civilsamhällets organisationer internationellt. Det

²⁴⁰ Överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting (skr. 2008/2009:207).

²⁴¹ Regeringen och svenska civilsamhällesorganisationers gemensamma åtaganden för stärkt dialog och samverkan inom utvecklingssamarbetet (Regeringskansliet 2015).

²⁴² Svenska framtidsutmaningar – slutrapport från regeringens framtidskommission (Ds 2013:19).

krympande utrymmet för det civila samhället och hotet mot rätten att organisera sig är en särskild utmaning runt om i världen och lyfts som en särskild prioritering för Sverige.²⁴³

Regeringen har identifierat partnerskap och samverkan med näringslivet som centralt. Innovationsrådet och de fem samverkansprogrammen är exempel på detta (se mål 9). Inom näringslivet finns flera särskilda initiativ och nätverk för hållbar utveckling. Ett exempel är ett tjugotal svenska företag som har samlats i nätverket Swedish Leadership for Sustainable Development, som samordnas av Sida. De deltagande företagen vill visa ledarskap i praktisk handling och tillsammans bidra till att uppfylla målen i Agenda 2030. Några projekt inom nätverket är till exempel en satsning på yrkesutbildning i ett antal afrikanska länder samt ett samarbete för att minska vatten- och kemikalieanvändning i textilbranschens produktionsled. FN:s initiativ Global Compact är också ett exempel på initiativ för hållbar utveckling inom näringslivet och i vilket många svenska företag ingår (se mål 8).

Sverige fortsätter att prioritera det mellanstatliga samarbetet och partnerskapet inom EU, FN, OECD och andra centrala mellanstatliga forum. I den utrikespolitiska deklARATIONEN 2017 lyfts det multilaterala samarbetet som en av grundpelarna i svensk utrikespolitik.²⁴⁴

Politisk och institutionell samstämmighet

Sverige var ett av de första länderna i världen att anta en samstämmig politik för en rättvis och global utveckling.²⁴⁵ Den utgör ett centralt verktyg för genomförandet av Agenda 2030. Inom EU antogs motsvarande policy år 2006 och fastslogs sedan i Lissabonfördraget. År 2016 tog alla departement för första gången fram interna handlingsplaner för arbetet med PGU kopplat till målen i Agenda 2030. Baserat på departementens handlingsplaner redovisade regeringen i en skrivelse till riksdagen år 2016 exempel på arbetet med PGU kopplat till de 17 målen i Agenda 2030 inom ett antal prioriterade tematiska områden.²⁴⁶

Finansiering

I enlighet med Sveriges åtagande inom ramen för Addis Abeba Action Agenda vidtas åtgärder för ytterligare resursmobilisering från olika källor till utvecklingsländer. Det sker exempelvis genom att bekämpa kapital- och skatteflykt och att stärka kapaciteten för inhemsk resursmobilisering i partnerländer, minska kostnader för remitteringar samt att

²⁴³ Sidas skrivelse till svar på RB-uppdraget om Krympande demokratiskt utrymme (Sida 2017).

²⁴⁴ Regeringens deklARATIONEN vid 2017 års utrikespolitiska debatt i riksdagen onsdagen den 15 februari 2017.

²⁴⁵ Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling (prop. 2002/03:122, bet. 2003/04:UU3, rskr. 2003/04:122).

²⁴⁶ Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/16:182).

stärka samverkan med privata sektorn och innovativ finansiering.²⁴⁷ I budgetpropositionen för 2017 lyfts en särskild satsning på samverkan med privat sektor och innovativ finansiering fram. Sverige har jämförelsevis höga avgifter på remitteringar, pengar som migranter skickar till sina ursprungsländer. Kansliet för strategi- och framtidsfrågor som fanns på Regeringskansliet fram till april 2016 föreslog sänkta kostnader för remitteringar från Sverige.²⁴⁸ Regeringen har åtagit sig att under 2017 kartlägga potentiella orsaker till de höga kostnaderna och att vidta åtgärder för att hantera dem.²⁴⁹

Ett centralt mål i Parisavtalet är att investeringar ska vara förenliga med en utveckling i riktning mot låga utsläpp av växthusgaser och motståndskraft mot klimatförändringar. Ett exempel på ett nationellt initiativ i linje med detta åtagande är främjandet av framväxten av en marknad för gröna obligationer, där intäkterna investeras i projekt som är miljövänliga. Svenska försäkringsföretag och pensionsfonder var bland de första att investera i gröna obligationer. En statlig utredning har tillsatts för att utreda hur marknaden för gröna obligationer kan utvecklas.²⁵⁰

Regeringen har identifierat motverkandet av kapital- och skatteflykt som en prioriterad fråga för Sverige. Det är även en utmaning som står högt på den globala politiska dagordningen efter uppmärksammade skatteflyktsavslöjanden.²⁵¹ De minst utvecklade länderna förlorar årligen miljarder i skatteintäkter till följd av bland annat multinationella företags kapital- och skatteflykt. År 2016 antog regeringen ett handlingsprogram med tio åtgärder för att motverka skatteflykt, skatteundandragande och penningtvätt på nationell och internationell nivå.²⁵² Svenska myndigheter har sedan länge varit verksamma inom kapacitetsuppbyggande när det gäller skattefrågan. Skatteverket driver projekt som syftar till att stärka och modernisera partnerländers skatteadministration och system.²⁵³ Sverige stöder även Addis Tax Initiative och kommer i enlighet med det att dubblera svenskt kapacitetsstöd inom skatteområdet till 2020. Sverige ingår i G20/OECD-skattesamarbete, som syftar till att motverka skattebaserosion och förflyttning av vinster mellan länder.²⁵⁴

Det svenska civilsamhället riktar kritik mot regeringen och riksdagen för att den politiska ambitionen om att minska kapital- och skatteflykt inte har omsatts i politisk handling och att Sverige varit en bromskloss i förhandlingarna om stöd för offentlig land-för-land rapportering för multinationella företag inom EU. Organisationer från civilsamhället har

²⁴⁷ 2017 års ekonomiska vårproposition (prop. 2016/17:100).

²⁴⁸ Migration och Agenda 2030: Förslag till svenskt agerande för att bidra till agendans mål och delmål om migration (Kansliet för strategi- och framtidsfrågor 2016).

²⁴⁹ Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/16:182).

²⁵⁰ Gröna obligationer (dir. 2016:109).

²⁵¹ Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/16:182).

²⁵² 10 åtgärder för att motverka skatteflykt. Webbttext www.regeringen.se 2016-04-28.

²⁵³ Skatteverkets underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 (Skatteverket 2016).

²⁵⁴ Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/16:182).

även efterlyst tydlighet i Sveriges arbete för att säkerställa utvecklingsländers deltagande inom ramen för FN:s skattekommitté.²⁵⁵

Sverige är en stark biståndsnation (se mål 1). Samtidigt prioriteras övergången från bistånd till bredare ekonomiskt samarbete. I exportstrategin uttrycks att svensk export ska öka och särskilt prioritera tillväxtmarknader, främst i Asien och Afrika, då det är där den starkaste tillväxten väntas ske fram till år 2020. Strategin lyfter även övergången från bistånd till handel och slår fast att exportfrämjande insatser ska samordnas med utvecklingssamarbete i högre grad.²⁵⁶

Handel och investeringar

Handel är ett viktigt instrument för en hållbar utveckling. De handelsrelaterade målen i Agenda 2030 fokuserar på att stärka utvecklingsländers export och investeringar och jämna ut maktförhållanden inom världshandeln, med ett särskilt fokus på den multilaterala handlingspolitiken inom ramen för WTO. Samtidigt sker en stor del av världshandeln utanför det multilaterala samarbetet, vilka också bör tas i beaktande när handelns roll för Agenda 2030 analyseras.²⁵⁷

WTO:s pågående förhandlingsrunda, den s.k. Doha-rundan, har ännu inte slutförts men flera centrala överenskommelser har slutits under de senaste åren. Sverige fortsätter att vara en aktiv part. Flexibilitet ges till utvecklingsländer i allmänhet, bland annat genom att dessa länder ofta får göra mindre omfattande eller inga åtaganden alls i avtalsförhandlingar. Kommerskollegium har gjort bedömningen att förhandlingsprocesser inom WTO bidrar till uppfyllandet av principen om särskild och differentierad behandling av utvecklingsländer (SDT-principen) och bidrar till att underlätta de minst utvecklade ländernas marknadstillträde, vilket regeringen lyft som en prioritering.²⁵⁸ Kommerskollegium konstaterar även att det finns anledning att se över ytterligare möjligheter för WTO:s avtal att främja en handelsutveckling som minskar ojämlikheter mellan länder.²⁵⁹

Större delen av världshandeln sker idag främst genom regionala, mega-regionala, bilaterala och plurilaterala avtal och omfattas inte av avtalen inom WTO. Eftersom Sverige är medlem i EU sluter Sverige inte några egna frihandelsavtal, utan är del av de avtal EU sluter.²⁶⁰ Dessa avtal kan i praktiken innebära avsteg från reglerna om icke-diskriminering och har fått kritik från civilsamhället och afrikanska länder för att särskilt gynna de rikare

²⁵⁵ Vad måste göras för att stoppa skatteflykt? (Diakonia) webbtex 2014-04-10.

²⁵⁶ Regeringens exportstrategi (skr. 2015/16:48).

²⁵⁷ Analys av hur mål och delmål i Agenda 2030 förhåller sig till handelspolitiken (Kommerskollegium 2016).

²⁵⁸ Viktig framgång vid Världshandelsorganisationens (WTO) ministermöte i Nairobi. Webbtex www.regeringen.se 2015-12-20.

²⁵⁹ Analys av hur mål och delmål i Agenda 2030 förhåller sig till handelspolitiken (Kommerskollegium 2016).

²⁶⁰ Analys av hur mål och delmål i Agenda 2030 förhåller sig till handelspolitiken (Kommerskollegium 2016).

länderna och att villkor sätts utifrån ojämlika maktförhållanden.²⁶¹

Även inom EU finns så kallade preferensarrangemang som ger utvecklingsländer särskilda handelsförmåner.²⁶² Särskilt gynnande förutsättningar har historiskt getts till ett antal länder. EU har även särskilda bilaterala preferensavtal med ett antal utvecklingsländer, som innebär att dessa länder får tullfri tillgång till EU:s marknad om de samtidigt öppnar upp för EU:s export till deras egna marknader, något som enligt EU-kommissionen har ökat exporten från utvecklingsländer.²⁶³

Teknologi, forskning och innovation

Sveriges står för en procent av världens samlade investeringar i forskning och utveckling och rankas högt i innovationsmätningar. Regeringen har identifierat att Sverige bör stärka internationella utbildnings-, forsknings- och innovationssamarbeten mellan olika aktörer nationellt och internationellt.²⁶⁴ Sverige deltar i de forskningsprogram inom EU:s Horizon 2020 som rör forskning av relevans för utvecklingssamarbetet. Forskningsstöd är även en del av svenskt utvecklingssamarbete och uttrycks som en prioriterad fråga.²⁶⁵

I den svenska exportstrategin konstateras att de stora globala samhällsutmaningarna medför ökad global efterfrågan på smarta systemlösningar. Sverige och svenska företag ligger långt framme och kan matcha efterfrågan samt bidra till att sprida teknik och innovation, samtidigt som den svenska exporten ökar.²⁶⁶

Den globala trenden är ett minskat stöd till forskningskapacitet i låginkomstländer. Även i Sverige har andelen bistånd till forskningssamarbetet minskat under de senaste 15 åren trots att forskning och forskningssystem lyfts i regeringens policyramverk för utvecklingssamarbetet.²⁶⁷

Kapacitetsutveckling och kompetens

Resultatstrategin för kapacitetsutveckling och utbyten (2014-2017) styr utvecklingssamarbetets insatser kopplade till kapacitetsuppbyggnad i utvecklingsländer. Verksamheten inom ramen för strategin ska bidra till kapacitetsutveckling hos organisationer och institutioner i samarbetsländer och regioner samt andra låg- och medelinkomstländer. Verksamheten ska också bidra till ett ökat genomslag för svenska prioriteringar inom Sveriges internationella bistånd och till en höjd kompetens för

²⁶¹ Barometer 2016 - Vägen framåt för Sveriges politik för global utveckling (Concord Sverige 2016).

²⁶² GSP förordningen (Förordning 978/2012).

²⁶³ Assessment of economic benefits generated by the EU Trade Regimes towards developing countries (European Commission 2015).

²⁶⁴ Regeringens exportstrategi (skr. 2015/16:48).

²⁶⁵ Strategi för forskningssamarbete och forskning inom utvecklingssamarbetet 2015-2021 (UF2014/80398/UD/USTYR)

²⁶⁶ Regeringens exportstrategi (skr. 2015/16:48).

²⁶⁷ Sidas årsredovisning 2016 (Sida 2017).

utvecklingsfrågor hos svenska samarbetspartners.²⁶⁸ En ny strategi för internationell kapacitetutveckling (2018-2022) för genomförandet av Agenda 2030 är under framtagande. Svenska myndigheter har ökat sin samverkan gällande kapacitetsutbyggnad i samarbetsländer inom områden där svensk kunskap är efterfrågad, såsom insamling av skatter, jämställdhetsaspekter och anti-korruption.²⁶⁹

Bristen på tillförlitlig data och statistik försvårar resultatuppföljning i många utvecklingsländer. Därför görs svenska insatser för att stödja uppbyggandet av effektiva och oberoende statistikinstitutioner, att ta fram, att analysera och tillhandahålla relevant köns- och åldersuppdelad statistik samt att öka tillgången av aktuella och tillförlitliga uppgifter av hög kvalitet. SCB:s arbete görs i dagsläget i form av enskilda projekt snarare än som en långtgående prioritering med stabil finansiering.²⁷⁰

²⁶⁸ Resultatstrategi för kapacitetutveckling och utbyten 2014-2017 (UF2013/78299/UD/USTYR).

²⁶⁹ Strategirapport för Resultatstrategi för kapacitetutveckling och utbyten 2015 (Sida 2015).

²⁷⁰ Redovisning av uppdrag till statliga myndigheter att bidra med underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030 (SCB 2016), samt Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60).

3 Kommuner, landsting och regioner

Utmaningarna i hållbarhetsarbetet är till stor del globala, men lösningarna företrädesvis lokala. Det är ofta i kommunerna som globala åtaganden, internationell rätt och EU-rätt samt nationell lagstiftning ska omsättas i praktisk handling. Kommuner, landsting och regioner²⁷¹ har därför en central roll i arbetet med hållbar utveckling. Det är på den lokala och regionala nivån som de flesta kontakterna mellan det offentliga och med medborgare, näringsliv och civilsamhället sker. Genom sitt demokratiuppdrag är kommuner, landsting och regioner viktiga för att skapa engagemang, få genomslag och åstadkomma förändring i arbetet för en hållbar utveckling. De är också viktiga för det konkreta genomförandet genom att vara huvudmän för flera centrala verksamheter som omnämns i Agenda 2030, bland annat hälso- och sjukvård, omsorg, skola, samhällsplanering, miljö- och hälsotillsyn och regional utveckling.²⁷²

3.1 Agenda 2030 prioriteras högt

Tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Svenska FN-förbundet har delegationen under våren 2017 genomfört en enkätundersökning som riktar sig till samtliga Sveriges kommuner, landsting och regioner.²⁷³ Av resultaten framgår att 14 procent av respondenterna anger att kommun-, landstings-, regionstyrelse eller fullmäktige har fattat beslut om ett ställningstagande gällande Agenda 2030. Samtidigt har 31 procent av kommunerna, landstingen och regionerna utsett någon ansvarig funktion för arbetet med hållbar utveckling i enlighet med agendan. En större andel, 43 procent anger att de använder agendan som ett verktyg i sitt arbete med hållbar utveckling och drygt en fjärdedel av respondenterna uppger att de samarbetar med civilsamhället och/eller näringslivet kring den.

I enkätens öppna svar framgår att kommuner, landsting och regioner arbetar på olika sätt med Agenda 2030. Flera befinner sig i ett startskede där de hämtar inspiration eller kunskap från innehållet i agendan. I vissa fall används Agenda 2030 som ett ramverk i

²⁷¹ Enligt 1 kap. 1 § 2 § Kommunallag (1991:900) är Sverige är indelat i kommuner och landsting. Varje landsting omfattar ett län, om inte något annat är särskilt föreskrivet. I förslaget till handlingsplan använder Agenda 2030-delegationen sig också av begreppet region eftersom de allra flesta landsting eller regionförbund själva kallar sig för regioner och då det regionala utvecklingsansvaret (med undantag för Stockholms län) ligger på landstingen eller regionförbunden.

²⁷² Rena fakta om välfärden (Sveriges Kommuner och Landsting 2016).

²⁷³ Redovisningen av enkätresultaten bygger till stor del på Slutrapport förstudie Agenda 2030 i kommuner, landsting och regioner (Svenska FN-förbundet 2017). Viss data som redovisas är direkt hämtad från enkätresultaten och är inte publicerade någon annanstans.

framtagandet av nya planer, policys och strategier. Flera har också börjat analysera sin verksamhet utifrån agendan, gjort gap-analyser eller fört in de av agendans mål som de berörs av i sina ledningssystem.

Knappt hälften av respondenterna anger att den ekonomiska, sociala och miljömässiga hållbarheten väger lika tungt. Eftersom fler svarsalternativ kunde anges i enkäten framkom en viss övervikt för den miljömässiga hållbarheten (42 procent) följt av den sociala hållbarheten (26 procent) och den ekonomiska hållbarheten (10 procent). Utifrån det hållbarhetsarbete som bedrivs i kommuner, landsting och regioner angavs några av målen i Agenda 2030 som särskilt prioriterade; mål 13 (Bekämpa klimatförändringen), mål 3 (Hälsa och välbefinnande), mål 11 (Hållbara städer och samhällen), mål 4 (God utbildning till alla) samt mål 5 (Jämställdhet) gavs särskilt hög prioritet. Även mål 7 (Hållbar energi för alla), mål 12 (Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster), mål 10 (Minskad ojämlikhet) samt mål 9 (Hållbar industri, innovation och infrastruktur) ansågs som högt prioriterade.

Delegationen har genomfört ett antal dialoger med kommuner, landsting och regioner. Utifrån dessa är det tydligt att de arbetar aktivt med hållbar utveckling och det finns goda möjligheter att få ett stort genomslag för Agenda 2030 på den lokala och regionala nivån. I vissa fall är arbetet med hållbar utveckling nära kopplat till de Globala målen genom att de har analyserats utifrån en lokal och regional kontext och utgör utgångspunkt i lokala och regionala styrdokument. I andra fall är inte hållbarhetsarbetet ännu kopplat till Agenda 2030. Ambitionen att göra det finns, men det har inte hunnits med ännu eller så råder okunskap om målens innebörd.

I SKL:s inriktningsdokument, som kan ses som en nationellt sammantagen bild av lokala och regionala prioriteringar är flera områden belysta som berör Agenda 2030.²⁷⁴ En värde-mätare på frågans relevans är att SKL under vintern 2016/2017 gjort en kartläggning av lokala och regionala initiativ när det gäller Agenda 2030. I kartläggningen beskriver ett 40-tal kommuner, landsting och regioner att de använder sig av målen i styrning och ledning, att målen tas i beaktande när nya strategier eller mål ska tas fram, eller att de kommer att arbeta aktivt för att skapa delaktighet och engagemang kring målen för hållbar utveckling.²⁷⁵

²⁷⁴ Ansvar för välfärd. Inriktningen för Sveriges Kommuner och Landsting kongressperioden 2016 – 2019 (Sveriges Kommuner och Landsting 2016).

²⁷⁵ Promemoria "Lokala och regionala initiativ om Agenda 2030" (Sveriges Kommuner och Landsting 2017).

3.2 Exempel på lokalt och regionalt arbete

Det finns åtskilliga exempel från kommuner, landsting och regioner som på olika sätt förhåller sig till Agenda 2030 i arbetet med styrning och ledning för hållbar utveckling.

Ett exempel är Helsingborg stad som har fattat beslut om Livskvalitetsprogrammet, vars benämning "livskvalitet" är central eftersom syftet är att i styrningen skifta fokus från miljö och folkhälsa till att människans behov ska stå i centrum. Genom målet om ökad livskvalitet kan individens egenmakt stärkas att angripa globala utmaningar. Arbetet innefattar stöd i samband med planerings- och målstyrningsarbetet, kompetensutveckling inom livskvalitet (exempelvis miljö och folkhälsa), omvärldsbevakning, inspiration samt uppföljning och återkoppling av resultat. De stora framgångsfaktorerna är enligt Helsingborg stad politisk tydlighet, programmets relevans, mod, nyfikenhet och viljan att agera. Agenda 2030 är ett underlag för arbetet men de Globala målen har inte brutits ned i lokala mål eftersom livskvalitetsprogrammet är uppbyggt på ett annat sätt. Utifrån den kommunala nivån och rådigheten beaktar istället Helsingborg olika globala, nationella och regionala mål.²⁷⁶

Ett annat exempel är Åtvidabergs kommun som fattat beslut om ett hållbarhetsprogram för 2017-2020 som har tagits fram med delaktighet från kommunens verksamheter. Syftet är att ge en samlad beskrivning av hur Åtvidabergs kommun som organisation ska bidra till att uppnå globala, nationella och regionala mål som är kopplade till hållbar utveckling. Programmet består av fem hållbarhetsfaktorer som löpande ska följas upp inom ramen för kommunens årsredovisning. Efter 2020 är ambitionen att hållbarhetsprogrammet även ska involvera föreningslivet, näringslivet och invånare. Framgångsfaktorer är enligt Åtvidabergs kommun ledningens engagemang, verksamheternas involvering och att det finns eldsjälur. Det kvarstår dock utmaningar när det gäller att få kontinuitet i arbetet, integrera frågorna i verksamheterna samt att kommunicera hållbarhetsfrågorna internt och externt.²⁷⁷

Ett exempel från regionnivå är Västra Götalandsregionen (VGR) vars strategi "Västra Götaland 2020 (VG 2020)" är det gemensamma styrdokumentet och vägvisaren för hela Västra Götalands utveckling för åren 2014 – 2020. VG 2020 utgår från regionens vision "Det goda livet" som syftar till att ytterligare stärka Västra Götaland som en attraktiv, ansvarsfull och internationellt konkurrenskraftig kunskapsregion. Arbetet utgår från de särskilda förutsättningar som råder i Västra Götaland och har en helhetssyn på miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet. Det finns ett politiskt samverkansorgan, Beredningen för hållbar utveckling (BHU) och en organisation för genomförandet av arbetet.²⁷⁸ Av en gap-analys som genomförts av Ernst & Young framgår att VGR i sina

²⁷⁶ Livskvalitetsprogrammet 2016 – 2024 (Helsingborg stad 2016).

²⁷⁷ Hållbarhetsprogram 2017 – 2020 (Åtvidabergs kommun 2016).

²⁷⁸ Västra Götaland 2020 Strategi för tillväxt och utveckling 2014 – 2020 (Västra Götalandsregionen 2014).

styrdokument kopplar sitt arbete till Agenda 2030 och det konstaterades att det endast fanns några mindre gap som åtgärdats.

Ett fjärde exempel är Region Örebro län som i sin budget för 2015 lyfter hållbar utveckling som ett prioriterat område. Ett långsiktigt program för hållbar utveckling 2017 – 2020 är antaget. Det inkluderar social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet och har fokus på regionens egen verksamhet. De Globala målen har utgjort ett kunskapsunderlag i framtagandet av programmet. Enligt Region Örebro län är det faktum att hållbar utveckling är lyft som ett prioriterat område och beslutat på högsta politiska nivå en viktig faktor för framgång.²⁷⁹ Förslaget till ny regional utvecklingsstrategi (RUS) är Örebro läns förslag till gemensam vägvisare för regionens framtidsarbete. Syftet är att skapa bästa möjliga framtid för de som bor och verkar i regionen.²⁸⁰ En analys pekar på att 11 av 17 mål i agendan i hög grad är väsentliga för förslaget till ny RUS.²⁸¹

3.3 Sammanfattande bedömning av nuläget

Kommuner, landsting och regioner har genom sina uppdrag och den kommunala självstyrelsen en mycket viktig roll i förverkligandet av Agenda 2030 i Sverige. Det finns också goda förutsättningar att få till stånd ett stort nationellt genomslag för agendan på lokal och regional nivå. Det integrerade perspektivet i agendan att sammantaget belysa sociala, ekonomiska och miljömässiga perspektiv av hållbar utveckling är väl i linje med hur kommuner, landsting och regioner väger samman sitt hållbarhetsarbete.

Det finns dock utmaningar när det gäller att få tillstånd ett nationellt genomslag i alla delar av Sverige. Det finns inget lagstadgat krav att alla kommuner, landsting och regioner ska arbeta i linje med Agenda 2030. Lokala och regionala beslut behöver inte heller nödvändigtvis vara till gagn för hållbar utveckling utan kan baseras på andra prioriteringar. Flera kan också ha svårt att genomföra Agenda 2030 på grund av bristande kunskap och resurser. Det finns därför behov av såväl kunskapshöjande insatser som en tydlig nationell färdriktning för lokal och regional nivå att förhålla sig till.

²⁷⁹ Program för hållbar utveckling 2017 - 2020, (Region Örebro län 2017).

²⁸⁰ Remissförslag Regional utvecklingsstrategi för Region Örebro län 2017-02-14 (Region Örebro län 2017).

²⁸¹ Presentation av Susanne Rosendahl vid sammanträde i Regionala samverkansrådet i Region Örebro län den 10 mars 2017.

4 Styrning och ledning

Ett framgångsrikt genomförande av Agenda 2030 förutsätter ett engagerat ledarskap som agerar långsiktigt och sektorsövergripande. Den typ av tvärgående perspektiv som agendan innebär kräver att det finns en medvetenhet, kunskap och vilja högst upp i beslutshierarkin och att agendan inte hanteras som en separat fråga. Ledningens ambitioner, värderingar och agerande är avgörande för att ge en tydlig bild av hur prioriteringar ska göras och verksamheten styras. Detta gäller för alla aktörer och inom alla sektorer.

I delegationens delrapport från den 1 november 2016 konstaterades att genomförandet av agendan i stora delar är en fråga om ett förändrat förhållningssätt och en styrningsfråga. Detta är fortsatt delegationens syn, vilket vidareutvecklas i följande kapitel.

4.1 Det politiska ledarskapet och ansvarsfördelningen

Politisk vilja och ledarskap, en sammanhållen styrning med tillit och tydlig ansvarsfördelning samt ett starkt partnerskap mellan samhällets olika aktörer är centrala komponenter för att uppnå målen i Agenda 2030.

Delegationen anser att den övergripande svenska ambitionen för arbetet med agendans mål för hållbar utveckling behöver slås fast. Riksdag och regering behöver säkerställa att hållbar utveckling ses som ett övergripande mål med samma tyngd som t.ex. det finanspolitiska ramverket. Det bör även tydliggöras hur enskilda beslut och verksamheter ska vägledas av denna ambition i strävan efter positiva synergieffekter och hur de integrerade dimensionerna av hållbar utveckling ska balanseras samt hur eventuella målkonflikter ska hanteras.

Riksdagen

Av agendan framgår att de nationella parlamenten spelar en viktig roll för genomförandet. I delegationens arbete har flera aktörer lyft riksdagens roll i genomförandet, särskilt med hänvisning till agendans långsiktighet, som går bortom mandatperioderna. Även behovet av en systematisk och tydlig bred politisk förankring samt en övergripande ansvars-

fördelning har lyfts fram. I dagsläget har genomförandet av agendan i begränsad utsträckning förankrats i riksdagen.

Riksdagens beslut inom de olika politikområdena har avgörande betydelse för möjligheten att genomföra agendan, exempelvis genom beslut om lagar och om statsbudgeten. Medborgarnas möjlighet till ansvarsutkrävande säkerställs genom riksdagen. Riksdagen spelar även en viktig roll som förvaltare och granskare av att ambitionsnivån i arbetet med hållbar utveckling är fortsatt hög och kan agera såväl pådrivare som möjliggörare för högre ambition och ytterligare åtgärder (se vidare kapitel 6).

Regering och myndigheter

Det är regeringen som ytterst, i relation till FN, förbundit sig till att Sverige ska genomföra Agenda 2030. Regeringen har det yttersta ansvaret för genomförandet gentemot såväl det offentliga som det privata och enskilda medborgare. Genom åtagandet har regering och statsförvaltning ett särskilt ansvar för att möjliggöra för andra aktörer att bidra till och att sätta ramar i form av regler och beslut som styr mot en hållbar utveckling.

Vid delegationens dialoger har behovet av ett tydligt ledarskap från regeringens sida lyfts fram från ett flertal aktörer, inklusive myndigheter, kommuner, landsting och regioner. Därtill efterfrågas en ändamålsenlig samordning inom Regeringskansliet och mellan myndigheterna. Behovet av en långsiktig nationell färdriktning har förts fram som viktigt för att tydliggöra hur agendan ska kunna integreras i ordinarie processer och beslutsgångar, inklusive budgetprocessen samt för att motverka kortsiktiga lösningar och risk för målkonflikter. Delegationen återkommer i kapitel 6 med förslag på åtgärder som kan stärka arbetet med sammanhållen styrning och ansvarsfördelning.

EU och Agenda 2030

EU sätter i stor utsträckning ramarna för den svenska lagstiftningen. Europeiska kommissionen presenterade i november 2016 flera meddelanden som behandlar Agenda 2030 däribland meddelandet (KOM [2016] 739) om hållbar utveckling och EU:s genomförande av Agenda 2030.²⁸²

Kommissionens meddelande är framförallt en översikt av EU:s nuvarande politiska processer och åtaganden inom området hållbar utveckling som kan struktureras i Agenda 2030-termer. I översikten redovisas EU:s arbete för att uppfylla agendans mål. Ett antal

²⁸² Övriga meddelanden behandlar agendan ur ett utvecklingsperspektiv (KOM[2016] 740), Förnyat partnerskap med länder i Afrika, Västindien och Stillahavsområdet efter Cotonou-avtalet (JOIN[2016] 52 final) samt i juni 2016 dokumentet En global strategi för Europeiska unionens utrikes- och säkerhetspolitik. Delade visioner, gemensamma åtgärder: Ett starkare Europa.

nya åtaganden presenteras i meddelandet, t.ex. att kommissionen avser att integrera målen i Agenda 2030 i ny EU-politik och nya EU-initiativ. I meddelandet anförts också att kommissionen ska undersöka hur EU-budgetarna och framtida finansieringsprogram bäst kan bidra till att agendan uppfylls samt stötta medlemsstaterna i deras arbete med agendan.

Regeringen har angivit att man på ett övergripande plan är positivt inställd till meddelandets innehåll. Regeringen hade dock önskat se en högre ambition från kommissionens när det gäller genomförandet av Agenda 2030. Våren 2017 pågår förhandlingar om rådsslutsatser med anledning av kommissionens meddelande. Beroende på utfallet av förhandlingarna kan rådsslutsatserna komma att bli betydelsefulla för i vilken mån EU kan bli en drivande kraft i sitt fortsatta arbete kopplat till Agenda 2030. Delegationen återkommer i kapitel 6 med förslag på åtgärder som berör regeringens arbete i EU.

Den lokala och regionala nivån

Kommuner, landsting och regioner har som framgått tidigare en central roll i arbetet med att genomföra agendan, vilket redovisats i kapitel 3. På den lokala och regionala nivån finns flera exempel på politiskt ledarskap i arbetet med att integrera agendans mål i verksamheterna, t.ex. att arbeta efter agendan i fleråriga planer för budget och hållbarhetsprogram. Det finns dock utmaningar när det gäller att få tillstånd ett genomslag i alla kommuner, landsting och regioner. Det kan gälla lokala och regionala prioriteringar som inte är till gagn för hållbar utveckling eller det faktum att kommuner, landsting och regioner av resursskäl inte har kunskapsmässiga förutsättningarna att agera i linje med ambitionerna i Agenda 2030.

Delegationen återkommer i kapitel 6 med förslag till åtgärder och i kapitel 7 förslag till samverkan med SKL för det fortsatta arbetet med hållbar utveckling på den lokala och regionala nivån.

4.2 Sammanhållen styrning och samstämmighet

Med sammanhållen styrning på nationell nivå avses styrning som utgår från regeringens samlade politik och verksamhetsområden. Det innebär att beslut riktade till en myndighet eller annan verksamhet är samordnad med styrningen av andra berörda verksamheter och myndigheter. En sammanhållen styrning är ett sätt att främja samverkan och koordinering mellan myndigheter och andra aktörer i den offentliga förvaltningen och en förutsättning för den omfattande samhällsförändring som genomförandet av agendan innebär.²⁸³

För att nå målen i Agenda 2030 räcker det dock inte att politiken är sammanhållen. Alla politikområden måste dra åt samma håll. Bristande samstämmighet mellan olika politikområden riskerar att motverka ansträngningar och framsteg för att nå hållbar utveckling. Med samstämmighet avses att alla politikområden ska bidra till en rättvis och hållbar global utveckling. Mål- och intressekonflikter mellan politikområden måste tydliggöras och bli föremål för medvetna och övervägda val. Det handlar om att identifiera och hantera motsättningar mellan regeringens mål inom olika politikområden och globala mål för att säkra en hållbar utveckling, respekt för de mänskliga rättigheterna och fattiga människors perspektiv på utveckling. På nationell nivå är det Sveriges politik för global utveckling (PGU) ett centralt verktyg.²⁸⁴ Regeringen ser PGU som ett centralt verktyg för genomförandet av Agenda 2030. Målen tvärsektoriella och integrerade natur ställer höga krav på arbetssätt som identifierar målkonflikter och på politiska avvägningar som hanterar dem och stärker synergier mellan politikområden.

Stockholm Environment Institute (SEI) har fördjupat sig i de synergier och motsättningar som finns mellan några av målen i Agenda 2030. SEI framhåller att en sammanhållen styrning, dvs. förmågan att hantera sambandet mellan mål och delmål, utgör en särskild institutionell utmaning såväl nationellt som internationellt. De konstaterar att de flesta länder styr offentlig sektor genom specialisering i form av departement och myndigheter, vilket är viktigt för att möjliggöra specialistkunskap och ansvarsfördelning. Det innebär dock utmaningar i praktiken, då enskilda agendor och bristande samordning kan resultera i ineffektiva och ibland motstridiga ageranden. På motsvarande sätt kan det konstateras att målkonflikter idag kan uppstå mellan exempelvis näringspolitiska prioriteringar och hållbar utveckling. Detta framgår bland annat av nulägesanalysen i kapitel 2.

Det finns en hög medvetenhet om målkonflikter redan idag. Utmaningen är att det inte finns några enkla verktyg för att hantera dessa, att de kortsiktiga fördelarna blir dominerande och att prioriteringarna många gånger inte görs utifrån långsiktig hållbarhet. Detta har också lyfts av olika aktörer under delegationens konsultationer. Regeringen har

²⁸³ Statskontorets rapport Utvecklad styrning – om sammanhållning och tillit i förvaltningen (2016:26).

²⁸⁴ Skr. 2015/16:182 samt prop. 2002/03:122, bet. 2003/04:UU3, rskr. 2003/04:122.

stärkt PGU genom att alla departement tagit fram handlingsplaner som redovisar mål och åtgärder. Vartannat år redovisar regeringen sitt arbete med PGU till riksdagen.

I jämförelse med många andra länder har Sverige på nationell nivå en strukturell fördel när det gäller sammanhållen och samstämmig styrning. Det är författningsreglerat att regeringen fattar beslut kollektivt och att beslut ska föregås av att upplysningar och yttranden inhämtas från myndigheter och kommuner samt att även enskilda och sammanlutningar ska ges möjlighet att lämna synpunkter. Inom Regeringskansliet föregås beslut av en så kallad gemensam beredning mellan de olika departementen. Det finns därmed förutsättningar för ett sammanhållet och samstämmigt beslutsfattande.²⁸⁵

Detta till trots har förmågan att hitta arbetssätt som i praktiken utgår från ett helhetsperspektiv ofta ifrågasatts. Stuprörsstyrning och en bristande samordning och samverkan har återkommande lyfts som ett av de huvudsakliga hindren för en integrerad styrning under delegationens dialoger med olika samhällsaktörer. Styrningen av myndigheterna utgår från myndighet snarare än verksamhet, vilket skapat ett arbetssätt som riskerar att fokus sätts på enskilda myndigheter snarare än verksamheten. Delegationen har erfarit att myndigheterna till del upplever att regeringens styrning är otydlig, inte minst vad gäller de uppdrag som givits med anknytning till Agenda 2030. Styrningen behöver bli mer sammanhållen och samstämmig för att få bästa effekt.²⁸⁶ Flera kommuner har under dialogerna pekat på att beslut inom olika politikområden som inte samordnats på nationell nivå kan bli målkonflikter på den lokala nivån, när de ska genomföras inom ramen för den kommunala verksamheten. Dessutom har flera rapporter och utredningar inom olika områden fört fram kritik mot bristande samordning och pekat på utmaningar för att nå en sammanhållen styrning inom offentlig förvaltning.²⁸⁷

Det finns dock flera exempel på en god sammanhållen styrning inom offentlig förvaltning bl.a. som resultat av organisatoriska förändringar. Det finns också erfarenhet av att arbeta sammanhållet med horisontell integrering t.ex. miljömålssystemet och jämställdhetsintegreringen. Det finns således både erfarenhet och goda strukturella förutsättningar att Sverige ska kunna anta utmaningen att genom en sammanhållen styrning integrerat och balanserat genomföra agendan. Delegationen återkommer i kapitel 6 med förslag på åtgärder som regeringen bör vidta för att stärka arbetet med sammanhållen styrning.

²⁸⁵ Regeringsformen (1974:152) 7 kap. 1 – 5 §§ och 15 § förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet.

²⁸⁶ Utvecklad styrning – om sammanhållning och tillit i förvaltningen (Statskontoret 2016:26) samt delegationens dialoger.

²⁸⁷ Som exempel kan nämnas För en god och jämlik hälsa - En utveckling av det folkhälsopolitiska ramverket (SOU 2017:4), Det handlar om oss – unga som varken arbetar eller studerar (SOU 2017:09), Sverige i Afghanistan 2002–2014 (SOU 2017:16) samt Statkontorets rapport - Nationella uppdrag om mäns våld mot kvinnor - En analys av regeringens styrning (2016:21).

4.3 Tillitsbaserad styrning av offentlig verksamhet

Agendans omfattning, ambitionsnivå och tvärgående natur kräver ett inkluderande genomförande där olika delar av systemet bidrar utifrån sina styrkor och kompetenser och där en tydlig ansvarsfördelning görs. Utöver det är en av grunderna i ett lyckat genomförande tillit till de olika parternas förmågor och kunskaper. Genom en kombination av tydlig ansvarsfördelning och tillit kan en god samverkan som genererar god samhällsnytta uppstå.

Regeringen har initierat en tillitsreform i syfte att utveckla och effektivisera styrning och uppföljning av offentlig sektor med tillit som grund och fokus på en minskad detaljstyrning. Som ett led i detta har regeringen tillsatt Tillitsdelegationen, som har uppdraget att utreda tillitsbaserad styrning.²⁸⁸

Forskningen har framhållit att en tillitsbaserad styrning helst bör omfatta hela styrkedjan, från den politiska huvudmannen till medarbetaren ute i verksamheten. Trots detta visar studier att tilliten idag inom svensk offentlig förvaltning främst finns i direkta uppdragsrelationer såsom mellan ansvarigt departement och myndighet, men inte till exempel mellan myndighet och övriga departement. Såväl Statskontoret som Tillitsdelegationen har konstaterat att den nuvarande mer kontrollbaserade styrningsmodellen resulterar i att varje del av styrkedjan tenderar att enbart fokusera på det egna uppdraget och lyckas då sällan möta komplexa och tvärssektoriella utmaningar som kräver att olika sektorer och verksamheter samverkar.²⁸⁹

Vid delegationens dialoger med olika samhällsaktörer har en tudelad nulägesbild vuxit fram. Det finns förutsättningar för en tillitsbaserad styrning eftersom det i Sverige finns av en relativt hög mellanmännisklig tillit, vilket också bekräftas i flera studier.²⁹⁰ Samtidigt har det framgått att fokus läggs på mätning och kontroll, vilket snarare skapar en känsla av misstroende och upplevs som ett ifrågasättande av såväl professionen som dess kompetens att hantera det tilldelade ansvaret.

²⁸⁸ Tillit i styrningen (dir. 2016:51).

²⁸⁹ Tillitsbaserad styrning – ett ramverk (L. Bringselius 2017).

²⁹⁰ Rothstein, Holmberg, & Arkhed, 2016; Trägårdh, 2009; Trägårdh, Wallman Lundåsen, Wollebaek, & Svedberg, 2013.

4.4 Agenda 2030 i relation till nationell målstyrning

I Sverige har det sedan flera decennier bedrivits ett arbete för en hållbar utveckling som i olika grad är uttalat inom de flesta nationella politikområdena. Av regeringsformen framgår att den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Det allmänna ska trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa. Det allmänna ska även främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer.²⁹¹

Sverige har sedan länge arbetat med riksdagsbundna mål för olika politikområden. Redan 1991 beslutade riksdagen om mål för hela miljöpolitiken vilket 1999 tog formen av dagens miljökvalitetsmål. Det finns även övergripande mål inom t.ex. skogspolitiken, förvaltningspolitiken, folkhälsopolitiken, jämställdhetspolitiken och demokratipolitiken samt i speciallagstiftningen.²⁹²

Av Agenda 2030 framgår att de 169 delmålen är vägledande och att varje regering ska uppställa sina egna nationella delmål med utgångspunkt i den globala ambitionsnivån men med hänsyn tagen till nationella förhållanden.²⁹³ Agendan är en resolution som är antagen av FN:s generalförsamling vilket innebär att den inte är juridiskt bindande.²⁹⁴ Genomförandet förutsätter därför vilja och engagemang från världens länder. Formellt är det därför inte tvingande att skapa nationella mål utifrån agendans delmål. Mot bakgrund av att regeringen har uttalat som ambition att Sverige ska vara ledande i genomförandet gör dock delegationen bedömningen att Sverige bör tydliggöra den svenska versionen av agendans delmål.

Delegationen har genom sin nulägesanalys påbörjat arbetet med att översätta agendan i en nationell kontext. I arbetet har bl.a. de myndighetsrapporter som tagits fram på uppdrag av regeringen och som belyser hur myndigheternas arbete relaterar till agendan använts som underlag. Som framgår av nulägesanalysen i detta skede uppfyller Sverige i relativt hög utsträckning agendans mål genom målen i regeringsformen, riksdagsbundna mål och mål i speciallagstiftningen.

Eftersom agendans delmål griper över i stort sett samtliga politikområden behöver det dock göras en koppling, utgiftsområde för utgiftsområde, mellan existerande svenska mål och agendans delmål för att anpassa agendan till svenska förhållanden. En sådan översättning av agendans delmål till en svensk kontext utgör i sin tur ett underlag för att

²⁹¹ Regeringsformen 1 kap. 2 § (2011:109).

²⁹² Folkhälsomålen (prop. 2002/03:35, prop. 2007/08:110), Förvaltningspolitiska målen (prop. 2009/10:175), Makt mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid” till riksdagen (skr. 2016/17:10). Mål för demokratipolitiken - En politik för en levande demokrati (skr. 2013/14:61) och 1 kap. Socialtjänstlagen(2001:453).

²⁹³ Agenda 2030, paragraf 55.

²⁹⁴ Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development A/RES/70/1.

bedöma i vilken utsträckning svenska mål och därmed sammanhängande lagstiftning möter de krav som ställs i agendans delmål. Utifrån en sådan bedömning går det att fastställa om det finns luckor i de svenska målen som innebär behov av justerade, kompletterande eller ambitionshöjande mål. Detta måste dock göras på ett sådant sätt att pågående arbete inom ramen för befintliga mål inte avstannar eller att ambitionsnivån sänks.

Ett alternativ är att slå fast att agendans mål i en nationell kontext utgörs av befintliga svenska mål och målsystem samt eventuella tillägg. Detta innebär att agendans delmål i en svensk kontext kommer att bestå av ett antal till sin karaktär olika mål inom olika politikområden. Detta kan innebära att agendans karaktär med integrerade och odelbara mål och balansen mellan de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna blir svåröverblickbar.

Som nämnts ovan finns inom den miljömässiga dimensionen ett sammanhållet och långsiktigt målsystem beslutat av riksdagen – Sveriges miljö kvalitetsmål. Delegationen bedömer att dessa i många avseenden svarar upp till agendans mål och delmål för miljömässig hållbarhet (med undantag för delmålet om havsförurning). I sin skrivelse till regeringen bedömer Miljömålsrådet att Sveriges miljömål bland annat konkretiserar och preciserar målen i agendan i en svensk kontext.²⁹⁵

Avseende den sociala dimensionen saknas det ett sammanhållet målsystem. Som exempel kan nämnas att det inte finns någon nationell definition av fattigdom som svarar mot delmålen under *Mål 1 Ingen fattigdom*, vilket också framgår av nulägesanalysen. Vissa av delmålen under *Mål 3 Hälsa och välbefinnande* motsvaras av folkhälsomålen. I detta samband finns det anledning att notera att Kommissionen för jämlik hälsa har nyligen lagt fram ett förslag som innebär ett mål om jämlik hälsa med åtta prioriterade målområden.²⁹⁶ I samband med att förslag till beslut läggs fram kan finnas anledning att ta ställning till hur förslaget förhåller sig till delmålen i agendan kopplat till den nationella kontexten.

Inom den ekonomiska dimensionen finns t.ex. övergripande mål för statsbudgetens ramverk med budgetpolitiska mål, näringspolitiska mål, och övergripande mål för det svenska biståndet. Hur dessa mål motsvarar målen i Agenda 2030 behöver också tydliggöras.

Sammanfattningsvis gör delegationen bedömningen att för att kunna integrera och genomföra agendan inom ramen för ordinarie styrprocesser behöver innebörden och relevansen av agendans delmål i den svenska kontexten formuleras och kommuniceras. Det finns därför behov av att översätta agendans delmål till en svensk kontext. För att

²⁹⁵ Miljörådets skrivelse till regeringen 2017, NV 02027-15.

²⁹⁶ För en god och jämlik hälsa – En utveckling av det folkhälsopolitiska ramverket (SOU 2017:4).

uppnå den långsiktighet som ett genomförande av agendan behöver så bör den övergripande ambitionen och långsiktiga prioriteringar ha en bred politisk förankring. För att kunna tillgodose detta behövs en parlamentarisk förankring. Delegationen återkommer i kapitel 6 med förslag på åtgärder om parlamentarisk förankring och en översättning av agendans delmål till en nationell kontext.

4.5 Uppföljning och utvärdering

Ett framgångsrikt genomförande av agendan kräver en systematisk uppföljning och utvärdering. Delegationen har i uppdrag att föreslå ändamålsenliga former för uppföljning på lokal, regional och nationell nivå.

Uppföljning och utvärdering är grunden för ett systematiskt genomförande och är centrala inslag i styrningen av tvärsektoriella frågor. Det behövs bl.a. för att kunna bedöma om den förda politiken är tillräckligt ambitiös för att nå målen. En uppföljning av agendan innebär dels en möjlighet att kontinuerligt kunna följa utvecklingen för att se om pågående arbete ger önskat resultat, dels underlag för att hålla uppe ambitionsnivån i genomförandet. Uppföljning kan också ge underlag för den allmänna debatten.

Pågående arbetet med indikatorer för uppföljning och utvärdering

Statistiska Centralbyrån (SCB) har ett uppdrag från regeringen att ge en helhetsbild av hur befintlig statistik i Sverige förhåller sig till de globala indikatorer för uppföljning som tagits fram och ska färdigställas inom FN-systemet. Utifrån denna bild ska SCB redovisa om det finns behov av att utveckla nya indikatorer, om det finns områden där det saknas indikatorer eller om det finns områden där en annan form av uppföljning är mer ändamålsenlig. Med utgångspunkt i de globala indikatorerna ska SCB lämna förslag på kompletterande nationella indikatorer som täcker alla mål och för svenska förhållanden relevanta delmål. Vidare ska SCB redovisa områden där det vore önskvärt med integrerade indikatorer och i så fall lämna förslag på process och tidplan.²⁹⁷ Uppdraget löper parallellt med delegationens arbete och ska redovisas i oktober 2017.

För uppföljning och stöd på lokal och regional nivå avser delegationen att föra dialog med SKL om en eventuell anpassning av de indikatorer som kommuner och landsting använder genom kommun- och landstingsdatabasen KOLADA samt även möjligheter att ta fram nya Agenda 2030-anpassade versioner av öppna jämförelser. Delegationen avser att fortsätta arbetet med detta tillsammans med SKL, se vidare kapitel 7.

²⁹⁷ Fi 2017/00692/SFÖ (delvis).

Oberoende uppföljning och utvärdering

När det gäller uppföljning, utvärdering och kontroll bör fördjupade analyser av en verksamhets effekter och effektivitet utföras av någon annan än de myndigheter som bedriver verksamheten.²⁹⁸ Överfört till agendans genomförande skulle det innebära att det bör genomföras en från regeringen oberoende granskning av genomförandet. I detta sammanhang finns det anledning att följa regeringens arbete med det klimatpolitiska råd som föreslagits av Miljövårdsberedningen i betänkandet Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige.²⁹⁹ I betänkandet föreslås ett klimatpolitiskt råd i form av ett tvärvetenskapligt expertorgan som ska ha till uppgift att bistå regeringen med en oberoende utvärdering av hur den samlade politik som regeringen lägger fram är förenlig med klimatmålen. Formerna för organiseringen av det klimatpolitiska rådet är föremål för beredning i Regeringskansliet och regeringen avser att återkomma till riksdagen i frågan.³⁰⁰

Mot bakgrund av att SCB:s uppdrag ska redovisas i oktober 2017 (se ovan), att det pågår arbete med att ta fram indikatorer på lokal och regional nivå samt att det behövs en översättning av delmålen i en svensk kontext bedömer delegationen att det i dagsläget inte går att lägga fram ett konkret förslag på ändamålsenliga former för uppföljning och utvärdering. Delegationen kommer senast i sitt slutbetänkande i mars 2019 lämna förslag på ändamålsenliga former för uppföljning av genomförandet.

²⁹⁸ Statskontoret 2014:1 Politik för global utveckling - Regeringens gemensamma ansvar?

²⁹⁹ Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige (SOU 2016:21).

³⁰⁰ Ibid.

DEL II

Förslag till handlingsplan

Delegationens förslag till handlingsplan består av tre delar:

Förslag till prioriterade områden (kapitel 5)

Förslaget omfattar sex prioriterade områden för hållbar välfärd baserade på nulägesbeskrivningen och delegationens dialoger med olika samhällsaktörer. Det är områden där Sveriges utmaningar är som störst, men där också möjligheter till lösningar har identifierats. Delegationen föreslår att dessa utgör en utgångspunkt för det fortsatta arbetet med att genomföra Agenda 2030.

Förslag till åtgärder (kapitel 6)

Mot bakgrund av nulägesbeskrivningen i del I samt de prioriterade områdena föreslås ett antal åtgärder som regeringen bör vidta för att stärka och driva på genomförandet av Agenda 2030.

Delegationens fortsatta arbete (kapitel 7)

Delegationen har i uppdrag att fortsätta stödja och stimulera arbetet med Sveriges genomförande av Agenda 2030. I kapitel 7 beskrivs hur delegationen avser att fortsätta dialog och förankring för att i samråd med berörda aktörer stimulera samverkan, fördjupa analyser och ta fram ytterligare åtgärdsförslag.

5 Prioriterade områden för en hållbar välfärd

Sveriges genomförande av Agenda 2030 bör ske genom en prioritering av de områden som effektivt bidrar till den samhällsomställning som krävs för att nå en hållbar välfärd. Delegationen har identifierat sex prioriterade områden som samlar flera av de största utmaningarna för Sveriges nationella genomförande av agendan. Områdena är tätt sammankopplade och överlappar delvis varandra. Genom att synliggöra sambanden mellan utmaningarna och vidta åtgärder inom de föreslagna områdena kan synergi- och hävstångseffekter uppstå. På så sätt kan de åtgärder som ger starkast samlad effekt i omställningen mot en hållbar välfärd prioriteras. Sverige kan därigenom nå goda resultat som bidrar till genomförandet av agendan som helhet.

De prioriterade områdena är framtagna utifrån nulägesbeskrivningen och delegationens dialoger med olika samhällsaktörer. Områdena är tvärssektoriella, vilket innebär att de spänner över flera politikområden och flera av målen i Agenda 2030 och de balanserar de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna.

De prioriterade områdena presenteras i detta kapitel och i följande kapitel finns ett antal åtgärdsförslag som är kopplade till dem.³⁰¹ Delegationen kommer i sitt fortsatta arbete att utgå från och vidareutveckla de prioriterade områdena genom dialog och i samverkan med olika samhällsaktörer. Utifrån denna förankring kommer delegationen att ta fram fördjupade analyser och presentera åtgärdsförslag. Delegationen kommer att redogöra för förslagen i den rapport som ska presenteras i mars 2018 samt i delegationens slutbetänkande i mars 2019.

De prioriterade områdena kräver ett tydligt politiskt agerande, ett integrerat förhållningssätt och ett brett engagemang från samhällets aktörer. Delegationen föreslår därför att dessa områden utgör en grund i regeringens fortsatta arbete med att genomföra Agenda 2030. Delegationen föreslår vidare att regeringen utarbetar en strategi för hur olika samhällsaktörer kan inkluderas i att ta sig an dessa prioriterade områden och utifrån sina respektive roller aktivt bidra till genomförandet.

³⁰¹ Åtgärd 6.2.5, 6.3.1 – 6.3.4, 6.4.2, 6.5.2, 6.6.1 – 6.6.2 är åtgärdsförslag som utgår från de prioriterade områdena. Övriga förslag i kapitel 6 avser framförallt styrning och genomförandeorganisation.

De prioriterade områdena kan även vara en utgångspunkt för samverkan och partnerskap där olika aktörer, inom sina respektive uppdrag, tar dessa områden vidare för en fortsatt och stärkt samhällsrörelse för agendan.

Delegationen föreslår följande sex prioriterade områden:

Prioriterat område 1: Ett jämlikt och jämställt samhälle

Prioriterat område 2: Hållbara städer

Prioriterat område 3: En samhällsnyttig och cirkulär ekonomi

Prioriterat område 4: Ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller

Prioriterat område 5: Hållbara och hälsosamma livsmedel

Prioriterat område 6: Stärkt kunskap och innovation

5.1 Ett jämlikt och jämställt samhälle³⁰²

Jämlikhet och jämställdhet är centrala mål i agendan och förutsättningar för att skapa en hållbar välfärd. Att säkerställa att ingen lämnas utanför är ett av agendans huvudbudskap. Det innebär att Sverige har ett ansvar att säkerställa att välfärden fördelas jämlikt och att den når alla människor och alla delar av landet samt att bidra till detta globalt.

Sverige är ett av de mest jämlika länderna i världen, men är även det OECD-land där den inkomstrelaterade ojämlikheten ökar mest. Sverige har en ojämlikhet som slår hårt mot vissa grupper i samhället, bland annat utrikes födda, personer med funktionsnedsättning, asylsökande, papperslösa och EU-migranter.

Ojämlikheten medför stora skillnader när det gäller bland annat tillgång till bostad och sysselsättning samt likvärdig utbildning. Sverige har en betydande bostadssegregation som samvarierar med många andra former av ojämlikhet, till exempel arbetslöshet och brister i välfärden. Det finns även tydliga ojämlikheter i psykisk och fysisk hälsa och välmående mellan olika grupper i samhället. På samma sätt finns ojämlikhet mellan såväl olika bostadsområden som mellan olika kommuner. Sammantaget är den svenska välfärden ojämlikt fördelad.

De demografiska förändringarna påverkar de nationella och lokala förutsättningarna för en hållbar välfärd. Sverige har en åldrande befolkning vilket ställer krav på ökande välfärdstjänster såsom vård och omsorg. Detta kräver i sin tur en långsiktig finansiering. Befolkningsminskning och en åldrande befolkning i flera städer och samhällen medför minskad skatte- och köpkraft lokalt och regionalt. Detta får negativa effekter såsom färre

³⁰² Det prioriterade området berör alla mål av Agenda 2030, särskilt följande mål: 1,3, 4, 5, 8, 10, 11, 16, 17.

arbetstillfällen och utbildningsplatser samt en lägre grad av kommersiell och offentlig service. Detta är en utmaning när det gäller att tillhandahålla en god och jämlik välfärd och offentlig service oavsett var man bor. Det är därför viktigt att hitta former för samverkan mellan kommuner för att stärka deras förmåga att tillgodose en hållbar välfärd.

Migrationen har potential att bidra positivt till att möta de utmaningar som de demografiska förändringarna innebär och kan vara en del av lösningen för att skapa en hållbar välfärd. Migrationen medför bland annat ny arbetskraft, innovation och kompetens som behövs för dagens och morgondagens arbetsmarknad samt välfärdens finansiering. Den kan på sikt ge ett starkare skatteunderlag. Det krävs dock initiala investeringar i språk, utbildning och stödinsatser för att klara insteget på arbetsmarknaden.

En aktuell fråga för att kunna tillhandahålla en jämlik välfärd över hela landet är digitaliseringen av välfärdstjänster. Tillgången till bredband i hela landet är därför en viktig förutsättning. De digitala välfärdstjänsterna behöver, i likhet med traditionella välfärdstjänster, fördelas jämnt och erbjudas med hänsyn tagen till språkliga begränsningar, funktionsnedsättning eller bristande kunskaper i användandet av digitala tjänster.

Sverige är ett av de mest jämställda länderna i världen. Trots det kvarstår utmaningar som måste hanteras innan Sverige uppnår målet om ett jämställt samhälle. Att kvinnor har lägre arbetsinkomster än män, att det finns hälsoskillnader mellan kvinnor och män samt mäns våld mot kvinnor utgör några av de största utmaningarna. Genom att skapa ett jämställt samhälle nationellt och fortsätta verka för flickor och kvinnors rättigheter globalt kan Sverige fortsätta vara en viktig röst globalt för jämställdhet.

När det gäller säkerställandet av full respekt för internationella åtaganden om mänskliga rättigheter ligger Sverige jämförelsevis bra till. Respekten för de mänskliga rättigheterna är även prioriterat i utrikespolitiken. Sverige har dock fått kritik från FN:s kommittéer för mänskliga rättigheter inom en rad områden. Bland annat har Sverige rekommenderats att utvidga diskrimineringskyddet till ett generellt diskrimineringsförbud som omfattar alla samhällsområden och alla diskrimineringsgrunder. Under årtionden har FN även pekat på brister i hur Sverige respekterar det samiska folkets rättigheter. Det har riktats kritik mot att Sverige inte har ett heltäckande förbud mot rasistiska organisationer och propagandaaktiviteter som gynnar etnisk diskriminering, trots att Sverige har ratificerat FN:s konvention mot rasdiskriminering. Slutligen finns flera exempel på hur mänskliga rättigheter inte fullt ut tillgodoses för papperslösa, EU-migranter och människor som söker asyl i Sverige.³⁰³

³⁰³ Landanalys Sverige (Civil Rights Defenders 2015).

Åtaganden om en säker och ordnad migration är centralt för såväl jämlikheten och jämställdheten i Sverige som jämlikheten mellan länder. Fler än 50 miljoner människor är på flykt i världen idag. Sveriges och EU:s nuvarande migrationspolitik och asyllagstiftning får konsekvenser för migranter och flyktingars rättigheter. Den tillfälliga asyllagen som Sverige införde 2016 begränsar möjligheterna att få uppehållstillstånd i Sverige och anpassar svenska asylregler till EU-rättens miniminivå. Lagförslaget fick kritik från nästan alla remissinstanser gällande huruvida det är förenligt med internationell rätt och EU-rätt samt för de negativa konsekvenser lagen får för framförallt kvinnor och barn. Mottagandet av det stora antalet asylsökande som kom till Sverige år 2015 krävde ett brett samhällsengagemang och var beroende av ett partnerskap mellan regering, kommuner, civila samhället och trossamfund.

Tillit och förtroende i samhället är viktiga grundförutsättningar för en hållbar utveckling. Tillit stärks genom bland annat rättssäkra och väl fungerande institutioner. Ojämlikhet i samhället minskar tilliten och kan ge upphov till ökad främlingsfientlighet, kvinnofientlighet, diskriminering, våldsbejakande extremism samt ökat hot och våld. Bristande jämlikhet utgör därmed en risk för demokratin och rätts säkerheten. Behovet av saklig rapportering och mediernas viktiga roll har lyfts fram som medel för att motverka detta. Ansvaret för att det offentliga samtalsklimatet inte bidrar till ökad polarisering och social spänning åligger alla samhällets parter.

Slutligen kan konstateras att jämlika och jämställda samhällen där mänskliga rättigheter respekteras inte bara är socialt och ekonomiskt hållbara samhällen. Ökad jämlikhet och jämställdhet ger även mer jämlik kunskap och förutsättningar för alla att ha råd och möjlighet att prioritera de långsiktiga lösningar som en omställning till ett hållbart samhälle kräver. Det underlättar således även en omställning till ett mer miljömässigt hållbart och klimatvänligt samhälle.

5.2 Hållbara städer³⁰⁴

I Sverige bor 85 procent av befolkningen i städer. Globalt sett står städerna för ungefär 70 procent av utsläppen av växthusgaser och genererar 80 procent av BNP.³⁰⁵ Hållbar stadsutveckling är därför avgörande både för människors livskvalitet och för planetens välmående. Insatser på regional och lokal nivå spelar en avgörande roll för att skapa hållbara städer.

I Sverige växer framförallt storstäder, förortskommuner till storstäder och större städer som har universitet eller högskola. Tillväxten beror inte längre huvudsakligen på inflyttningar från landsbygden utan förklaras av höga födelsetal och migration. Många

³⁰⁴Det prioriterade området berör alla mål i Agenda 2030, särskilt följande: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 15, 17.

³⁰⁵Better Growth, Better Climate : The New Climate Economy Report (2014).

städer växer till ytan vilket i sig medför större påfrestningar på invånare och större klimatavtryck genom bland annat längre avstånd och mer ianspråktagen och hårdgjord yta. Städernas förmåga att stå emot, anpassa eller återhämta sig och utvecklas efter miljömässiga och sociala påfrestningar (resiliens) är avgörande för hållbar utveckling. Det handlar exempelvis om urban livsmedelsförsörjning, sociala spänningar och konflikter grundade på missnöje, krisberedskap i händelse av översvämningar, vattenbrist eller att grundläggande infrastruktur och kommunikationer slås ut.

Bristen på bostäder i många städer är en central utmaning och delvis en följd av att vissa städer växer i snabb takt. Det finns ett behov av att bygga fler bostäder och dessa behöver byggas på ett långsiktigt hållbart sätt. Miljö- och klimatområden är viktiga, såsom val av lokalt och förnyelsebart byggmaterial och effektiv uppvärmning. Bristen på bostäder bidrar till bristande jämlikhet och bostadsegregation (*se prioriterat område 1 jämlika och jämställda städer*). Ett annat sätt att möta bostadsbristen är att öka rörligheten på bostadsmarknaden inom det befintliga bostadsbeståndet så att grupper som idag till hög grad står utanför bostadsmarknaden kan få en bostad.

Med god samhällsplanering kan växande städer medföra positiv utveckling inom flera prioriterade områden och vara avgörande för att skapa en hållbar utveckling. I städerna finns stora möjligheter till effektiva lösningar på de stora utmaningarna inom miljö- och klimatområdet. Väl planerade är städerna energieffektiva och det finns goda förutsättningar för hållbara transporter i form av miljövänlig kollektivtrafik och fungerande gång- och cykelvägar. Det är av olika skäl viktigt att integrera offentliga, tillgängliga platser och grönområden i samhällsplaneringen av stadsmiljön. De bidrar bland annat till minskade luftföroreningar samt tillgång till miljöer som uppmuntrar hälsosamma livsstilar och utgör viktiga sociala mötesplatser. Genom att sätta människan i centrum och ha mänskliga proportioner och närhetsprinciper som utgångspunkt kan stadens förnyande kraft främjas. Stadens fysiska form är central och kan vara ett viktigt instrument för hållbar utveckling. Väl genomtänkta tekniska lösningar kan underlätta för utsatta grupper som kvinnor, barn, unga och personer med funktionsnedsättning.

Arbetslösheten i större städer är idag lägre än på mindre orter i Sverige eftersom utbudet på arbete och efterfrågan på kompetens lättare matchas ihop där det finns en stor och diversifierad arbetsmarknad med många branscher och potentiella arbetstagare. Det finns goda förutsättningar i staden för teknikutveckling och innovation av hållbara lösningar.³⁰⁶

Svenska regelverk, system och processer för stadsbyggnad är anpassade för den tidigare långsamma urbaniseringen och tenderar idag att bli otillräckliga när städerna växer i allt snabbare takt. Bostadskrisen är kanske det tydligaste exemplet. Ökad långsiktighet i

³⁰⁶ Faktauppgifter och en del av analysen bygger på uppgifter i Sveriges nya geografi 2016 (Arena för tillväxt 2016) och Sveriges nya geografi 2015 (Arena för Tillväxt 2015).

stadsplaneringen kräver därmed inte bara politiskt långsiktiga visioner och överenskommelser över partigränser utan även samarbete mellan olika intressenter i samhället. Framförallt bör framtida planer, processer och strukturer anpassas till nya samhällsomvälvningar genom tillåtande av en mer flexibel bebyggelse, flerfunktionell markanvändning, täthet, polycentrism samt kultur- och funktionsblandning.

Det har framkommit kritik mot att den sociala dimensionen av hållbar utveckling har varit underordnad de andra dimensionerna i olika satsningar och att plan- och bygglagen (2010:900) inte tillräckligt väl lyfter fram sociala aspekter av hållbarhet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det är en utmaning att ta hänsyn till centrala natur-, miljö- och klimatvärden vid utveckling av bostäder, arbetsplatser, transporter och samhällsservice. Det är också en utmaning att de växande städerna i takt med löneutvecklingen har höga utsläpp av växthusgaser till följd av konsumtion. De svenska konsumtionsbaserade utsläppen är jämförelsevis höga per capita och fortsätter att öka (*se prioriterat område 3: en samhällsnyttig och cirkulär ekonomi*). Djupgående förändringar måste därför ske i stadsmiljön om Sverige ska nå klimatmålen. I den omställningen kommer smarta städer att vara avgörande. Smarta städer tillhandahåller tekniska lösningar som optimerar funktion och vardag på likvärdiga villkor för många människor samtidigt. Det finns dock ingen hållbar stadsutveckling som passar alla städer. Lokal anpassning för olika stadsstrukturer är väsentlig.

5.3 En samhällsnyttig och cirkulär ekonomi³⁰⁷

En omställning till en samhällsnyttig och cirkulär ekonomi är ett viktigt medel för att bygga en hållbar välfärd. Det innebär att ekonomisk tillväxt inte sker på bekostnad av varken människans eller planetens välmående samt att investeringar inte görs endast utifrån vad som är ekonomiskt fördelaktigt på kort sikt. Det innebär också en förflyttning från dagens linjära affärsmodeller som är optimerade för försäljningsögonblicket till verksamheter som främjar delningsekonomi och mer cirkulära affärsmodeller, som bland annat inkluderar återanvändning, uppgradering och återtillverkning. För att en omställning ska vara möjlig måste alla samhällsaktörer bidra.

Cirkulär ekonomi innebär att resurser kan behållas i samhällets kretslopp eller på ett hållbart sätt återföras till naturen och att avfall i princip inte uppstår. För en cirkulär ekonomi är det centralt att farliga ämnen inte kommer in i kretsloppen. Sverige har förutsättningarna för att gå före i en anpassning till en samhällsnyttig och cirkulär ekonomi. Eftersom det innebär en mer effektiv användning av naturresurser innebär det

³⁰⁷ Det prioriterade området berör alla mål i Agenda 2030, särskilt följande: 1, 2, 3, 10, 12, 13, 16, 17.

även en möjlighet att sänka kostnader och öka konkurrenskraften för svenska varor och företag.³⁰⁸

Ökad hänsyn till sociala och miljömässiga aspekter kommer i stor utsträckning att både skapa efterfrågan och ställa krav på nya, mer hållbara och cirkulära affärsmodeller. Sverige är rikt på naturresurser, inte minst skog, vilket ger förutsättningar att utveckla en mer biobaserad ekonomi. En omställning till hållbara och cirkulära affärsmodeller är även gynnsamt ur ett ekonomiskt perspektiv, för att skapa förutsättningar för långsiktig vinstutveckling.

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige är positiv. Sverige är den sjunde största ekonomin i EU och år 2016 ökade BNP med drygt tre procent.³⁰⁹ BNP som mått har dock kritiserats eftersom det mäter värdet av alla varor och tjänster som produceras i ett land under en viss tid men tar inte hänsyn till hur produktionen har påverkat miljön eller medborgarnas välfärd. I vårbudgeten 2017 presenterade regeringen ett förslag till ett välfärdsmått med femton indikatorer på välbefinnande som belyser ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter för att ge en bredare bild av samhällsutvecklingen. Indikatorerna är tänkta att komplettera BNP som mått på välbefinnande.³¹⁰ Hur måtten kommer att användas i praktiken har ännu inte tydliggjorts. Flera av de föreslagna måtten kan visa på utvecklingen gällande mål och delmål i Agenda 2030.

Investeringar som främjar hållbar utveckling och som görs i ett tidigt skede och, om möjligt, i förebyggande syfte är en aspekt av en samhällsnyttig ekonomi. Denna typ av investeringar kräver att samhällets olika aktörer och budgetars olika utgiftsområden inkluderas, eftersom kostnaden kan ligga inom ett utgiftsområde eller hos en aktör och besparingen i ett annat utgiftsområde eller hos en annan aktör. De kan vara kostsamma att införa på kort sikt, men lönsamma på längre sikt. Exempel på lönsamheten och nyttan i denna typ av tidiga och förebyggande investeringar återfinns både inom det miljömässiga och inom det sociala området. Exempelvis uppgår samhällets kostnader för psykisk ohälsa till 135 miljarder per år. Denna summa skulle på sikt kunna reduceras om förebyggande och hälsofrämjande åtgärder premierades eftersom samhällets kostnader att hantera konsekvenserna av psykisk ohälsa är mycket höga.

Den svenska konsumtionen har stor inverkan på en rättvis och hållbar utveckling både nationellt och globalt. Hållbar konsumtion och produktion är det mål i agendan där Sverige ligger sämst till. De svenska konsumtionsbaserade utsläppen, sett till både inhemska och importerade produkter och tjänster, är jämförelsevis höga per capita och fortsätter att öka. Hushållen står för två tredjedelar av de konsumtionsrelaterade utsläppen av växthusgaser i Sverige. Konsumtionen orsakar även direkt eller indirekt

³⁰⁸ Från värdekedja till värdecykel - så får Sverige en mer cirkulär ekonomi (SOU 2017:22).

³⁰⁹ Nationalräkenskaper, 4:e kvartalet 2016 (SCB 2016).

³¹⁰ 2017 års ekonomiska vårproposition (prop. 2016/17:100).

annan negativ miljöpåverkan, såsom som spridning av kemikalier, belastning på färskvattenresursen, läckage av närsalter och exploatering av ekosystem. Att skapa en hållbar konsumtion involverar många aktörer.

Konsumenten har ett ansvar att göra medvetna och hållbara val men vad som anses hållbart varierar dock från person till person. För att konsumenten ska kunna göra hållbara val måste politiken sätta ramarna för marknadens aktörer och bidra till att de aktörer som verkar inom produktionen bidrar till hållbar utveckling. Vidare behövs ekonomiska incitament för att göra hållbara val. Konsumenterna behöver ges tillgång till information som möjliggör medvetna beslut. Omställning till hållbar konsumtion och produktion är parallell med omställningen till en samhällsnyttig och cirkulär ekonomi och utgör en möjlighet för näringslivet att bidra genom attraktiva innovationer och affärsmodeller (*se prioriterat område 4: ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller*).

Ett väl fungerande socialt trygghetssystem är centralt för en samhällsnyttig ekonomi. Sverige har lång erfarenhet av att bygga upp nationella trygghetssystem bland annat pensioner, föräldrapenning och barnbidrag. Det svenska sociala trygghetssystemet är en styrka och upprätthållandet och stärkandet av detta är centralt för att uppfylla flera av målen i agendan.

De allmänna pensionsfonderna (AP-fonderna) är en viktig del av det svenska pensionssystemet och förvaltar idag över 1500 miljarder kronor i pensionsmedel. Det pågår sedan ett antal år ett arbete och förhandlingar för nya riktlinjer för AP-fonderna som idag är ålagda att ta hänsyn till miljö och etik i placeringsverksamheten, utan att göra avkall på det övergripande målet om hög avkastning. Nuvarande regelverk innebär att hög avkastning är det överordnade målet för fonderna.³¹¹ AP-fonderna investerar idag bland annat i verksamheter som inte är i linje med Sveriges åtaganden inom internationella konventioner och avtal, bland annat gällande mänskliga rättigheter och miljö- och klimat. Detta innebär i praktiken att målkonflikt kan uppstå mellan hög avkastning på pensionsmedel å ena sidan och social och miljömässig hållbarhet å andra sidan.

Den svenska krigsmaterielexporten är ett annat exempel på en mål- och intressekonflikt. I detta fall står konflikten mellan export och tillväxt enligt BNP å ena sidan och Sveriges åtaganden om att tillväxt inte ska ske på bekostnad av människans välmående å andra sidan. Den svenska krigsmaterielexporten är omfattande och Sverige hamnar på femte plats, sett till ekonomiskt belopp, på listan över länder som gett tillstånd till krigsmaterialavtal med utvecklingsländer.³¹² I den parlamentariska Krigsmaterialexportöversynskommittén (KEX),³¹³ föreslogs bland annat en skärpning av

³¹¹ AP-fonden i det reformerade pensionssystemet (prop. 1999/2000:46).

³¹² Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2008-2015 (US Congressional Research Service, 2016).

³¹³ Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (SOU 2015:72).

nuvarande regelverk för att skärpa exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater.³¹⁴ Regeringen kommer under våren att lämna ett lagförslag för krigsmaterielexport och har uttryckt att syftet med detta bland annat är att skärpa reglerna för export till icke-demokratier.³¹⁵

En omställning till ett fossilfritt samhälle är en viktig komponent av en samhällsnyttig ekonomi. Världens länder har i olika sammanhang enats om att subventioner till fossila bränslen ska fasas ut. Trots det uppgår dessa subventioner globalt till hundratals miljarder dollar årligen. Subventioner till icke-hållbar produktion förekommer i många olika sammanhang, varav två exempel är delar av bidragen inom EU:s jordbrukspolitik och EU:s fiskepolitik. Dessa subventioner får negativa konsekvenser då de är kostsamma för samhället och dessutom genererar ytterligare samhällskostnader i form av miljöförstöring och utsläpp av växthusgaser. Som medlem i EU kan Sverige agera mot denna typ av subventioner.

5.4 Ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller³¹⁶

Näringslivet är centralt för en hållbar välfärd. Ett starkt näringsliv är en förutsättning för den ekonomiska utvecklingen, skapande av arbetstillfällen och kapital för investeringar. Det bidrar till innovation och producerar majoriteten av de varor och tjänster som finns i samhället. Agenda 2030 erbjuder en ny och gemensam referensram för företagens hållbarhetsarbete. Agendans utmaningar berör alla och de företag som klarar att möta dem genom att hitta lösningar och ta långsiktigt ansvar är de företag som kommer att möta framtiden med framgång. Ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller är avgörande i ett nationellt perspektiv, men även globalt till följd av omfattande import och export av varor och tjänster samt att många svenska företag har omfattande verksamhet i andra länder.

Det svenska näringslivets intresse för Agenda 2030 är stort och många inom näringslivet anser att agendan utgör en möjlighet. Flera företag är engagerade och pådrivande i arbetet med hållbar utveckling och har uttryckt att de ser anpassningen av verksamheterna till en hållbar utveckling som en viktig konkurrensfaktor.

Ekosystemen och deras tjänster är grunden för en stor del av vårt näringsliv. Globalt sett innebär klimatförändringarna och förlusten av biologisk mångfald sammantaget en risk för att hela den planetära balansen som människan är beroende av går om intet. Trots relativt stora insatser för att skydda och återskapa våra ekosystem är bedömningen att de flesta av våra svenska miljökvalitetsmål inte kommer att nås med nuvarande insatser.

³¹⁴ Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/2016:182).

³¹⁵ Utrikespolitiska deklARATIONEN 2017 och Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (skr. 2015/2016:182).

³¹⁶ Det prioriterade området berör alla mål i Agenda 2030, men särskilt följande: 2, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15 och 17.

Tillväxt och näringslivsutveckling måste därför ske inom ekosystemets ramar. Verksamheter som ligger i framkant och bidrar till en hållbar utveckling med positiv påverkan eller minimal negativ inverkan på ekosystemen kommer på sikt att ha större konkurrenskraft. Dessutom kan nya affärsmöjligheter skapas och positiva synergieffekter spridas till andra delar av samhället via hållbara och hälsosamma produkter, en mer hälsosam livsmiljö samt mervärde för exempelvis turism och friluftsliv.

Särskilt inom de areella näringarna finns ett behov av att hitta affärsmodeller som utgår från ekosystemets ramar och social hållbarhet, samtidigt som näringens lönsamhet upprätthålls eller stärks. Här finns möjlighet för olika aktörer att tillsammans verka för utformande av ekonomiska incitament som främjar näringsidkares skydd och bevarandet av den biologiska mångfalden och ekosystemtjänster. Vidare finns potential att utveckla vetenskapliga metoder för att integrera värdet av ekosystemtjänster och sociala aspekter i underlag och beslut.

De statliga bolagens agerande och verksamheter är viktiga i arbetet med Agenda 2030. Idag består den statliga bolagsportföljen av 49 hel- eller delägda bolag, vara två är börsnoterade. Statens ägarpolicy och riktlinjer för bolag med statlig styrning uppdaterades i december 2016. Där framgår att bolagen ska ta hänsyn till Agenda 2030 och identifiera affärsmöjligheter som bidrar till att agendans mål kan uppnås.

FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter slår fast att stater har en skyldighet att se till att företag respekterar dessa, men också att det åligger företagen själva att respektera de mänskliga rättigheterna där de verkar. Sedan 2015 finns en svensk handlingsplan för mänskliga rättigheter och företagande³¹⁷ som en ansats att implementera principerna. På nationell nivå finns viss lagstiftning om hållbarhetsrapportering. Riksdagen beslutade 2016 om nya regler som innebär att större företag är skyldiga att rapportera särskilt gällande miljöfrågor, sociala frågor och frågor rörande arbetsmiljö och arbetsvillkor, respekt för mänskliga rättigheter, antikorruption och mutor.³¹⁸ Det råder dock stor grad av frivillighet för företags hållbarhetsrapportering. I svensk lagstiftning finns endast svaga krav på att företags rapportering ska genomgå extern genomlysning eller extern granskning.

Det finns flera globala initiativ, där många svenska företag ingår och som syftar till ökat ansvar vid företags internationella närvaro. Till exempel ingår över 200 svenska företag i FN:s initiativ Global Compact som uppmanar företag att ställa sig bakom tio principer som rör mänskliga rättigheter, arbetsrätt och miljöskydd. Även inom ramen för hållbara investeringar finns flera globala initiativ, bland annat Principles for Responsible Investment (PRI), ett frivilligt initiativ som stöds av FN och antar sex principer för

³¹⁷ Handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter (Regeringskansliet 2015).

³¹⁸ Företagens rapportering om hållbarhet och mångfaldspolicy (prop. 2015/16:193, bet. 2016/17:CU2, rskr. 2016/17:25).

ansvarsfulla investeringar. I dagsläget har 74 svenska aktörer, både privata som statligt ägda undertecknat PRI.

Det svenska näringslivet förknippas internationellt ofta med ansvarstagande och miljömässig hänsyn samt innovativa och framtidsorienterade aktörer och lösningar. Detta behöver fortsättningsvis uppmuntras samtidigt som kraven bör höjas och förtydligas för de verksamheter som inte främjar eller som motverkar hållbar utveckling.

En central intresse- och målkonflikt är den omfattande kapital- och skatteflykten globalt, något som regeringen har identifierat som en prioriterad fråga.³¹⁹ Utvecklingsländer förlorar miljarder i skatteintäkter varje år till följd av bland annat europeiska företags kapital- och skatteflykt. Vidare är den utbredda förekomsten av korruption en stor utmaning för svenska företag vid internationell etablering. Arbete med att förebygga korruption och oetiskt agerande är en viktig del av hållbart företagande, något som uppmärksammas bland annat av företagsnätverket Swedish Leadership for Sustainable Development (SLSD). Att förebygga korruption kräver insatser dels från näringslivet, där regeringen förväntar sig att företagen tillämpar antikorrupsionspolicy och interna kontrollsystem, dels från regeringen genom samarbete kring dessa frågor med andra stater.

Det saknas svenska riktlinjer för krav på öppenhet och transparens i skattefrågan. Offentlig land-för-land redovisning av samtliga företags verksamheter skulle kunna vara ett sätt för Sverige och svenska företag att visa ledarskap i förhindrandet av skatte- och kapitalflykt. Dessa frågor är särskilt relevanta i en global kontext och när svenska företag verkar i andra länder.

Sammanfattningsvis spelar svenska företag en central roll för möjligheten att ställa om till en hållbar utveckling. Det finns potential för svenskt näringsliv att visa ett fortsatt starkt ledarskap och bidra till genomförandet nationellt samt i andra länder. Ett svenskt näringsliv som fortsatt går före i hållbart företagande kan bidra med både kunskap och nya produkter för hållbar export. Hållbart företagande och hållbara produkter kan också utgöra en väsentlig konkurrensfördel globalt. I nuläget bygger dock den omställningen till stor del på frivillighet och det finns behov av att fortsätta att både stärka incitamenten och kraven för hållbart företagande. Sverige har också möjlighet att påverka de internationella spelreglerna, dels för att få med fler i omställningen, dels för att en nationell omställning inte ska sänka konkurrenskraften för svenska företag som verkar på en internationell marknad.

³¹⁹ Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2020 (skr.2015/16:182).

5.5 Hållbar och hälsosam livsmedelskedja³²⁰

Vad vi äter och hur livsmedel produceras påverkar människors välbefinnande, planetens välmående och den ekonomiska utvecklingen. Att skapa en hållbar och hälsosam livsmedelskedja nationellt och globalt ställer krav på flera förändringar. Om det lyckas kan det få positiva effekter på i princip samtliga mål i agendan.

Ohälsosamma matvanor och felnäring är den snabbast växande orsaken till övervikt och fetma och utgör en av de största riskfaktorerna för ohälsa och för tidig död till följd av livsstilsrelaterade icke-smittsamma sjukdomar. Ohälsan orsakar stora kostnader för både samhället och för individen - enbart fetma uppskattas kosta samhället cirka 70 miljarder kronor per år.³²¹ Samtidigt går uppskattningsvis en av åtta människor i världen hungrig varje dag, varav en majoritet av dessa lever i utvecklingsländer.³²²

I delegationens dialoger har behovet av att se tillgången till livsmedel och hälsa ur ett rättighetsperspektiv understrukits. Människor från socioekonomiskt svagare grupper är exempelvis ofta överrepresenterade i övervikt och hjärt- och kärlsjukdomar och cancer drabbar oftare individer med låg utbildningsnivå. Kunskap om hälsosamma matvanor måste vara lättillgänglig samtidigt som hälsosamma livsmedel måste vara ekonomiskt överkomliga.

Till viss del behövs bättre kunskap om hur en hållbar livsmedelskedja kan se ut, men det finns redan vissa vedertagna utgångspunkter för vad som är bra livsmedel både för hälsan och för miljön. Svenskar äter mer kött än EU-genomsnittet trots att hög köttkonsumtion varken är bra för hälsan, miljön eller klimatet. Det går dock att göra mer hållbara val bland råvarorna till exempel genom att välja kött som har lägre klimatpåverkan och vars produktion bidragit positivt till biologisk mångfald. Generellt sett är det ofta både mer hälsosamt och bättre för miljön och klimatet att äta mindre processade livsmedel och undvika råvaror från produktion som associeras med överutnyttjande av antibiotika och kemikalieanvändning.

I Sveriges nya Livsmedelsstrategi³²³ uppmärksammas att Sverige har den lägsta självförsörjningsgraden inom EU. Förutom försörjningssäkerhet är svensk livsmedelsproduktion viktig för jobb och tillväxt i hela Sverige och för en levande landsbygd. I nuläget råder sviktande lönsamhet inom vissa produktionsgrenar. För att bevara svensk livsmedelsproduktion krävs bättre ekonomisk hållbarhet.

³²⁰ Det prioriterade området berör alla mål i Agenda 2030, men särskilt följande: 1, 2, 3, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 15 och 17.

³²¹ Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet (Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket 2017).

³²² World Food Programme.

³²³ En livsmedelsstrategi för Sverige (prop. 2016/17:104).

Svenskt jordbruk är verksamt på en konkurrensutsatt världsmarknad och omfattas av EU:s gemensamma jordbruks- och landsbygdspolitik. Sverige har en möjlighet att försöka påverka ambitionsnivån inom EU:s gemensamma politik och i internationella handelsöverenskommelser. Inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik ryms också en målkonflikt värd att uppmärksamma - samtidigt som subventioner och avtal bidrar till att hålla lönsamhet i bland annat svenskt jordbruk försvårar det för utveckling av det småskaliga jordbruk som är viktigt för utvecklingsländerns möjlighet till en hållbar försörjning.

Det finns starka miljörelaterade skäl att arbeta för en höjd internationell ambitionsnivå gällande hållbar livsmedelsproduktion. Livsmedelsproduktion utgör globalt sett den enskilt största orsaken till global uppvärmning, förlust av biologisk mångfald, övergödning och vattenbrist. Behovet av ny mark för odling växer och orsakar bland annat avskogning och vattenbrist i vissa delar av världen. Även i Sverige är vattenfrågan aktuell, till följd av exempelvis bristande miljömässig status och lokala vattenbristsituationer. Både produktion och distribution av livsmedel är dessutom idag till stor del beroende av fossila bränslen. Trots dessa höga miljökostnader används endast två tredjedelar av producerade livsmedel – resten blir s.k. matsvinn.

Sammantaget finns det en stor potential i att, både nationellt och globalt, utveckla en hållbar livsmedelskedja. De olika aktörerna, från producenter, livsmedelsföretag, distributörer och handel till konsument, har ett ansvar och en möjlighet att bidra. Genom medvetna prioriteringar vid inköp och upphandling finns möjlighet att både på lokal och global nivå främja miljömässigt hållbar livsmedelsproduktion, samt även förbättra människors rättigheter och arbetsmiljö. Den offentliga sektorn har stora möjligheter att vara föregångare, bland annat genom att skapa tydliga regelverk och ställa krav i offentlig upphandling.

5.6 Stärkt kunskap och innovation³²⁴

En hög utbildnings- och kunskapsnivå, forskning och en stark innovationskraft är avgörande för att skapa och upprätthålla en hållbar välfärd. Sverige har en hög utbildningsnivå, ett starkt forskarsamhälle och ett livaktigt civilsamhälle som bidrar till ett brett kunskapshöjande. Kunskapsnivån idag är dock generellt låg gällande hållbar utveckling och inom flera av målen.

För att få till den samhällsförändring som agendan ger uttryck för krävs kunskap om vad den innebär, vilka förändringar som krävs och hur man kan bidra. Sammantaget behövs en kunskapshöjning och att det skapas folkrörelse för agendan, här spelar det civila samhället

³²⁴ Kopplat till genomförande av Agenda 2030 som helhet, men särskilt följande mål: 4, 9, 17 samt 1, 3, 8, 16 och 9.

en avgörande roll. Precis som genomförandet i stort är kunskap, innovation och folkbildning ett långsiktigt arbete som förutsätter insatser från olika samhällsaktörer. Vissa insatser kan göras från statligt håll, men det är genom och i kombination med andra aktörers insatser som ett gräsrotsengagemang kan uppstå.

En likvärdig utbildning av god kvalitet är viktigt både utifrån individens rättigheter och stärkta egenmakt samt för hela svenska samhällets utvecklingspotential. Trots hög utbildningsnivå och ett starkt forskarsamhälle står utbildning och forskning inför stora utmaningar som är avgörande för Sveriges utveckling. Sverige har en hög utbildningsnivå, en avgiftsfri utbildning och ett väl utbyggt utbildningssystem. Skolans dubbla uppdrag är att förmedla och förankra både kunskap och demokratiska värden. Det demokratiska uppdraget innebär att ge eleverna förutsättningar att tillägna sig demokratisk och medborgerlig kompetens. Skolan står samtidigt inför ett antal utmaningar. Resultaten är fortfarande en utmaning trots en något positiv utveckling de senaste åren. Det finns även en bristande likvärdighet i utbildningen och många barn och unga saknar behörighet att söka in till gymnasieskolan. Lärarbrist och behov av att stärka lärarens profession är utmaningar som riskerar att få negativa konsekvenser för utbildningens kvalitet om de inte åtgärdas. Likaså finns det ett behov att stärka utbildningen för hållbar utveckling som en väsentlig åtgärd för att bygga ett hållbart samhälle.

Det finns behov av särskilda insatser på såväl nationell som på lokal nivå för att möta arbetsmarknaden och välfärdens rekryteringsbehov. Det ställer krav på en högre grad av flexibilitet och kompetens på arbetsmarknaden. Det finns också ett behov av att skapa förutsättningar för livslång kompetensutveckling och möjlighet till återkommande utbildning för de som redan finns på arbetsmarknaden.³²⁵

Forskning är i första ledet en fråga om att identifiera kunskapsluckor, fylla dem och sprida resultat, men har även betydelsefulla effekter för kompetensförsörjning av övriga samhällssektorer. För att uppnå den samhällsomställning som behövs är det centralt att politik och genomförande baseras på en sund vetenskaplig grund. Regering och riksdag har inom forskningspolitiken tagit fasta på Agenda 2030 och dess utmaningar. Forskningspropositionen för 2017-2022 tar sin utgångspunkt bland annat i agendan, vilket har resulterat i sex tioåriga nationella forskningsprogram, där ett avser hållbart samhällsbyggande och ett annat klimat.

Innovation är nära knutet till forskning och är viktigt för att hantera flera av de utmaningar och omställningar som Sverige står inför, bland annat en omställning till cirkulär och biobaserad ekonomi, vilket berörs i de prioriterade områdena *en samhällsnyttig och cirkulär ekonomi* och *ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller*. Statliga innovationsfrämjande insatser är därför betydelsefulla för att gynna omställning.

³²⁵ Arbetet i framtiden. Slutrapport, analysgruppen för arbetet i framtiden (Kansliet för strategi- och framtidsfrågor 2016).

Det är viktigt att offentligt finansiellt stöd för innovation är inriktat mot agendan och att finansiering sker i tidigt skede. Näringslivet lyfter även behov av att undanröja hinder för innovation. Stärkt samspel mellan politik, civila samhället, akademien och näringslivet kan skapa bättre förutsättningar för omställning till hållbara varor, tjänster och hållbar produktion.

Sammanfattningsvis är kunskap och innovation centralt för omställningen till en hållbar utveckling. Det finns ett behov av att fortsätta verka för en utbildning av god kvalitet, stärka forskningens roll och möjliggöra för innovationer. Samtidigt står det klart att kunskapen om hållbar utveckling generellt sett är låg och att det behöver kunskapshöjande och folkbildande insatser för alla samhällssektorer. Civilsamhället och folkrörelserna har en mycket viktig roll att utanför den formella utbildningen sprida kunskap, skapa engagemang och bidra till den samhällsförändring som måste till för att skapa en hållbar välfärd.

6 Förslag på åtgärder

Delegationen har i uppdrag att utifrån identifierade behov lämna förslag på åtgärder som regeringen behöver vidta för att genomföra agendan. Som framgår av tidigare kapitel har delegationens arbete präglats av förankring, dialog och samverkan. Baserat på detta samt nulägesbeskrivningen och de prioriterade områdena i kapitel 5 har delegationen identifierat ett antal åtgärder som regeringen bör vidta för att stärka och driva på genomförandet av agendan. Arbetet med att genomföra Agenda 2030 är i sitt inledningsskede och åtgärderna fokuserar därför främst på att skapa de initiala stegen till ett ramverk för den omställning som krävs. Förslagen riktar sig till såväl sittande som kommande regeringar. Åtgärdsförslagets syfte är att skapa bättre förutsättningar för långsiktiga, integrerade, sammanhållna och samstämmiga insatser inom den offentliga förvaltningen och i samhället i stort. Förslagen har också inspirerats av andra länders arbete med att genomföra agendan.

Kunskap om och för hållbar utveckling på alla nivåer av samhället är avgörande för genomförandet av Agenda 2030. De åtgärdsförslag som delegationen presenterar bidrar till att Sverige från riksdag till det lokala civilsamhället får möjlighet att öka sin kunskap om och förhoppningsvis höja intresset för hållbar utveckling, samt kommer att konkretisera betydelsen av Agenda 2030 i och för Sverige.

Delegationen föreslår åtgärder inom följande områden:

- Parlamentarisk förankring av Agenda 2030
- En förstärkning av regeringens organisation för genomförandet
- Ekonomisk styrning för genomförandet
- Myndigheternas ansvar för genomförandet
- Det regionala och lokala genomförandet
- Kommunikation och folkbildning

6.1 Parlamentarisk förankring

Agenda 2030 innehåller så stora och långsiktiga frågor att de bör diskuteras och beslutas i parti- och generationsöverskridande överenskommelser. För att kunna tillgodose den långsiktighet som krävs för genomförandet av agendan behövs parlamentarisk förankring och en samsyn kring hållbar utveckling.

Av agendan framgår att varje lands regering ska ställa upp sina egna nationella delmål med utgångspunkt i den globala ambitionsnivån men med hänsyn tagen till nationella förhållanden. Agendans delmål behöver därför översättas till en nationell kontext, dvs. anpassas till svenska förhållanden. De existerande nationella målen inom olika politikområden, däribland miljökvalitetsmålen, utgör fundament i detta arbete och bör utvecklas och vässas i syfte att bättre bidra till agendans mål. Det behöver även identifieras vilka eventuella kompletteringar och justeringar av existerande nationella mål som behöver göras. Detta måste dock ske på ett sådant sätt att pågående arbete inom ramen för befintliga mål inte tappar fart eller att ambitionsnivån sänks.

Det finns också behov av ett evidensbaserat genomförande av agendan, dvs. ett genomförande som baseras på ett ändamålsenligt vetenskapligt underlag. Därtill är det nödvändigt med uppföljnings- och utvärderingssystem för nationell, regional och lokal nivå.

Delegationen föreslår:

- Att regeringen, för att uppnå den långsiktighet som ett genomförande av Agenda 2030 kräver, tillsätter en parlamentarisk beredning för förankring av frågor som relaterar till agendans genomförande inför beslut i riksdagen.
- Att regeringen skyndsamt fortsätter arbetet att, med utgångspunkt i nuvarande nationella mål och därmed sammanhängande lagstiftning och med stöd av relevanta myndigheter, göra en översättning av agendans delmål till en nationell kontext.
- Att regeringen, där så behövs för att motsvara kraven enligt delmålen i Agenda 2030, föreslår justerade eller kompletterande nationella mål. En utgångspunkt för bedömningen bör vara de prioriterade områden som delegationen har föreslagit eftersom Sverige har stora utmaningar att nå agendans mål inom dessa områden.
- Att regeringen förankrar den nationella översättningen av delmålen i den parlamentariska beredningen inför beslut i riksdagen.

- Att regeringen, baserat på befintliga uppföljnings- och utvärderingssystem samt pågående arbete med att ta fram förslag på ändamålsenlig uppföljning och indikatorer, lägger fram förslag på ändamålsenliga och sammanhållande former för uppföljning och utvärdering, inklusive en oberoende granskning av genomförandet av Agenda 2030.
- Att regeringen förankrar förslag på ändamålsenliga och sammanhållande former för uppföljning och utvärdering i den parlamentariska beredningen.

Delegationens motivering:

Genom att agendans mål och delmål griper över i stort sett samtliga politikområden bör en översättning av agendans delmål till en svensk kontext göras med utgångspunkt i existerande nationella mål. Det finns behov av att, utgiftsområde för utgiftsområde, göra en genomgång för att bedöma i vilken utsträckning svenska mål och därmed sammanhängande lagstiftning når upp till de krav som ställs i agendans delmål. Det behöver också identifieras om det finns luckor som innebär behov av justerade, kompletterande eller ambitionshöjande mål.

Delegationen har genom sina konsultationer och sin nulägesanalys påbörjat arbetet med att översätta agendans delmål i en nationell kontext. Delegationen kommer att arbeta vidare med detta i det fortsatta förankringsarbetet, framförallt med utgångspunkt i de prioriterade områden som delegationen föreslagit, se kapitel 7. De myndighetsrapporter som tagits fram på uppdrag av regeringen och som belyser hur myndigheternas arbete relaterar till agendan utgör också en del av översättningsarbetet. Inom Regeringskansliet har varje departement tagit fram en handlingsplan inom ramen för politiken för global utveckling samt kartlagt hur pågående arbete relaterar till agendan. Detta arbete utgör sammantaget en grund för vidare arbete med en nationell översättning av agendans delmål till en nationell kontext.

Transparensen, sammanhållningen och överblickbarheten av existerande nationella mål för en hållbar utveckling behöver stärkas. I dag finns miljö kvalitetsmålen som en grund för den samlade miljömässiga dimensionen. För de sociala och ekonomiska dimensionerna är målen mer sektorsvis uppdelade och svåra att överblicka. Hur målen relaterar till agendan behöver därför tydliggöras och kommuniceras för att de olika aktörerna utifrån sina uppdrag och behov bättre ska kunna bidra till genomförandet.

Uppföljning och utvärdering är viktiga grunder för ett systematiskt genomförande och är centrala inslag i styrningen av tvärsektorieella frågor. Det behövs bland annat för att kunna bedöma om den förda politiken är tillräckligt ambitiös för att nå målen. SCB har ett uppdrag att, med utgångspunkt i FN:s förslag till globala indikatorer för uppföljning av agendan, senast den 15 oktober 2017 lämna förslag på nationella indikatorer som täcker

alla agendans mål och delmål. SCB ska även utarbeta förslag till nationell rapporteringsstruktur avseende såväl nationella som globala indikatorer.

När det gäller uppföljning, utvärdering och kontroll bör fördjupade analyser av en verksamhets effekter och effektivitet utföras av någon annan än de som bedriver verksamheten. Överfört till agendans genomförande skulle det innebära att uppföljning och utvärdering bör genomföras genom en oberoende granskning. I detta sammanhang finns det anledning att följa regeringens arbete med ett klimatpolitiskt råd. Rådet ska vara ett tvärvetenskapligt expertorgan med uppgift att bistå regeringen med en oberoende utvärdering av hur den samlade politik som regeringen lägger fram är förenlig med klimatmålen. Rådet ska bland annat utvärdera om inriktningen inom olika relevanta politikområden bidrar till eller motverkar möjligheten att nå klimatmålen, belysa effekter av beslutade och föreslagna styrmedel från ett brett samhällsperspektiv och analysera om målen, både kort- och långsiktigt, kan nås på ett sätt som ger goda förutsättningar för hög kostnadseffektivitet, samtidigt som hållbarhetsbegreppets tre dimensioner beaktas (prop. 2016/17:146). Delegationen kommer senast i sitt slutbetänkande i mars 2019 lämna förslag på ändamålsenliga former för uppföljning av genomförandet, se ovan kapitel 4.

6.2 Förstärkning av regeringens genomförandeorganisation

Av nulägesbeskrivningen framgår att det inom Regeringskansliet pågår initiativ i olika omfattning och i olika faser gällande samtliga mål, delmål och prioriterade områden. Det framkommer också att det finns behov av samstämmighet och en sammanhållen styrning av dessa insatser.

6.2.1 Vetenskapligt råd för Agenda 2030

Delegationen föreslår:

- Att regeringen tillsätter ett oberoende vetenskapligt råd med kompetens inom ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet. Rådets uppdrag ska vara att bistå regeringen med vetenskapliga, långsiktiga och tvärsektoriella underlag samt att bidra till en evidensbaserad politik för hållbar utveckling. Rådet ska också bidra till att identifiera målkonflikter och synergier. Rådet bör även ta fram framtidsscenarier. Rådet ska också stödja den parlamentariska förankringen i förslag 6.1. med behövliga underlag. Rådet ska ges en erforderlig resurssättning och bistås av ett sekretariat med bred kompetens avseende de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna.

Delegationens motivering:

Det sker omfattande forskning inom ramen för hållbar utveckling och politiken behöver ha kunskap om och förstå de framsteg som görs inom akademien. Som framgår av de prioriterade områdena är kunskapsutveckling och forskning en grundsten för hållbar utveckling.

Regeringen inrättade i juli 2015 ett vetenskapligt råd för hållbar utveckling. Syftet med rådet är att vara en arena för dialog mellan regeringen och vetenskapssamhället och att bidra med underlag till regeringens arbete med långsiktiga och strategiska hållbarhetsrelaterade frågor. Rådet är i dagsläget placerat på Miljö- och energidepartementet och har ett sekretariat med begränsad resurssättning.

Delegationen anser att det behövs ett vetenskapligt råd för hållbar utveckling men att det behöver breddas till att tydligare omfatta alla dimensioner av hållbar utveckling. Detta kräver dock en mer ambitiös resurssättning och ett eget sekretariat. Utöver vetenskapliga underlag finns det behov av att ha förmåga att göra långsiktiga bedömningar som ofta inte går att fånga upp med de prognosmodeller och system som vanligtvis används. Rådet bör därför ges i uppdrag att även se över olika verktyg t.ex. datamodellering för framtidsscenarior, som kan vara effektiva att använda för att ge en bild av vad resultatet är om man genomför en viss åtgärd relativt fortsätter med samma åtgärder som idag, men även underlätta en analys av målkonflikter och se vilka insatser som ger bäst utfall på lång sikt.

Rådet bör dock inte arbeta med uppföljning eller utvärdering av regeringens politik eftersom detta bör ske genom en oberoende granskning (jämför 6.1)

6.2.2 Agenda 2030-sekretariat på Regeringskansliet

Delegationen föreslår:

- Att det inom Regeringskansliet inrättas ett sekretariat med god resurssättning och bred kompetens inom miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet såväl nationellt som internationellt. Sekretariatet ska ges ett tydligt mandat att verka över politikområden och departementsgränser. Kansliet ska ges ett särskilt ansvar för att följa upp arbetet med de årliga välfärdsindikatorerna och deras betydelse för förslag till reformer, hur agendan ska integreras i budgetprocessen och i utvecklingen av den statliga förvaltningen samt för uppföljning. Sekretariatet ska vara pådrivande i såväl det nationella som internationella arbetet.

Delegationens motivering:

När hållbar utveckling ska integreras i alla politikområden ställs nya krav på politisk styrning, samstämmighet och samordning. Målen i agendan är integrerade och odelbara. Det är därför inte möjligt att lösa de frågor som relaterar till agendan med endast en beredningsform utan det behövs integrerade arbetsformer. Det framgår också av de prioriterade områden som delegationen har föreslagit. Det fordras därför såväl integrerade politiska processer liksom anpassade och lämpliga administrativa former som kan hantera agendans komplexitet. Kraven på långsiktiga prioriteringar inom politiken ställer nya krav på Regeringskansliets sätt att arbeta.

Ett sekretariat inom Regeringskansliet med ansvar för att samordna olika insatser inom Agenda 2030 kan medverka till att målkonflikter och suboptimeringar blir färre till förmån för synergieffekter och långsiktiga resultat. Det finns därför skäl att inrätta ett särskilt samordningskansli för hållbar utveckling. En ökad samordning bidrar dessutom förhoppningsvis till bättre genomslag hos kommuner, landsting, regioner, civilsamhälle och näringsliv.

6.2.3 Statlig förvaltning för hållbar utveckling

Delegationen föreslår:

- Att regeringen ser över det förvaltningspolitiska målet om utveckling av statsförvaltningen såsom det uttrycks i 2010 års förvaltningspolitiska proposition (prop. 2009/2010:175), Myndighetsförordningen (2007:515), förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, förordning (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag och förordning (2007:603) om intern styrning och kontroll (FISK) samt eventuellt övriga sammanhängande regelverk för att anpassa dem så att den statliga förvaltningen ges bättre förutsättningar att bidra till hållbar utveckling och genomförandet av Agenda 2030

Delegationens motivering:

Den offentliga förvaltningen har en central roll i utvecklingen av Sverige och därmed för Agenda 2030. Av förvaltningspolitiska propositionen framgår att en väl fungerande förvaltning är grundläggande för att uppnå en hållbar tillväxt och är en viktig del i regeringens politik för ett starkt och välmående Sverige. Hur den offentliga förvaltningen utvecklas, organiseras och styrs har stor betydelse för genomförandet av Agenda 2030. Regeringen har också uttalat att Agenda 2030 ska integreras i ordinarie styrsystem. Det finns därför skäl att mot bakgrund av agendans antagande och dess genomgripande karaktär göra en ny översyn av de styrande mål och riktlinjer samt regelverk som styr den

statliga förvaltningen. Det nu gällande övergripande målet för förvaltningspolitiken är att den ska vara en innovativ och samverkande statsförvaltning som är rättssäker och effektiv, har en väl utvecklad kvalitet, service och tillgänglighet och därigenom bidrar till Sveriges utveckling och ett effektivt EU-arbete. Delegationen anser att det är motiverat att se över målet för att se hur förvaltningspolitiken bäst ska kunna bidra till en innovativ, samverkande statsförvaltning som bidrar till hållbar utveckling.

6.2.4 Utredningars bidrag till hållbar utveckling

De statliga utredningarna har en viktig roll för det långsiktiga arbetet mot en hållbar utveckling eftersom det är dessa som tar fram förslag och beredningsunderlag som läggs till grund för politiska beslut. I delegationens dialoger har det uppmärksammats ett behov av att hållbarhetsperspektivet uppmärksammas redan i direktiven och inkluderas i konsekvensbeskrivningen av de förslag som läggs. För att genomföra en god konsekvensanalys finns det ofta behov av stöd i form av tvärvetenskaplig kompetens. Det finns redan i nuläget, behov av förbättrat stöd för att göra konsekvensbedömningar av god kvalitet. Ett sätt att underlätta arbetet vore att utveckla verktyg för hållbarhetsanalys och konsekvensbedömning.

Delegationen föreslår:

- Att det i kommittéförordningen (1998:1474) införs bestämmelser om konsekvensbeskrivning av lagda förslag avseende såväl positiva som negativa effekter för agendans mål. Såväl möjligheter till synergier och risk för målkonflikter ska belysas.

Vid införandet av bestämmelserna bör en bedömning göras av hur ändringarna relaterar till befintliga krav på konsekvensbeskrivningar. En strävan bör vara att i så hög utsträckning som möjligt göra en konsekvensbeskrivning som balanserar de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna.

- Att Agenda 2030-delegationen i samverkan med Regeringskansliet, relevanta myndigheter och forskarsamhället utvecklar verktyg som kan användas för konsekvensbedömning inom utredningsväsendet och även inom den statliga förvaltningen för att belysa potentiella målkonflikter och synergieffekter av pågående arbete.

Delegationens motivering:

Agenda 2030 ska integreras i arbetet inom alla politikområden. Att så tidigt som möjligt få in underlag som synliggör eventuella målkonflikter och behov av prioriteringar i de beslutsunderlag som går till regeringen är avgörande för att i ett senare skede kunna integrera hållbar utveckling i besluten. Det är därför av vikt att det redan på direktivstadiet framgår att utredningar behöver förhålla sig till Agenda 2030. Dessa förutsättningar grundlägger behovet av att bryta ner frågeställningen och identifiera på vilka sätt utredningen berör de olika dimensionerna av hållbar utveckling som kan åligga utredningen, genom ett direktiv som bygger på tillit till kompetens och frihet i uppdrag.

För att agendans mål ska få genomslag i praktiken behöver planerade åtgärder konsekvensanalyseras avseende samtliga dimensioner av hållbar utveckling. I dag är det enligt kommittédirektivet obligatoriskt att beskriva vilka samhällsekonomiska konsekvenser ett förslag kan få. Särskilt regleras skyldigheten att beskriva konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, sysselsättning och offentlig service, små företags villkor, jämställdhet mellan män och kvinnor och möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Mot bakgrund av Agenda 2030 är det minst lika väsentligt att det uttryckligen regleras en skyldighet att beskriva och analysera konsekvenser av lagda förslag för övriga aspekter av hållbar utveckling.

Det finns en hög medvetenhet om målkonflikter redan idag men det saknas verktyg för att belysa dem, vilket har lyfts av olika aktörer under delegationens konsultationer. I syfte att ytterligare underlätta utredningarnas integrering av hållbar utveckling i sitt arbete behövs verktyg och tillgång stöd i form av relevant tvärvetenskaplig kompetens.

6.2.5 Forskningens bidrag till Agenda 2030

Regering och riksdag har inom forskningspolitiken tagit fasta på Agenda 2030 och dess utmaningar. Det framgår av bland annat av Forskningspropositionen för 2017-2022 (prop. 2016/17:50) som bland annat resulterat i sex tioåriga nationella forskningsprogram, där ett program avser hållbart samhällsbyggande och ett annat klimat.

Delegationen föreslår:

- Att svenska forskningspropositioner även fortsättningsvis bör prioritera områden som bidrar till en omställning till hållbar utveckling i linje med Agenda 2030, framför allt gällande den utmaningsdrivna forskningen.
- Att regeringen aktivt bör verka för att utformningen av EU:s ramprogram för forskning ligger i linje med Agenda 2030.

Delegationens motivering:

För att uppnå den samhällsomställning som behövs är det centralt att politik och genomförande baseras på en sund vetenskaplig grund och faciliteras av vetenskapens kritiska förhållningssätt. Det behövs därför en signal från politisk nivå, och en inriktning på avsatta forskningsmedel, som möjliggör och uppmuntrar till ny och fördjupad forskning om hållbar utveckling och Agenda 2030. Forskningspolitiken bedrivs cykliskt och gäller vanligen för fyra år med ett tioårigt forskningsperspektiv. Det finns därför anledning att redan tidigt integrera ett tydligt hållbarhetsperspektiv i arbetet inför nästkommande fyraårsperiod.

6.2.6 Pådrivande inom EU och internationellt

Delegationen föreslår:

- Att Sveriges ska agera offensivt och pådrivande för hållbar utveckling inom EU och internationellt samt agera stödjande när andra länder arbetar för en höjd gemensam ambitionsnivå.

Delegationens motivering:

EU sätter i stor utsträckning ramarna för den svenska lagstiftningen inom många områden. I vissa fall är de svenska ambitionerna för hållbar utveckling högre än inom EU. I nulägesanalysen nämns exempelvis jordbrukspolitiken och kommande rådsslutsatser för genomförandet av Agenda 2030 som sådana områden. Det finns också områden där Sverige får kritik för att sänka ambitionsnivån, exempelvis inom arbetet med cirkulär ekonomi. I de fall Sverige inte stödjer en ambitionshöjning i en viss riktning bör det råda transparens kring orsakerna till detta kombinerat med sökande av kompromisslösningar som totalt sett innebär en ambitionshöjning.

6.3 Ekonomisk styrning för genomförandet

6.3.1 Ökad styrning utifrån välfärdsmått

BNP som mått bedöms inte som tillräckligt för att mäta hållbar utveckling, då detta mått endast mäter de varor och tjänster som produceras i ett land under en viss tid utan att ta hänsyn till hur tillväxten påverkar medborgarna och miljön. I vårbudgeten 2017 introducerade regeringen bilagan "Nya mått på välbefinnande", med 15 indikatorer som belyser ekonomiska, miljömässiga och sociala aspekter av livskvalitet. Parallellt har SCB har ett pågående uppdrag att lämna förslag till kompletterande nationella samt, i den mån det är lämpligt, integrerade indikatorer för uppföljning av Agenda 2030. Uppdraget ska redovisas i oktober 2017 och bidrar sannolikt med underlag för ytterligare utveckling av arbetet med välfärdsmått.

Delegationen föreslår:

- Att regeringen gör välfärdsmått till en ordinarie del av de ekonomiska styrsystemen genom att vara återkommande i de ekonomiska vårpropositionerna.
- Att de nya välfärdsmått blir vägledande för de reformer som presenteras i regeringens budgetproposition redan för år 2018 och framåt och att det tydligt redovisas hur mått väglett reformerna och hur de knyter an till Agenda 2030.
- Att regeringen fortsätter arbetet med att vidareutveckla välfärdsmått, så att det blir tydligt hur de bidrar till uppföljningen av Agenda 2030. Som utgångspunkt för en vidareutveckling av mått kan de prioriterade områden som delegationen identifierat användas.

Delegationens motivering:

Delegationen välkomnar regeringens initiativ till den nya budgetbilagan som ett första steg till att knyta fler styrmått för hållbar utveckling till budgetarbetet. Flera av indikatorerna i det nya välfärdsmåttet mäter utvecklingen gällande de utmaningar som identifierats i delegationens nulägesanalys och prioriterade områden. Det är viktigt att de nya mått används för såväl redovisning av utvecklingen inom olika områden som att de är vägledande för politiska reformer. Välfärdsmått ska ses som ett första steg och behöver vidareutvecklas. I en vidareutvecklad form kan de bli ett centralt verktyg för att föreslå, genomföra och följa upp reformer som bidrar till att nå agendans mål.

6.3.2 Hållbara AP-fondsinvesteringar

Det allmänna pensionssystemet är en central komponent av det svenska välfärdssystemet. Förvaltning av kapital för den allmänna pensionen sker genom de Allmänna Pensionsfonderna (AP-fonderna). AP-fonderna har därmed ett viktigt uppdrag att garantera långsiktigheten och hållbarheten i det svenska pensionssystemet och säkerställa att de svenska pensionsmedlen förvaltas väl. AP-fondernas uppdrag att säkerställa god förvaltning ligger i linje med målen i agendan. Det strider inte mot nuvarande regelverk att investera i verksamheter som kan bryta mot internationell rätt och bidrar till negativ klimat- och miljöpåverkan.

Delegationen föreslår:

- Att riksdagens pensionsgrupp enas om förslag till en ny lagstiftning för AP-fonderna som syftar till att garantera ansvarsfulla och hållbara AP-fondsinvesteringar och säkerställer god avkastning samtidigt som investeringarna sker i enighet med Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter, miljö och klimat. Ett nytt regelverk bör tydliggöra att krav om social och miljömässig hållbarhet likställs med krav om avkastning. En sådan förändring av regelverket är central för fondernas prioritering i samband med eventuella målkonflikter mellan möjlighet till hög avkastning och negativ påverkan på social och miljömässig hållbarhet.

Delegationens motivering:

Enligt regelverket har AP-fonderna ett övergripande mål om hög avkastning. År 2016 uppgick totalt innehav till 1647 miljarder kronor totalt för de sju fonderna. Detta innebär att AP-fondernas kapital utgör en stor möjlighet att bidra till investeringar som för hållbar utveckling framåt, eller åtminstone inte motverkar hållbar utveckling. I nuvarande regelverk för AP-fonderna är dock kravet om hög avkastning överordnat hållbara investeringar.

Arbetet med ny reglering för de Allmänna Pensionsfonderna har pågått sedan år 2011, och påbörjades genom diskussioner i riksdagens pensionsgrupp. De ledde till utredningen AP-fonderna i pensionssystemet – effektivare förvaltning av pensionsreserven (SOU 2012:53) och fortsatta förhandlingar utifrån denna. År 2015 presenterades ett förslag om ny reglering av AP-fonderna, men förslaget lades på is eftersom partierna inte lyckats nå en överenskommelse gällande delar av förslaget om ny reglering av fonderna. Under 2017 har delar av förslaget från 2015 återtagits för förhandling i riksdagens pensionsgrupp.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella frågor har uttryckt en oro över Sveriges begränsade kontroll över investeringar som statliga aktörer gör i andra länder, bland annat svenska AP-fonderna.

Respekt för mänskliga rättigheter, miljö och klimat ska vara en självklarhet när det gäller investeringar av statliga myndigheter och bolag. Ett ledarskap gällande hållbara statliga myndigheter och bolag är viktigt. AP-fonderna är ett exempel på detta. Att säkerställa att de svenska pensionsmedlen förvaltas väl och att det finns en långsiktig trygghet i pensionssystemet är av stor vikt och ligger i linje med Agenda 2030. Genom att likställa social och miljömässig hållbarhet med avkastning kommer AP-fondernas regelverk att ligga i linje med den omställning till en samhällsnyttig ekonomi som krävs för att Sverige ska kunna nå upp till agendan. En sådan förändring skulle innebära att stora summor kan bidra till väl förvaltade pensionsmedel och en hållbar utveckling globalt.

6.3.3 Insatser för minskad kapital- och skatteflykt

Den omfattande globala kapital- och skatteflykten är en central utmaning för möjligheten att rikta om kapital så att det bidrar till hållbar utveckling. De minst utvecklade länderna förlorar miljarder i skatteintäkter varje år till följd av bland annat europeiska företags kapital- och skatteflykt. Regeringen har identifierat minskandet av kapital- och skatteflykt som en prioriterad fråga. Trots det är varken de svenska eller de internationella regelverken tillräckliga. Genom att förhindra kapital- och skatteflykt skulle stora belopp kunna riktas om och bidra till uppfyllandet av Agenda 2030. Detta skulle få störst genomslag framförallt i utvecklingsländer, och bör därför prioriteras.

Delegationen föreslår:

- Att regeringen visar ledarskap i frågan om att minska kapital- och skatteflykt, både nationellt, inom EU och internationellt genom att verka aktivt för offentlig land-för-land rapportering för multinationella företag inom EU och verkar för att säkerställa utvecklingsländers deltagande inom ramen för FN:s skattekommitté.
- Att regeringen antar tydliga riktlinjer för offentlig land-för-land redovisning med krav på öppenhet och transparens för svenska företags verksamhet internationellt.

Delegationens motivering:

De minst utvecklade länderna förlorar miljarder i skatteintäkter varje år till följd av bland annat multinationella företags kapital- och skatteflykt. Utvecklingsländer har idag begränsat inflytande i internationella fora som hanterar frågan om skatte- och kapitalflykt. Regeringen har identifierat kapital- och skatteflykt som en viktig fråga för

Sverige och det är även en fråga som står högt upp på den globala politiska dagordningen efter uppmärksammade avslöjanden om skatteflykt.

År 2016 antog regeringen ett handlingsprogram med tio åtgärder för att motverka skatteflykt, skatteundandragande och penningtvätt på nationell och internationell nivå. Svenska myndigheter har sedan länge verksamhet inom det kapacitetsbyggande området, bland annat driver Skatteverket projekt som syftar till att stärka och modernisera partnerländers skatteadministration och system. Sverige stöder även Addis Tax Initiative och kommer i enlighet med det att dubblera svenskt kapacitetsstöd inom skatteområdet till 2020. Sverige ingår i G20/OECD-skattesamarbete, BEPS, som syftar till att motverka skattebaserosion och förflyttning av vinster mellan länder. Samtidigt varnar Svenskt Näringsliv för att de stora länderna vill se till att skatt betalas där och inte i små ekonomier som Sveriges. Därför måste Sverige agera med mer kraft och parallellt genom stärkt lagstiftning nationellt och genom att visa ledarskap i internationella förhandlingar för att stoppa kapital- och skatteflykten globalt.

6.3.4 Företag och mänskliga rättigheter

Engagemanget för Agenda 2030 är stort bland många svenska företag och det utgör en möjlighet såväl nationellt som globalt, då många svenska företag har omfattande verksamhet i andra länder. Företagens affärsmodeller och principiella ställningstaganden är avgörande för hållbarheten och Agenda 2030. Det svenska näringslivet tar ofta jämförelsevis, i en internationell kontext, stor social och miljömässig hänsyn samt rymmer många innovativa och framtidsorienterade aktörer och lösningar. Det arbetet behöver uppmuntras, samtidigt bör kraven höjas för de verksamheter som inte främjar hållbar utveckling. Delegationen anser att det idag råder stor grad av frivillighet för svenska företags hållbarhetsrapportering samt att det generellt i svensk finns lagstiftning svaga krav på att företags rapportering ska genomgå extern genomlysning eller extern granskning av redovisningen vid internationell verksamhet. Dessa frågor är särskilt relevanta i en global kontext och när svenska företag verkar i andra länder. Att anpassa företags verksamheter till hållbar utveckling är en viktig konkurrensfaktor för svenska företag och en viktig åtgärd för att Sverige och svenska företag ska leva upp till de åtaganden om mänskliga rättigheter som gjorts.

Delegationen föreslår:

- Att regeringen tillsätter en utredning för att utreda förstärkt nationell lagstiftning för företag och mänskliga rättigheter, i enlighet med de konventioner och riktlinjer som Sverige har ratificerat. Utredningen bör undersöka möjligheten att ålägga företag med kontinuerligt genomlysningskrav av företags verksamhet i förhållande till mänskliga rättigheter vid internationell etablering och verksamhet.

Delegationens motivering:

Sverige och svenska företag bör visa ledarskap i hållbart företagande och mänskliga rättigheter. En åtgärd för att stärka detta ledarskap är att Sverige antar lagar som ålägger svenska företag att kontinuerligt genomföra genomlysningar av sin verksamhet och på så sätt stärka svenska företags ansvar och transparens genom hela leverantörskedjan.

Denna typ av lagstiftning har antagits i andra europeiska länder, som därmed ligger före Sverige inom detta område. Exempel på liknande lagstiftning att hämta inspiration från är den lagstiftning som antogs i Frankrike år 2017, som ålägger franska bolag av en viss storlek skyldighet att årligen publicera genomförda genomlysningsåtgärder för att redovisa hur eventuellt negativ påverkan på människor och miljön identifieras och åtgärdas. Detta gäller såväl bolagets egen verksamhet som dotterbolag och leverantörer. Om företag underlåter att publicera dessa åtgärder kan böter dömas ut.

6.4 Myndigheternas ansvar för genomförandet

Myndigheterna har redan idag ansvar för att bidra till genomförandet av Agenda 2030. Delegationen föreslår vissa åtgärder för att ytterligare stärka myndigheternas arbete och samarbetet mellan myndigheter samt möjligheterna att genom specifika uppdrag till myndigheter tydligare stärka genomförandet.

6.4.1 Tydligt ansvar i ordinarie styrdokument

Delegationen föreslår:

- Att regeringen, i avvaktan på att regeringen genomför förslaget i punkten 6.2.3 eller i det fall förslaget inte genomförs, förtydligar vilket ansvar respektive myndighet har för Agenda 2030 genom tillägg i myndighetsinstruktionerna och även, vid tillfälliga uppdrag, i respektive myndighets regleringsbrev.

Delegationens motivering:

Mot bakgrund av att myndigheterna har till uppgift att, utifrån sina respektive uppdrag, tillämpa lagar och utföra den verksamhet som riksdag och regering beslutat om, har de statliga myndigheterna en väsentlig roll i arbetet med att genomföra Agenda 2030. Både i rollen som verksamhetsutövare och som myndighetsutövare mot enskild är det myndigheterna som, tillsammans med kommuner, regioner och landsting, kommer att stå för den offentliga förvaltningens konkreta genomförande av agendan. De statliga myndigheterna har en stor potential att arbeta verksamhetsövergripande eftersom de har en allmän uppgift att samverka.

För att myndigheterna ska kunna ta det ansvar som krävs för att genomföra Agenda 2030 krävs dock att det är tydligt vad som förväntas av dem. Detta gäller för såväl det nationella som det internationella arbetet. Som framgår av kapitel 4 har delegationen erfarit att myndigheterna till del upplever att regeringens styrning och återkoppling är otydlig, inte minst vad gäller de uppdrag som givits med anknytning till agendan. Detta har även framkommit i andra rapporter och utredningar som delegationen har tagit del av. Delegationen anser därför att det finns skäl att uppmana regeringen att tydliggöra hur myndigheterna förväntas arbeta med Agenda 2030 och om det finns förväntningar att samverkan ska ske utöver det allmänna kravet på samverkan. Att tydliggöra vilka förväntningar som finns utgör ett led i arbetet med att utveckla den statliga förvaltningen mot en hållbar utveckling (se 6.2.3).

6.4.2 Utbildning för hållbar utveckling

Förskolan, grundskolan och gymnasieskolan spelar en central roll för att erbjuda barn och ungdomar en stimulerande miljö för att de ska kunna förverkliga de rättigheter och förmågor som understryks i Agenda 2030. Befintliga styrdokument behöver dock revideras för att förtydliga hur de olika dimensionerna av hållbar utveckling ingår och ska integreras och att de tar sin utgångspunkt i Agenda 2030. Det saknas också en samlad bild av hur utbildning för hållbar utveckling tillämpas i Sverige. Det finns behov av kompetenshöjande åtgärder och stöd till dagens och morgondagens pedagoger och skolledare.

Delegationen föreslår:

- Att regeringen uppdrar åt Skolverket i samverkan med berörda myndigheter, kommuner, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), fackliga organisationer och Uppsala universitet (Sveriges internationella center för utbildning för hållbar utveckling – SWEDESD)
 - Att kartlägga vad befintlig utbildning för hållbar utveckling innehåller och hur utbildning i hållbar utbildning tillämpas i förskolor, grundskolor och gymnasieskolor i Sverige.
 - Att föreslå revideringar i läroplanerna så att de överensstämmer med de aspekter av hållbar utveckling som Agenda 2030 belyser.
 - Att ta fram ett förslag till innehåll, genomförande och finansiering av kompetenshöjande åtgärder om hållbar utveckling utifrån Agenda 2030 för pedagoger och skolledare. Utifrån detta förslag avsätter regeringen medel och uppdrar åt Skolverket att genomföra kompetenshöjande åtgärder om Agenda 2030 i förskolor, grundskolor och gymnasieskolor Sverige.

- Att regeringen uppdrar åt Universitetskanslerämbetet och Skolverket att i samverkan med berörda myndigheter, kommuner, SKL, fackliga organisationer och Uppsala universitet (SWEDESD) kartlägga hur hållbar utveckling och Agenda 2030 ingår i utbildningarna och vid behov föreslå förändringar i innehållet i lärarutbildningen och andra relevanta utbildningar.

Delegationens motivering:

Det saknas en samlad bild av hur utbildning för hållbar utveckling tillämpas i svenska skolor. Det finns stöd i såväl skollagen (2010:800) som högskolelagen (1992:1434). Skolverket bedömer att befintliga styrdokument utgör ett starkt stöd för lärande för hållbar utveckling, men har beskrivit att vid en revidering av styrdokumenten kan det vara aktuellt att tydliggöra sambandet mellan olika dimensioner av hållbar utveckling.

Dagens och morgondagens pedagoger och skolledare behöver höja sina kunskaper när det gäller hållbar utveckling med stöd i Agenda 2030. Det är därför viktigt att det avsätts resurser för genomförandet av kompetenshöjande fortbildningsinsatser för hållbar utveckling för pedagoger och skolledare i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. För morgondagens pedagoger och skolledare är också viktigt att frågor som rör hållbar utveckling integreras i lärarutbildningen och andra relevanta utbildningar. Sverige har förbundit sig att arbeta med Unescos satsning på lärande och utbildning för hållbar utveckling (GAP – Global Action Programme on Education for Sustainable Development) som i Sverige samordnas av SWEDESD vid Uppsala universitet. Erfarenheter från detta arbete behöver därför beaktas.

6.4.3 Hållbarhetskriterier vid viss bidragsgivning

Delegationen föreslår:

- Att regeringen i sitt arbete med att ta fram förordningar för utgivande av statliga bidrag, där så är lämpligt, infogar som kriterium att de som har rätt att söka bidrag ska ange på vilket sätt de sökta medlen bidrar till hållbar utveckling.
- Att regeringen uppdrar åt de myndigheter som har i uppdrag att dela ut förordningsstyrda statliga bidrag eller genomför utlysningar för ansökningar om projekt- eller vissa forskningsbidrag att se över på vilket sätt hållbar utveckling/Agenda 2030 kan tas med som ett kriterium vid bidragsgivningen och återkomma med förslag till regeringen om hur detta skulle kunna genomföras.

Delegationens motivering:

Årligen delas stora summor ut i form av tillfälliga eller mer permanenta statsbidrag eller i form av forskningsstöd inom flera politikområden. Det kan exempelvis gälla innovationsprojekt, utmaningsdrivna och behovsstyrda forskningsprojekt samt organisations- eller projektbidrag till civilsamhället. I många fall är syftet med dessa bidrag att stödja organisationer eller projekt som har en nära koppling till mål och delmål i agendan. För att stärka arbetet mot en hållbar utveckling och för att kanalisera att statliga medel används för detta arbete finns det skäl att se över existerande bidrag.

6.5 Det regionala och lokala genomförandet

6.5.1 Agenda 2030 och den regionala tillväxtpolitiken

Den regionala nivån spelar en viktig roll i genomförandet av Agenda 2030. Den utgör en lämplig nivå och arena för samordning av lokal, regional och statlig verksamhet och för att anpassa Agenda 2030 utifrån lokala och regionala behov och prioriteringar. Det är därför viktigt att den svenska regionala tillväxtpolitiken och EU:s strukturfonder är i linje med Agenda 2030. Det behövs arenor på regional nivå som samlar kommuner, regioner, statliga myndigheter med verksamhet på lokal och regional nivå, akademi, civilsamhälle och näringsliv för att tillsammans arbeta med Agenda 2030 inom ramen för arbetet med regional utveckling.

Delegationen föreslår:

- Att regeringen utreder hur Agenda 2030 kan utgöra målbild för den regionala tillväxtpolitiken och på vilket sätt regionala tillväxtmedel kan fördelas med utgångspunkt i Agenda 2030
- Att regeringen, inom EU, verkar för att Agenda 2030 utgör del av EU:s kommande sammanhållningspolitik efter 2020 och därmed säkerställer att Agenda 2030 utgör grund för tilldelning av EU:s strukturfonder
- Att regeringen inom ramen för det regionala utvecklingsuppdraget tydliggör att det behövs arena på regional nivå för arbetet med Agenda 2030 och att arenan lämpligen bör samordnas av den aktör som har det regionala utvecklingsansvaret och att representanter från kommuner, region, statliga myndigheter med verksamhet på lokal och regional nivå, akademi, civilsamhälle och näringsliv bör bjudas in till denna arena.

Delegationens motivering:

För att arbetet med hållbar utveckling ska få kraft och bli långsiktigt behöver det bygga på den kommunala självstyrelsen. Regeringen och de statliga myndigheterna är dock på olika sätt viktiga för att säkerställa att nationella hållbarhetsfrågor är på agendan, att lagstiftningen verkställs och att nationellt kunskapsstöd för Agenda 2030 kanaliseras ut till alla kommuner, landsting och regioner.

Indelningskommittén har konstaterat att det finns problem när det gäller att samordna statlig verksamhet regionalt över olika sektorer och svårigheter för den statliga förvaltningen att arbeta med en helhetssyn som krävs på regional nivå för att väga olika sektorsintressen mot varandra. En samordnad statsförvaltning på regional nivå har stor betydelse för möjligheterna att agera på ett samordnat sätt på regional nivå liksom för aktörerna med regionalt utvecklingsansvar att bedriva ett effektivt arbete med regional utveckling.³²⁶

Ett lämpligt sätt att samordna statlig verksamhet regionalt är att etablera regionala arenor som samordnar statens åtaganden i relation till de olika behov och förutsättningar som kan finnas i olika kommuner, landsting och regioner. För att skapa goda förutsättningar för en sådan samverkan på regional nivå behöver statliga myndigheterna ha likvärdiga uppdrag utifrån Agenda 2030 och dessutom reglerade att samverka med kommuner, landsting och regioner. Även andra lokala och regionala aktörer bör bjudas in från civilsamhälle, akademi och näringsliv.

Det regionala utvecklingsansvaret har stor påverkan på utvecklingen i olika regioner i Sverige. Regionala utvecklingsstrategier/planer (RUS/RUP) är därför viktiga styrdokument som berör och involverar centrala aktörer i regionen och på olika sätt knyter an till ekonomiska, sociala och miljömässiga hållbarhetsdimensioner.

I det regionala utvecklingsansvaret ingår uppgifter som omfattar EU:s sammanhållningspolitik (EU 2020-målen) och den regionala tillväxtpolitiken. Båda politikområdena styr RUS/RUP, vars satsningar delvis finansieras av EU:s strukturfonder, regionalfonder och socialfonder. Den innevarande programperioden 2014-2020 går nu mot sitt slut. Agenda 2030 bör därför utgöra lämplig målbild inom ramen för det regionala utvecklingsansvaret och mer tydligt styra de regionala tillväxtmedlen.

Den aktör som har det regionala utvecklingsansvaret är bäst lämpad att samordna och etablera regionala arenor för Agenda 2030 och bjuda in representanter från kommuner, landsting/region, statliga myndigheter med verksamhet på lokal och regional nivå, akademi, civilsamhälle och näringsliv till samverkan.

³²⁶ Promemoria Den statliga förvaltningen i den regionala samhällsorganisationen 2016-05-17 (Indelningskommittén Fi 2015:09)

6.5.2 Agenda 2030-perspektiv i översiktsplaneringen

En hållbar samhällsplanering är viktig för att genomföra Agenda 2030. Den fysiska planeringen regleras i hög grad av plan- och bygglagen (PBL) där bestämmelser finns om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, ”med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer”.

I PBL anges att varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan (ÖP), som omfattar hela kommunen. ÖP är inte bindande. Den ska ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön. Planen ska ”ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.” Av PBL framgår att ÖP också ska ”ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen”. I de fall ÖP förväntas medföra en betydande miljöpåverkan ska en miljökonsekvensbeskrivning upprättas innan förslaget antas. ÖP ska också föregås av ett samråd med berörda aktörer.

Delegationen föreslår:

- Att regeringen gör en översyn av PBL i syfte att möjliggöra att integrera Agenda 2030 så att samtliga dimensioner av hållbar utveckling kan balanseras i kommunernas översiktsplanering. Översynen behöver göras i samverkan med berörda aktörer som exempelvis kommuner, regioner, SKL, Boverket och Länsstyrelserna.

Delegationens motivering:

ÖP är ett strategiskt verktyg för samhällsplaneringen i en kommun. Den involverar flera olika samhällsaktörer och hänger nära samman med utformandet av regionala utvecklingsstrategier (RUS) på den regionala nivån. ÖP bör därför ha goda förutsättningar att vara ett strategiskt verktyg att uppnå centrala hållbarhetsmål i Agenda 2030 inte minst i omsättandet av delegationens prioriterade områden. Det kan handla om miljö- och klimatmål men även om sociala mål exempelvis om ökad jämlikhet i en kommun.

6.6 Kommunikation och folkbildning

För att få till den samhällsförändring som agendan ger uttryck för krävs kunskap om vad den innebär, vilka förändringar som krävs och hur man kan bidra – att det skapas en folkrörelse runt agendan. Kommunikation och kunskapshöjande insatser utgör en viktig del i arbetet. Precis som genomförandet i stort är detta ett långsiktigt arbete som förutsätter insatser från olika samhällsaktörer. Vissa insatser behöver göras från statligt håll, men det är genom och i kombination med andra aktörers insatser som ett sant gräsrotsengagemang kan uppstå.

I den rapport som delegationen presenterade i mars 2017³²⁷ presenterades två initiala kommunikationsåtgärder som delegationen anser att regeringen bör vidta; en nationell kommunikationsplattform samt en folkbildningskampanj. Åtgärdsförslagen inkluderas även här, i förkortad form.

6.6.1 En kommunikationsplattform

Delegationens föreslår:

- Att en nationell kommunikationsplattform med information om Sveriges genomförande av Agenda 2030 tas fram.
- Att delegationen får i uppdrag att ta fram den nationella kommunikationsplattformen och tilldelas nödvändiga resurser för detta.

Delegationens motivering:

Idag finns ett flertal webbplattformar som har information om Agenda 2030. Det saknas dock en nationell kommunikationsplattform som ger en samlad bild av det svenska genomförandet. En nationell kommunikationsplattform skulle öka kännedomen och kunskapen om agendan och underlätta för olika aktörer och enskilda individer att navigera och engagera sig i genomförandet. Den skulle även öka transparensen i arbetet med agendan och illustrera hur arbetet framskrider.

Delegationen har ett fortsatt uppdrag att i dialog med olika aktörer arbeta vidare med och förankra agendan. Därför är delegationen även en lämplig utförare av denna åtgärd. För att utveckla plattformen krävs expertis inom såväl strategisk kommunikation som webb-utveckling. Därför yrkar delegationen också om resurser för att säkerställa detta.

³²⁷ Förslag på kommunikationsåtgärder – rapport från Agenda 2030-delegationen, mars 2017

6.6.2 En folkbildningskampanj

Delegationen föreslår:

- Att en nationell folkbildningskampanj om Agenda 2030 genomförs.
- Att delegationen ansvarar för framtagande och genomförande av kampanjen i samarbete med relevanta aktörer och tilldelas nödvändiga resurser för detta.

Delegationens motivering:

För att få till den förflyttning som agendan kräver behövs kunskapshöjande insatser riktade till allmänheten. På samma sätt som agendan i stort ägs gemensamt av olika aktörer är information och kunskapshöjning också en fråga som ägs och är beroende av olika aktörer. För att uppnå detta krävs kommunikation som informerar, engagerar och leder till att såväl organisationer som individer agerar. Det behöver skapas en folkrörelse för Agenda 2030. Genom att ta fram ett nationellt koncept som alla kan förhålla sig till kan vissa riktade insatser göras från nationell/statlig nivå, samtidigt som andra aktörer kan koppla på egna initiativ. För att kunna bygga vidare på det engagemang som redan finns kommer olika lösningar att behövas, till exempel digitala verktyg och fysiska mötesplatser. För att kampanjen ska ha önskad effekt krävs dock att det görs en förstudie avseende såväl målgrupper som verktyg, samt några initiala aktiviteter. Kampanjen skulle genomföras under ett flertal år.

Liksom för den ovan föreslagna kommunikationsplattformen anser delegationen att den är lämplig utförare av åtgärden. Dock krävs även här resurser för att ta fram en plan om kampanjens utformning samt hur den kan samverka med andra existerande initiativ.

7 Delegationens fortsatta arbete

Av utredningsdirektivet framgår att delegationen har i uppdrag att i samråd med kommuner, samverkansorgan, landsting, statliga myndigheter, forskarsamhället, arbetsmarknadens parter, näringslivet och civilsamhället stödja och stimulera arbetet med Sveriges genomförande av Agenda 2030. I detta arbete ska samtliga berörda aktörer ges möjlighet att delta och bidra med sina kunskaper. Förutom de prioriterade områden och de åtgärdsförslag som redovisats i kapitel 5 och kapitel 6 redovisas i detta kapitel områden, aktörer och åtgärder där det finns ett påbörjat förankringsarbete men där delegationen gör bedömningen att det krävs ytterligare utredning, dialog och förankring innan förslag kan läggas.

Delegationen är tillsatt som en del av det nationella genomförandet, och kommer under hösten föra ytterligare dialoger och förankra arbetet med berörda aktörer. Delegationen kommer i det fortsatta arbetet främst att fokusera på fördjupad dialog och samverkan inom de prioriterade områden som föreslagits i kapitel 5 för att i samråd med berörda aktörer stimulera samverkan, fördjupa analysen och ta fram ytterligare åtgärdsförslag.

I den rapport som ska lämnas till regeringen i mars 2018 avser delegationen att, i enlighet med direktiven, återkomma med förslag till åtgärder som kan komplettera de nu lagda. I den slutredovisning som ska lämnas senast den 11 mars 2019 kommer delegationen redogöra dels för hur uppdraget utförts i sin helhet, dels lämna förslag på vidare åtgärder och på hur arbetet med genomförandet fortsatt i enlighet med direktiven bör bedrivas.

7.1 Tvärsektoriell samverkan

Dialoger och konsultationer för fördjupad samverkan

Delegationen har identifierat sex prioriterade områden för Sveriges genomförande av Agenda 2030 (kapitel 5). Delegationen kommer att genomföra dialoger och konsultationer under hösten 2017 med syfte att stimulera samverkan mellan aktörer, fördjupa analysen och ta fram förankrade åtgärdsförslag. Representanter från ungdomsorganisationer, civilsamhällets organisationer, näringslivet, fackliga organisationer, akademien, statliga myndigheter samt kommuner, landsting och regioner kommer att bjudas in.

Identifiera plattformar för partnerskap för Agenda 2030

I samband med de dialoger som har genomförts under hösten och våren har det framkommit att det finns behov av att skapa gemensamma plattformar för kunskaps- och erfarenhetsutbyte för olika samhällsaktörer. Genomförandet av Agenda 2030 kräver ett väl fungerande partnerskap och ett brett engagemang. Gemensamma plattformar är därför viktiga för att åstadkomma den förankring och det engagemang som behövs för att kunna nå målen i agendan. Aktörer från statliga myndigheter, kommuner, landsting, regioner, näringsliv, ungdomsorganisationer, civilsamhällets organisationer, fackliga organisationer, samt akademien behöver utbyta erfarenheter, samverka och lämna förslag till hur centrala utmaningar för Sveriges genomförande av Agenda 2030 ska hanteras. Delegationen avser därför kartlägga redan existerande plattformar och mötesplatser och vid behov stödja arbetet med att vidareutveckla existerande eller föreslå nya gemensamma plattformar.

7.2 Unga aktörers roll i genomförandet

Generationsperspektivet är centralt i arbetet för en hållbar utveckling. En fjärdedel av världens befolkning är idag mellan 10 och 24 år.³²⁸ Världens hittills största generation barn och unga är en stor drivkraft i samhällets utveckling. Barn och unga människor är mottagare av effekterna av de beslut som fattas av dagens äldre generationer. De måste därför ges möjlighet att vara kravställare. Ungas perspektiv, engagemang och innovationer utgör en förutsättning för genomförandet av Agenda 2030 i Sverige och internationellt, och bidrar med relevans, effektivitet och långsiktighet i beslut och åtgärder, såväl nu som bortom år 2030.

³²⁸ The State of World Population 2014 (UNFPA 2014).

En tredjedel av agendans delmål refererar direkt eller indirekt till barns och unga människors egenmakt, deltagande och välmående.³²⁹ Som framgår av nulägesanalysen möter många av Sveriges unga särskilda svårigheter, däribland en ökande psykisk ohälsa och socialt utanförskap.

FN:s säkerhetsråd har i sin resolution 2250 om unga, fred och säkerhet uppmanat³³⁰ alla medlemsstater att verka för att inkludera unga i beslutsfattandet på alla nivåer och att samarbeta med unga människor för en stärkt social hållbarhet. Delegationen ser behovet av ett brett engagemang hos det offentliga och andra aktörer för det svenska genomförandet av resolution 2250 och kommer att följa den utvecklingen.

Det finns ett stort engagemang för Agenda 2030 hos det unga civilsamhället och agendan ses som en möjlighet till ett gemensamt språk och större samverkan med andra aktörer. Vidare har organisationer och unga människor varit aktiva med att sprida information och folkbilda om agendan. Delegationen ser dock ett behov av att både ta del av perspektiv från och skapa bredare engagemang hos den stora grupp icke-föreningsaktiva barn och unga, för vilket skolan, fritidsgårdar, andra lokala aktörer och mötesplatser är centrala arenor.

Under hösten 2016 och våren 2017 delegationen samverkat med det unga civilsamhället genom LSU – Sveriges ungdomsorganisationer. Några av de övergripande utmaningar som har identifieras bör utvecklas vidare:

- Att inom ramen för befintliga strukturer i större utsträckning möjliggöra för unga människors meningsfulla deltagande i beslutsfattande på samtliga nivåer, i alla aspekter av agendans genomförande och i samhället i stort.
- Att investeringar och ekonomiska anslag för ungas organisering minskar trots ett ökat engagemang hos unga människor, vilket försämrar ungdomsorganisationernas interna hållbarhet och förmåga att vara en gräsrotsdriven motor i arbetet för en hållbar utveckling.
- Att fördjupa och bredda förankringsarbetet och dialogen med icke-föreningsaktiva barn och unga och ungdomsrörelsen, och lämna åtgärdsförslag kopplade till ungas deltagande i genomförandet.

Delegationens ambition är att med hjälp av befintliga strukturer och mötesplatser ta del av fler barn och ungas kunskap, verklighetsbild, drivkrafter, utmaningar och framtids tankar i genomförandet av Agenda 2030. Delegationen ser samarbetet med unga människor som ett långsiktigt partnerskap, där unga människors deltagande innefattar även utformandet av de processer som ska engagera dem.

³²⁹ Fast Facts: Youth as Partners for the Implementation of the SDGs (UNDP 2017).

³³⁰ Resolution 2250 (FN:s säkerhetsråd 2015).

7.3 Civilsamhällets roll i genomförandet

Sverige har ett starkt och livaktigt civilsamhälle som bidrar till social sammanhållning, gemenskap och tillit mellan människor och grupper.³³¹ Civilsamhällets organisationer inkluderar en mångfald av aktörer och stora delar av det svenska civilsamhället har förankring i och relationer till civilsamhällesorganisationer internationellt. Civilsamhället är kunskaps- och röstbärare med lokal kännedom och räckvidd. Det gör dem till nyckelaktörer och en motor i såväl beslutsprocesser för utformandet av strategier och prioriteringar för Agenda 2030, som i ansvarsutkrävande av beslutsfattare och i själva genomförandet av agendan genom lokal verksamhet och folkbildning.

Utredningen för ett stärkt civilsamhälle överlämnade sitt slutbetänkande³³² till regeringen i februari 2016 och pekade bland annat på civilsamhällets viktiga roll i demokratin. Den lyfter också ett antal utmaningar i civilsamhällets verksamhet, däribland institutionella hinder och bristande förståelse för civilsamhället i den offentliga sektorn. För närvarande bereds ett flertal frågor inom Regeringskansliet kopplade till bland annat långsiktig bidragsgivning och civilsamhällets möjlighet att verka inom välfärden.³³³ Delegationen ser dessa frågor som särskilt intressanta och kommer att fortsatt följa utvecklingen.

En fördjupad dialog med civilsamhället är en central del av delegationens fortsatta arbete. Utifrån tidigare dialoger har delegationen identifierat ett antal frågor av särskild vikt, som tillsammans med delegationens prioriterade områden kommer att vara vägledande i den fortsatta och fördjupade dialogen med civilsamhället:

- Det finns ett fortsatt behov av att främja god och effektiv samverkan inom och mellan civilsamhället, näringslivet och offentlig sektor. Delegationen avser fortsätta en dialog kring hur befintliga plattformar, överenskommelser och former för tvärsektoriell samverkan (till exempel idéburna offentliga partnerskap - IOP) kan främjas och utvecklas för att integrera Agenda 2030.
- Det finns såväl institutionella som finansiella hinder för civilsamhällets organisationers verksamhet, där bristande långsiktighet och förutsebarhet i bidragsgivning är ett grundproblem.
- Det finns behov av att skapa ett brett, folkligt och lokalt engagemang för en hållbar utveckling. Civilsamhällets organisationer är centrala aktörer för arbetet med folkbildning och samtalet om individens och politikens möjligheter, makt och ansvar att bidra till genomförandet av Agenda 2030, samt för genomförandet av föreslagna kommunikationsinsatser i delegationens delredovisning från mars 2016.

³³¹ Svenska framtidsutmaningar, Framtidskommissionens slutrapport (Ds 2013:19).

³³² Palett för ett stärkt civilsamhälle (SOU 2016:13).

³³³ Ordning och reda i välfärden (SOU 2016:78).

- Det finns behov av fortsatt dialog om civilsamhällets förutsättningar internationellt och hur Sverige kan bidra till ett starkt civilsamhälle globalt och på så sätt bidra till hållbar utveckling och ett lyckat genomförande av Agenda 2030.

7.4 Utvecklad dialog med näringslivet

Svenskt näringsliv visar stort engagemang för att ta sig an de åtaganden som gjorts i Agenda 2030. Näringslivet var en av aktörerna när agendan förhandlades fram. De cirka en miljon företag som finns i Sverige sysselsätter drygt 3,3 miljoner människor och utgör en viktig drivkraft för den ekonomiska tillväxten. Med undantag för ett fåtal stora bolag är det små och medelstora företag.³³⁴ Näringslivet berörs av samtliga mål i Agenda 2030 och många svenska företag arbetar sedan lång tid medvetet med hållbar utveckling.

Utifrån ett näringslivsperspektiv är en av fördelarna med Agenda 2030 att den är global, långsiktig och innefattar alla dimensioner av hållbar utveckling. I dialogerna har det framkommit önskemål om att låta Agenda 2030 utgöra grunden för en parlamentariskt förankrad långsiktig plan för att på så sätt ge långsiktiga spelregler för näringslivets hållbara utveckling. Med en tydlig spelplan ökar möjligheten och viljan för näringslivet att investera och satsa på hållbara produkter och affärsmodeller. När förutsättningarna för framtiden blir tydligare ökar incitamenten att finna lösningar som passar in i en cirkulär och biobaserad ekonomi. Även den sociala hållbarheten behöver långsiktiga spelregler. Agendan klargör tydligt att det föreligger ett gemensamt ansvar för dess genomförande både nationellt och globalt. Näringslivet är en viktig aktör i detta arbete.

Delegationen avser att bjuda in till fortsatt dialog med näringslivet och då särskilt belysa vilken roll näringslivet kan och vill spela för de prioriterade områden som Agenda 2030-delegationen identifierat. Frågor som bör tas upp är bland annat hur fler personer ska ta sig in på arbetsmarknaden, vilka kompetenser som behövs för att svara mot dagens och framtidens behov, utveckling av affärsmodeller som passar in i en cirkulär ekonomi och som stöttar sociala och miljömässiga mål, svenska företags ledarskap internationellt för hållbar utveckling och mänskliga rättigheter, forskning, innovation och utveckling av nya lösningar samt socialt ansvarstagande.

7.5 Fackliga organisationer

De fackliga organisationerna är viktiga för genomförandet av Agenda 2030 såväl i Sverige som på global nivå. Inom ramen för ILO:s program för ”Arbete under anständiga villkor” (the Decent Work Agenda) har de fackliga organisationerna varit aktiva och medverkat till att programmet utgör ett delmål i Agenda 2030. Med tanke på fackföreningarnas

³³⁴ Webbtext www.ekonomifakta.se.

centrala roll har delegationen genomfört en särskild konsultation med representanter från Ledarna, LO, SACO, TCO och flera av deras medlemsförbund. Flera organisationer har även medverkat vid delegationens tvärssektoriella konsultationer med fokus på de olika målen i Agenda 2030.³³⁵

Utifrån dessa konsultationer kan delegationen konstatera att fackföreningarna spelar en viktig roll för alla mål i Agenda 2030 och att de har en nyckelroll för mål 8 - Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla. Även mål 1, 3, 4, 5, 10, 12, 13, 16 och 17 är särskilt viktiga för de fackliga organisationerna.

Fackliga organisationers centrala roll för mål 8 handlar om att de fackliga organisationerna tillsammans med arbetsgivarna utgör part och förhandlar fram vilka villkor som ska gälla på arbetsmarknaden. Det handlar om frågor som inte regleras i lagstiftning, exempelvis lön.

Delegationen anser att det finns stora möjligheter att inom ramen för befintlig samverkan mellan de fackliga organisationerna och arbetsgivarorganisationerna få genomslag för Agenda 2030. Det handlar exempelvis om hur parterna tillsammans kan ta ledning i arbetet med grön omställning, gröna jobb och hållbara värdekedjor, ledarskapets betydelse och hur kunskapen om Agenda 2030 på bästa sätt kan nå ut till olika yrkeskåror.

Delegationen avser därför att i det fortsatta arbetet bjuda in till fortsatt dialog med de fackliga organisationerna och där särskilt belysa vilken roll de fackliga organisationerna kan och vill spela för de prioriterade områden som delegationen identifierat i denna handlingsplan.

7.6 Kommuner, landsting och regioner

Verksamhetsområden som kräver samverkan mellan kommuner för Agenda 2030

Kommunerna ställs under de närmaste decennierna inför en rad utmaningar, bl.a. till följd av den demografiska utvecklingen och den snabba urbaniseringstakten. För att kommunerna på lång sikt ska kunna möta samhällsutvecklingen krävs att de har kapacitet som står i proportion till deras uppgifter. Regeringen har därför gett en parlamentarisk kommitté i uppdrag att utarbeta en strategi för att stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter och hantera sina utmaningar. Kommittén ska utifrån kommunernas varierande förutsättningar dels identifiera och analysera de utmaningar som väntas ha särskilt stor påverkan på deras förmåga att klara av sina uppgifter, dels analysera i vilken

³³⁵ Dialog med fackliga organisationer den 31 januari 2017.

utsträckning som kommunal samverkan, kommunsammanläggningar, förändrade uppgifter, en asymmetrisk ansvarsfördelning och andra tänkbara åtgärder kan bidra till att stärka deras förmåga att möta samhällsutvecklingen.³³⁶

Delegationen har i sina prioriterade områden lyft flera av de utmaningar som ovan nämnda parlamentariska kommitté har i uppdrag att utarbeta en strategi för. Med tanke på att frågor som berör hållbar utveckling är centrala samhällsutmaningar som ska hanteras på längre sikt och i samverkan samt ofta behöver finansieras gemensamt, avser delegationen att föra dialog med kommittén i syfte att gemensamt formulera förslag till verksamhetsområden som tar sin utgångspunkt i Agenda 2030 och som ovan nämnda kommitté bör belysas.

Samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting

Ett av målen i Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) inriktningsdokument uttrycker det perspektiv som Agenda 2030 vilar på:

”SKL ska verka för att kommuner, landsting och regioner kan bedriva ett sammanhållet hållbarhetsarbete som tillvaratar såväl sociala som ekologiska och ekonomiska dimensioner.”³³⁷

Delegationen har under hösten 2016 och våren 2017 samrått med SKL bl.a. gällande delegationens kommundialoger och den enkätundersökning som har gått ut till samtliga kommuner, landsting och regioner. Resultaten visar bland annat att den absoluta majoriteten av alla kommuner, landsting och regioner anser att de behöver stöd i sitt arbete med agendan.

Från och med hösten 2017 vill delegationen inleda ett närmare samarbete med SKL och utifrån ett antal områden som lyfts fram i enkätundersökningen och i delegationens dialoger, diskutera möjliga åtgärder som kan vidtas för att skapa ett brett engagemang för hållbar utveckling och Agenda 2030 på lokal och regional nivå. Vissa åtgärder kan sannolikt göras med kort varsel inom SKL och hos kommuner, landsting och regioner. Andra förslag till åtgärder behöver utredas mer grundligt när det gäller ansvar och finansiering.

Delegationen avser därför samarbeta med SKL inom följande områden:

³³⁶ Stärkt kapacitet i kommunerna för att möta samhällsutvecklingen (dir. 2017:13).

³³⁷ Ansvar för välfärd. Inriktningen för Sveriges Kommuner och Landsting kongressperioden 2016 – 2019 (Sveriges Kommuner och Landsting 2016).

Inrätta Agenda 2030-kommuner, Agenda 2030-landsting och Agenda 2030-regioner

Att inrätta så kallade Agenda 2030-kommuner, Agenda 2030-landsting och Agenda 2030-regioner för de som särskilt vill prioritera Agenda 2030 och utreda hur en sådan kvalitetsstämpel kan tas fram och vilka kriterier som ska ligga till grund. Med koppling till detta förslag bör det utredas om det är lämpligt att inrätta en nationell fond som kan finansiera vissa åtgärder lokalt och regionalt i kommuner, landsting och regioner som vill uppnå status som en Agenda 2030-kommun, Agenda 2030-landsting och Agenda 2030-region.

Kunskapshöjande åtgärder

Kunskapsnivån om Agenda 2030 behöver höjas bland förtroendevalda och offentligt anställda också på lokal och regional nivå. Det handlar om kunskap om innehållet i Agenda 2030, om vad Agenda 2030 innebär i den lokala och regionala kontexten, verksamheten och kunskap om hur kommuner, landsting och regioner kan agera för att uppnå målen i Agenda 2030. Det bör därför utredas hur en kunskapshöjande satsning bäst kan genomföras.

Erfarenheter från andra liknande kunskapshöjande åtgärder inom exempelvis jämställdhet, barnets rättigheter och mänskliga rättigheter bör beaktas. En viktig del är att se över hur kunskaps- och erfarenhetsspridning från andra delar av Sverige och världen kan vara del av de åtgärderna. Frågor som rör social hållbarhet behöver särskilt lyftas fram i kunskaps- och erfarenhetsutbytet.

Åtgärder för att nå ut till kommunernas invånare

Delegationen har föreslagit att det genomförs en nationell folkbildningsinsats för att sprida kunskap om Agenda 2030. Delegationen vill utifrån detta utveckla hur samverkan kan ske med kommuner, landsting och regioner. Genom att föra en dialog och kanalisera det engagemang som finns för hållbar utveckling bland invånare, föreningsliv och näringsliv spelar kommuner, landsting och regioner en viktig roll. För att få till stånd en samhällsförändring är det också viktigt att fånga upp engagemanget, inhämta synpunkter och bygga in dessa som del i det ordinarie arbetet. Exempelvis pågår arbeten med medborgardialog inom SKL och bland flera kommuner, landsting och regioner som bör kunna knytas till arbetet med Agenda 2030.

Styrning och ledning för Agenda 2030/hållbar utveckling

Det bör utredas vilket stöd som är bäst för styrning och ledning av Agenda 2030 och som kan bidra till att målen kan omsättas i praktiken. Med tanke på att Agenda 2030 är komplex och kräver ett integrerat angreppssätt behöver lärdomar från andra

tvärsektoriella frågor (folkhälsa, mänskliga rättigheter, jämställdhet, miljö) vägas samman och kopplas till ett sådant kunskapsstöd. Tidigare arbeten och erfarenheter kan komma till nytta och uppdateras utifrån Agenda 2030.

År 2014 tog SIS (Swedish Standard Institute) i samverkan med bland annat SKL fram ett ledningssystem för hållbar utveckling i kommuner, landsting och regioner (SS 854000:2014) som kan kunna knytas samman med Agenda 2030 och utgöra ett lämpligt kunskapsstöd. Ledningssystemet följer förbättringshjulet (planering, genomförande, uppföljning och förbättring) och syftar till ständig förbättring. Delar av metodiken känns igen från internationella standarder för ledningssystem, till exempel miljöledningsstandarden SS-EN ISO 14001.

Ledningssystemet omfattar samtliga dimensioner av hållbar utvecklingen och ger samtidigt stort utrymme för varje organisation att själv anpassa arbetets inriktning och omfattning efter verksamhetens förutsättningar och behov. Standarden omfattar såväl styrning (rådighet) som påverkan, vilket kan jämföras med begreppen direkta och indirekta aspekter inom miljöledningsområdet.³³⁸

Indikatorer för Agenda 2030 på lokal och regional nivå

Delegationen har i uppdrag att ta fram förslag på former för uppföljning. Det finns behov av indikatorer som är frivilliga att använda men som kan vägleda kommuner, landsting och regioner i uppföljning av Agenda 2030 på lokal och regional nivå. Indikatorerna behöver kopplas till globala och nationella indikatorer men vara relevanta och tillgängliga för den lokala och regionala nivån och vara en drivkraft och ett stöd för prioriteringar av det egna hållbarhetsarbetet. Indikatorerna behöver tas fram och formuleras i nära dialog med företrädare från kommuner, landsting och regioner. Det bör utredas vilket stöd gällande statistik och data som behövs för lokal och regional nivå, hur detta stöd kan utformas och hur indikatorer kan tas fram för den lokala och regionala nivån som utgår från Agenda 2030.

Med koppling till denna fråga bör det ses över på vilket sätt som de nyckeltal för hållbar utveckling, som Rådet för främjande av kommunala analyser tagit fram i samarbete med SKL, förhåller sig till Agenda 2030 och om det finns behov en uppdatering utifrån Agenda 2030.³³⁹ Det bör ses över om det finns intresse för Öppna jämförelser avseende hållbar utveckling med en sammanställning av ett antal jämförbara indikatorer för kommuner, landsting och regioner som bygger på målen i Agenda 2030.³⁴⁰

³³⁸ Ledningssystem för hållbar utveckling i kommuner, landsting och regioner – Vägledning SS 854000:2014 (SIS 2014).

³³⁹ Nyckeltal för hållbar utveckling i kommuner och landsting (Rådet för främjande av kommunala analyser 2015).

³⁴⁰ Enligt www.skl.se går det att genom Öppna jämförelser jämföra information om kvalitet, resultat och kostnader inom vissa verksamhetsområden som kommuner, landsting och regioner ansvarar för ex företagsklimat, folkhälsa, hälso- och sjukvård,

Svenska kommuners, landstings och regioners roll för Agenda 2030 globalt

Det bör ses över på vilket sätt som svenska kommuner, landsting och regioner inom ramen för sina befogenheter bidrar till förverkligandet av Agenda 2030 i Europa och världen. Svenska kommuner, landsting och regioner har en viktig roll att spela för Agenda 2030 globalt, som inte alltid synliggörs i tillräckligt hög grad. Trots att det är på den lokala och regionala nivån som stora delar av agendan ska verkställas i Sverige och i övriga delar av världen. Svenska kommuner, landsting och regioner (i flera fall genom SKL) arbetar redan idag med biståndsmedel runtom i världen och det finns svensk lokal och regional representation inom EU (Regionkommittén), Europarådet och Council for European Municipalities and Regions (där Agenda 2030 bör kunna lyftas upp på ett mer tydligt sätt än idag). SKL är också medlem United Cities and Local Governments som är en organisation som driver globala frågor med betydelse för den lokala och regionala nivån gentemot FN och varit part i förhandlingarna av Agenda 2030.³⁴¹

7.7 Myndighetssamverkan

Statliga myndigheter

Inom ramen för arbetet med att ta fram en nulägesbeskrivning har de rapporter och redovisningar där myndigheterna redogör för hur deras verksamhet förhåller sig till Agenda 2030 varit värdefulla underlag. Även de bilaterala kontakter som delegationen har haft och det arbetet som myndigheterna bidragit med i samband med de tvärspektoriella konsultationerna har varit mycket betydelsefullt för delegationens arbete. Delegationen ser behov av ett nära samarbete med myndigheterna, inte minst vad gäller det fortsatta arbetet med de prioriterade områdena.

Myndigheternas generaldirektörsforum för Agenda 2030

Myndigheternas generaldirektörsforum (GD-forum) initierades i januari år 2016. Under GD-forum har ett antal arbetsgrupper formats bl.a. för att ta fram rekommendationer för vad en myndighets hållbarhetsredovisning bör innehålla. Delegationen har deltagit i såväl GD-forums möten som med forumets sekretariat och den operativa grupp som bildats mellan ett antal myndigheter. Delegationen ser en fortsatt samverkan med GD-forum och dess arbetsgrupper som ett led i det fortsatta arbetet kring bl.a. styrnings- och ledningsfrågor. Det pågår för närvarande en dialog om att forumet och delegationen

kollektivtrafik, miljöarbete, energi och klimat, trygghet och säkerhet, grundskola, gymnasieskola, socialtjänst och jämställdhet (Sveriges Kommuner och Landsting 2017).

³⁴¹ Webbtexst Sveriges Kommuner och Landsting (SKL 2017).

tillsammans ska anordna en konferens för erfarenhetsutbyte om integreringen av hållbar utveckling och Agenda 2030.

Länsstyrelserna

Inom länsstyrelserna ryms ett stort antal verksamheter som relaterar till Agenda 2030 och arbetet bedrivs dels på respektive länsstyrelse, dels inom olika nätverk av experter från olika aktörer. Under hösten 2016 och våren 2017 har delegationen deltagit i ett flertal möten och workshops som arrangerats av länsstyrelserna. För att skapa ännu bättre förutsättningar för arbetet med att genomföra agendan har länsrådsgruppen under våren 2017 utsett kontaktlänsråd för Agenda 2030. Delegationen avser att fortsätta det goda samarbete som inletts med länsstyrelserna och då särskilt med fördjupning kring de prioriterade områdena och agendan på regional nivå.

8 Konsekvensanalys

I enlighet med Kommittéförordningen (SFS 1998:1474) och delegationens direktiv (dir. 2016:18 och dir. 2017:8) redovisar härmed Agenda 2030-delegationen konsekvensanalyser av de förslag som redovisas i förslaget till handlingsplan.

Finansiering

Flera av förslagen handlar om styrning och ledning, utvecklade och förändrade arbetsätt och metoder i Regeringskansliet eller uppdrag till statliga myndigheter som delegationen bedömer ingår i grunduppdraget och inte förväntas påverka de totala kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda. Det finns utöver dessa förslag andra förslag som behöver resursättas men där delegationen bedömer att en finansiering kan ske genom omfördelningar inom ramen för existerande anslag:

Förslag 6.2.1 Vetenskapligt råd för Agenda 2030

Enligt förslaget ska ett fristående vetenskapligt råd som ska bistå regeringen inrättas. Rådet ska också stödja med underlag för den parlamentariska förankring som föreslås i 6.1. Rådet behöver bistås av ett fristående sekretariat med bred kompetens. Delegationen bedömer att resursbehovet uppgår till 2 miljoner kronor per år avseende bemanning av två heltidstjänster (kansli). Sekretariatet bör kompletteras av minst två ytterligare resurser heltid vilka bör kunna tillsättas genom omfördelning inom Regeringskansliet. Kostnader för arvodering av 10 ledamöter samt eventuella adjungerade forskare beräknas uppgå till 500 000 kronor per år.

Förslag 6.2.2. Agenda 2030-sekretariat på Regeringskansliet

Enligt förslaget bör det inrättas ett särskilt sekretariat inom Regeringskansliet med särskilt ansvar för att bland annat följa upp arbetet med de årliga välfärdsindikatorerna, deras betydelse för förslag till reformer och hur agendan ska integreras i budgetprocessen. Delegationen bedömer att det finns behov av nyrekrytering motsvarande tre heltidstjänster vilket uppgår till sammanlagt 3 miljoner kronor per år. Sekretariatet behöver dock vara resursstarkt och delegationen förslår att sekretariatet kompletteras av

ytterligare minst åtta heltidstjänster som tillsätts genom omfördelningar inom Regeringskansliet.

Förslag 6.2.4. Utredningars bidrag till hållbar utveckling

Enligt förslaget bör det bland annat göras en omarbetning av kommittéförordningen (1998:1474) samt utvecklas verktyg som kan användas för konsekvensbedömningar inom utredningsväsendet för att belysa potentiella målkonflikter och synergieffekter. Verktöget ska tas fram i samverkan med Regeringskansliet, relevanta myndigheter och forskare. Delegationen bedömer att kostnaden för ett sådant verktyg uppgår till två miljoner kronor vilket avser en resursförstärkning av Agenda 2030-delegationen för utvecklingskostnader inkluderat kostnader för forskningssamverkan.

Förslag 6.3.4. Företag och mänskliga rättigheter

Enligt förslaget bör regeringen tillsätta en utredning för att utreda förstärkt nationell lagstiftning för svenska företag i enlighet med internationella riktlinjer och konventioner som Sverige har ratificerat.

Delegationen bedömer att en sådan utredning kräver en bemanning av ett sekretariat motsvarande minst två heltidstjänster vilket uppgår till två miljoner kronor per år under två år. Därutöver finns behov av resurser för sedvanliga utredningsuppgifter inklusive ersättning till eventuella experter och konsultkostnader.

Förslag 6.5.2. Integrering av Agenda 2030 i översiktsplaneringen

Enligt förslaget bör en översyn av plan- och bygglagen (2010:900) göras i syfte att möjliggöra en integrering av Agenda 2030 så att samtliga dimensioner av hållbar utveckling kan balanseras i kommunernas översiktsplanering.

Delegationen bedömer att en sådan utredning kräver en bemanning av ett sekretariat motsvarande minst två heltidstjänster vilket uppgår till 2 miljoner kronor per år under två år. Därutöver finns behov av resurser för sedvanliga utredningsuppgifter inklusive ersättning till eventuella experter och konsultkostnader.

Förslag 6.6.1. En kommunikationsplattform

Som delegationen redovisade i sin rapport till regeringen den 1 mars 2017 bedöms kostnaderna uppgå till 2 miljoner kronor år 1. Detta avser kostnader för etablering av plattformen med stöd av expertis inom kommunikation och det tekniska området. Det

krävs även resurser för att bygga upp samverkan med nödvändiga aktörer för att tillgodose syftet med plattformen.

Förslag 6.6.2. En folkbildningskampanj

Som delegationen redan redovisat till regeringen den 1 mars 2017 bedömer delegationen att kostnaderna för att kunna initiera arbetet med och genomföra de första stegen i en folkbildningskampanj (år 1) kommer att uppgå till 10 miljoner kronor. Kostnaderna avser bland annat expertis inom kommunikation, framtagande av en förstudie samt budget för framtagande av material och genomförande av aktiviteter. Den uppskattade kostnaden för en förstudie uppgår till 2 miljoner kronor, vilket skulle kunna vara ett första steg under 2017.

Delegationen föreslår att ovan nämnda kostnader på totalt 23,5 miljoner kronor för år 1 och 9,5 miljoner kronor (exklusive kostnader för kommunikationsåtgärder) för år 2 finansieras genom Utgiftsområde 1 Rikets styrelse 4:1 Regeringskansliet m.m. (Ramanslag) som bland annat avser medel för kommittéväsande. I det fall att det avseende förslag 6.6.2 endast görs en förstudie år 1 uppgår kostnaderna istället till 15,5 miljoner.

Förslagen i 6.1, 6.2.3, 6.2.5, 6.2.6, 6.3.1, 6.3.2, 6.3.3, 6.4.1, 6.4.3 och 6.5.1 bedömer delegationen att de kan utföras inom ramen för ordinarie verksamhet.

För följande förslag saknar delegationen förslag till finansiering:

Förslag 6.4.2. Utbildning för hållbar utveckling

Enligt förslaget ska regeringen uppdra åt Skolverket att i samverkan med berörda myndigheter, kommuner, Sveriges Kommuner och Landsting, fackliga organisationer och Uppsala universitet bland annat kartlägga vad befintlig utbildning för hållbar utveckling innehåller, föreslår revideringar av läroplaner samt ta fram förslag på kompetenshöjande åtgärder för pedagoger och skolledare.

Delegationen bedömer att kostnaderna för uppdraget uppgår till en miljon kronor avseende Skolverkets arbete (bemanning av en heltidstjänst under ett år). Skolverket har i sitt uppdrag till regeringen redovisat att det behövs ett finansiellt tillskott för genomförandet av ett sådant uppdrag. Delegationen har därför inte lagt fram något förslag till finansiering som bygger på omfördelning av Skolverkets anslag.

Kommunala självstyrelsen

Förslagen i handlingsplanen berör den kommunala självstyrelsen endast i begränsad omfattning. Agenda 2030-delegationen är väl medveten om det omfattande hållbarhetsarbete som genomförs av flera kommuner, landsting och regioner och har därför för avsikt att inleda ett samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för att tillsammans reda ut gränsdragning och ansvarsfördelning mellan stat, landsting och kommun inom några områden som berör genomförandet av Agenda 2030. De analyser och förslag som rör en mer sammanhållen styrning på nationell nivå är präglade av synpunkter som förts fram av kommuner, landsting och regioner i samband med delegationens kommundialoger. Delegationens bedömning är att förslagen i handlingsplanen som rör styrning och ledning främjar snarare än motverkar den kommunala självstyrelsen. Det finns dock några förslag som kan beröra den kommunala självstyrelsen mer specifikt.

I förslag 6.4.2. *Utbildning för hållbar utveckling* kommer skolans verksamheter att beröras genom att läroplaner kan komma att revideras och i samband med att kompetenshöjande åtgärder för pedagoger och skolledare äger rum. Förslaget innebär dock inga begränsningar avseende den kommunala självstyrelsen eller några ökade kostnader för kommunerna.

I förslag 6.5.1. *Agenda 2030 och den regionala tillväxtpolitiken* påverkas landsting och regioner genom att Agenda 2030 utgör målbild för den regionala tillväxtpolitiken som påverkar på vilket sätt regionala tillväxtmedel fördelas. Dessutom innebär förslaget eventuella kostnader för förslaget till arena på regional nivå för Agenda 2030. Genom synpunkter som lämnats i samband med delegationens kommundialoger är det delegationens bedömning att en närmare koppling till Agenda 2030 är efterfrågad från regional nivå och att eventuella kostnader för den regionala arenan kan utgöra del av finansieringen inom ramen för det regionala utvecklingsansvaret.

I förslag 6.5.2. *Agenda 2030-perspektiv i översiktsplaneringen* påverkas kommunerna genom att de ansvarar för översiktsplaneringen. Det är därför centralt att den översyn som föreslås sker i nära samverkan med kommuner och SKL. Delegationen konstaterar att detta förslag kan få påverkan på den kommunala självstyrelsen men att det samtidigt är i linje med de önskemål om att åstadkomma ett mer sammanhållet hållbarhetsarbete som uttrycks i såväl SKL:s eget inriktningsdokument, resultat från enkätundersökning samt kommundialoger.

Övriga konsekvenser

Mot bakgrund av att Agenda 2030 med sina 17 mål och 169 delmål berör övriga områden där konsekvensbedömningar enligt kommittéförordningen ska genomföras bedömer delegationen att ett framgångsrikt genomförande av de 17 målen i Sverige bidrar till att situationen inom dessa områden påverkas på ett positivt sätt. Arbete mot brottslighet och vikten av det brottsförebyggande arbetet lyfts fram särskilt i mål 16. Sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet samt små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag lyfts fram i mål 8 och 9. Möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen lyfts fram i olika delar av Agenda 2030 i synnerhet i mål 8, 10 och 16. Jämställdheten mellan kvinnor och män är en integrerad del av hela Agenda 2030 och utgör dessutom ett särskilt mål 5.

Samhällsekonomiska konsekvenser

Agenda 2030-delegationen bedömer slutligen att de samhällsekonomiska konsekvenserna av förslagen är positiva. Ett av delegationens prioriterade områden i förslaget till handlingsplan är *En samhällsnyttig och cirkulär ekonomi* där delegationen anser att Sverige behöver agera mer kraftfullt. Det är vidare delegationens bedömning att de åtgärder som föreslås i förslaget till handlingsplan har positiva samhällskonsekvenser och är positiva för samhällsekonomin eftersom förslagen medför att åtgärder vidtas för att förbättra den ekonomiska, sociala och miljömässiga hållbarheten.